

Բազմակողմանի Լրատվության Ձեռնարկ

Շնորհակալություն ենք հայտնում Բազմակողմանի լրափութության ցանցի Նարավային Կովկասի գործընկերներին՝ աջակցության, մշտական և բարյացակամ համագործակցության համար:

Ադրբեջանի Նևսինկյան քաղաքացիական ասամբլեա, Բաքու
Բաքվի մամուլի ակումբ, Բաքու
Սևծովյան մամուլի միություն, Թբիլիսի
Ազատության ինստիտուտ, Թբիլիսի
«Ասպարեզ» լրագրողների ակումբ, Գյումրի
Սփեփանակերտի մամուլի ակումբ, Սփեփանակերտ
Երևանի մամուլի ակումբ, Երևան

92	ö ³ È ei ³ Í ³ Ý»ñ»ö ³ Ñ ³ Ý ³ Í Ý»ñ
94	ö ³ èi»ñçácaáú ³ èçááááó í»ö ³ Ñ ³ Ý ³ Í ³ Ýççúí ei ³ Ý ³ Ý çñ í ³ Í ³ Ý ³ ç ³ í óáááó
99	È ³ Í ³ Ñ ³ ù ³ Í ³ Ý ³ È ³ Ö ³ ñ ³ Ñ ³ ù ³ ççáóái
101	áeiç ³ ÝááááóÁÁÈ íáú ççei»ñç»óá»áÝ ÷ ³ È ei ³ Í ³ Ý»ñçí»ö ³ Ñ ³ ÝááÁ
10	
102	è»é ³ Í ³ Ý ³ í áóúYááááó
104	ö ³ èi»ñçácaáú ³ èçááááó ÚáñÑ ³ ù ³ Í ³ ñ ³ çíñ ³ · çí áú ³ ç ³ Ý
108	Èèµááóáóù»ñááááá ³ í× ³ é ³ í ³ ñ ³ í ù ³ ñ ³ éá ³ Ýáááó Ý
110	ÁYáááóñ»ñè»é æ ³ µ ³ í çç· áó ³ Ý çç»ñú ³ í áñçé ³ í çá áóç ³ çç Ñáí
113	È ³ µ ³ Áí ³ ½ ³ ñ ³ Ýáí
11.	
115	ö ³ Ö ³ ç ³ í ³ Ý ³ ÁY ³ Çáááááó»ö ³ ù ³ È áñÝ»ñ
118	ö ³ èi»ñçácaáú ³ èçááááó Í ³ ñçáí ³ , áñÁY ³ ÇáááááóÁÑ ³ Ýñ ³ Ñ ³ í ³ ú»ñ Í ³ ½ ³ í»ñ ç
119	ÁÚÁBY ³ ÚáóÁBY ³ ÚçÝ çúµ ³ ñ ³ í ³ éY ç
12	
123	Èáç ³ Ý ³ ñáááááó»óá ³ íí»ñ
13	
127	í»ñ á ³ íñ ³ èi ³ ù ³ Ý Úá ³ ááÝ»ñ
14	
158	í ³ é ³ ñ ³ Ý
15	
160	È ³ ñ ³ í ³ ççÝ ³ áí ³ éçµ ³ ½ ³ í áóú ³ Ýççñ ³ íí áááó Ý
ö ³ Ýó	

2 é³ ç³ μ³ Ý αáÝ ú áõÝ

○ թե դուք ուզում եք իմանալ, թե ի՞նչ խնդիրներ են դրված Բազմակողմանի տեղեկարվության ինստիտուտի առջև, ապա պարզապես պետք է մի օրվա մամուլի օրինակները ուսումնասիրել: Այս պարմությունները ամառային մի օրվա քաղվածքներ են՝ բրիտանական թերթերից և «*Ինթերնեյշնլ Նյուսթեյն*»-ից:

Ամստերդամում կատարված նոր հեղափոխությունը բացահայտել է Նիդերլանդներում միասնակցության նկատմամբ անհանդուրժողականության միտում: Եվ սա մի երկրում, որտեղ առաջին արվամոլներին թույլատրվեց ամուսնանալ:

Բրիտանիայի «*Դեյլի Մեյլ*»-ում, «Նամգայի Արևելության խմբավորումը գրոհել է մզկիթը» վերնագիր էր հայտնվել, որտեղ մատնանշվում էր խմբավորման կապը բանարկված հոգևորական Կեռ-Չեքով Նամգա-ի հետ (նա գրկվել է մի ձեռքից), և վերջինիս կապերը ահաբեկչական խմբավորումների հետ:

Իտալիայի քանակով ամենամեծ թերթը՝ «*Corriere della Sera*»-ն, լույս է ընծայել մի բացահայտորեն հակամահմեդական 126 էջանոց գիրք՝ գրված հայրնի իտալացի գրող Օրիանա Ֆալաչիի կողմից:

Բրիտանացի մամուլի տեսարան Դարկուս Նոուն «*Գարդիան*» էջերում. հրապարակում է «Նարձակվենք իրար վրա. այդ ո՞ւմ ես նեգր անվանում» վերնագրով հոդված: Նոուն այդպես ողբում է արևելյան հնդիկների՝ սոմալացիների հետ և արևելյան հնդիկների՝ պակիստանցիների հետ դաժան հակասությունները:

Բազմակողմանի տեղեկարվության ինստիտուտի առաքելությունն է պարզաբանել, թե ինչպես են նմանարիպ հոդվածները հանձնարարվում, գրվում և խմբագրվում: Ինստիտուտի հիմնադիր Կոնորենը՝ Միլիցա Պեշիչը, գրում է, որ լրագրողները պարտավոր են իրենց պարմություններում ճշգրիտ փաստեր ներկայացնել: Նրանց բառերը նման են մի գենի, որը արձակելուս պես կարող է երկարատև վնաս պատճառել համայնքներին, անհարմարներին և ընդհանրապես հասարակությանը: Եւ, ինչպես երկվում է այս պարահակաճորեն ընտրված օրինակներում, լրագրողներն օգտագործում են նմանարիպ երկակի չափանիշներ ամենահեղինակավոր թերթերում՝ հրապարակություններում, որոնց կցանկանան ընդօրինակել լրատվամիջոցներում աշխատողները ժողովրդավարության համար պայքարի պայմաններում:

Չնայած ԲՏԻ-ի աշխատանքը բարդ է, բայց ինչպես Պեշիչն է պնդում, համապարասխան դասընթացների և վերապարասպուման շնորհիվ լուսավորված և պարասխանապարտ լրագրողների նոր սերունդը կկարողանա իրար արող համայնքները վերածել գործուն և հանդուրժող մարդկանց խմբերի:

ԲՏԻ-ը լույս է ընծայել «Բազմակողմանի լրատվության ձեռնարկ», որպեսզի օգնի լրագրողներին վերանայել իրենց՝ բազմազանությունը լուսարանելու միջոցները: Սա անհանգստություն հարուցող մի ժողովածու է վապ, հաճախ էլ անպարասխանապարտ և թունոտ պարմությունների, որոնք մարահոգության տեղիք են տալիս այն մասին, թե թերթերն ինչքան վապ են ծառայում իրենց ընթերցողներին: Եթե այս պարմությունների հրապարակման համար պարասխանապարտ խմբագիրները բժիշկ լինեին, ապա նրանց կգրկեին իրենց որակավորումից:

¹³ ՎՄՅ ԻձՕՅ ՎՇ ԲԲ ԻԻ ձՁՅ ՎՕ ըՅՄ ձ

Այս ձեռնարկը գործնական խորհուրդներ է փրամադրում լրագրողներին և այն անձանց, ովքեր շահագրգռված են բարելավելու լրագրությունը, խուսափելու սխալներից: Յուրաքանչյուր լրագրող պետք է այս ձեռնարկը միշտ իր ձեռքի փակ պահի, և հաճախակի ինքն իրեն հարց փա, թե արդյո՞ք պատրմությունը, որն ինքը հենց նոր գրել կամ խմբագրել է, համապատասխանում է բազմազանության չափանիշներին:

Բազմազանությանը վերաբերող հարցերի մասին գրելու գործնական ուղեցույցներից առավել կարևոր է փվյալ հարցի նկատմամբ վերաբերմունքը: Ես ամբողջովին համաձայն եմ Միլիցա Պեշիչի այն փեսակերին, որ բազմազանությունը պետք չէ դիտել, որպես հաղթահարելու խնդիր, դա լրագրողների և խմբագիրների վզերից կախված ծանրաբար չէ: Խելացի և ճարպիկ խմբագիրներն իրենք պետք է հասկանան, որ քիչ լուսարևվող կամ էլ ընդհանրապես անփնտրելի ազգաբնակչությունը կարող է միանալ իրենց ընթերցողների շարքերին: Բոլոր խմբագրություններում պետք է գրված լինի. «Բազմազանությունը ավելացնում է վաճառքը»:

Վերջին հաշվով, լրագրողները պարտավորված են իրենց ներդրումներն անել այն աշխարհին, որը թիկունքով կշրջվի դեպի արելությունն ու մոլեռանդությունը:

Նրանք պետք է փորձեն սրանձնել այն, ինչը հայտնի ամերիկացի գրող և մամուլի փեսարան Ուոլթեր Լիփմանը անվանել է «լույսը փնտրողի դեր»: Նրանք իրենց լրագրողական լույսով պետք է լուսարանեն իրենց պատրմությունները, որ դրանք ոգևորեն, այլ ոչ թե բարոյալքեն:

Ռոջեր Կունը՝ «Ինթրնեյշնլ Ներալդ Թրիբյուն»-ից, գրում է իր «գլոբալիստի սյունակում», թե Գերմանիան և Լեհաստանը՝ պատմականորեն դիտրիմ թշնամիներ, հաշտվեցին: «Եթե լեհերը և գերմանացիները կարողացան հաշտվել, ապա, հրեաներն ու պաղեստինցիներն էլ կարող են», գրում է Կունը:

«Եվ եկեր ընդունենք, որ ողբերգությունների պատրմությունը ջնջել չի լինի, բայց այն կարելի է հաղթահարել՝ միասին դեպի ապագա նայելով»:

*Զոն Օուենը Սի-Բի-Սի հեռուստատեսային լուրերի նախկին դեկավարն է
«Ազատության ֆորումի եվրոպական կենտրոնի» հիմնադիր փնտրենը,
և Լոնդոնի Սիթի համալսարանի լրագրության ազատ պրոֆեսոր*

1. Ü»ñ Í áÃãŸ

2003 թվականին եւ ղեկավարում էի Նարավային Կովկասի լրագրողների համար կազմակերպված լրաբանական փոքրամասնությունների թեմայով դասընթացը: Բմ գործընկերներից մեկը՝ ազգությամբ վրացի, սեմինարը դիտարկեց «հերթական անպտուղ սեմինար»: Ինչպես հետո ինքը ինձ բացատրեց, որ այդ ժամանակ իր երկրում Կովկասի ունեցող քաղաքական իրարանցման համեմատ ավելի թեման շատ փոքր հետաքրքրություն է ներկայացնում լրաբանական փոքրամասնությունների համար: Բայց նա վերջերս ինձ նամակ էր գրել՝ ասելով, որ ժամանակները փոխվել են. այժմ Վրաստանի քաղաքական օրակարգը հիմնականում կենտրոնացած է Նարավային Օսեթիայի եւ Աբխազիայի վրա: «Այժմ, գրում է նա, լրաբանական փոքրամասնությունները փորձում են անդրադառնալ Կովկասի փոքրամասնությունների եւ հերթական փոքրամասնությունների մեջ նրանց հետ կողք-կողքի ապրելու խնդիրներին: Էթնիկական փոքրամասնությունները, ասում է նա, վերական կառավարման եւ խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ լրիվ պասիվ դիրքում էին: Նրանք պարզապես իրենց չեն համարում այս երկրի մասնիկ, եւ լրաբանական փոքրամասնությունները նրանց մասին չեն խոսում, քանի դեռ հարցը չի վերաբերում ընդհանրապես»:

ԲՏԻ-ի Բաբվում Կովկասի ունեցած միջոցառման ժամանակ լրաբանական փոքրամասնությունների մի մեկնաբան նմանապիպ հրավիճակ մարտնչեց իր երկրում փոքրամասնությունների խնդիրները չեն լուսաբանվում, մինչեւ որ յուրահատուկ առիթ չի ներկայանում: «Պեք է վարվել ինչպես բժշկության մեջ՝ վարվել այնպես, որ հնարավորին չափ քիչ վնաս պատճառվի»:

Եվրոպական խորհրդի ավյալներով Նայաստանում նույնպես դեռ կարիք կա անդրադառնալու Կովկասի փոքրամասնությունների խնդիրներին՝ կրթությանը, լրաբանական փոքրամասնությունների հասանելիությանը, եւ իրենց լեզուների օգտագործմանը:

Ներկայումս փոքրամասնությունների հետ ապրելու եւ նրանց էլ ապրել թույլ տալու է, ԲՏԻ-ն Նարավային Կովկասի համար կարարում է վերագրում: Թե՛ հիմնական, թե՛ փոքրամասնություններ ներկայացնող ազգաբնակչությունը, որոնց հետ մենք առնչվել ենք, չէին համաձայնվի իմ վրացի գործընկերոջ հետ այն պարզ պատճառով, որ նրանք չեն խորանում հարցի մեջ, այլ միայն մակերեսային կողմ են դիտարկում, որտեղ շատ ավելի կարեւոր խնդիրներ կան, կարեւոր՝ էթնիկական փոքրամասնությունների, եւ, առավել եւս, մնացած անբնաված եւ խոցելի խմբերի խնդիրների հետ համեմատաբար: Ինչպես եւ Նարավ-Արեւելյան Եվրոպայում՝ էթնիկական փոքրամասնությունների խնդիրը շոշափվում է միայն այն ժամանակ, երբ հարցը կոնֆլիկտի է հասնում:

Մեզանից շատերը, ովքեր ապրել են կոմունիստական ժամանակաշրջանում, միգրացիոն միամտորեն հավատում էին, որ Բեռլինյան պարի անկումից հետո անհատի նկատմամբ հարգանքը եւ անհատի ինքնության իրավունքը կապահովվի: Մենք հավատում էինք, որ էթնիկական, քաղաքական, կրոնական եւ այլ տարբերությունների նկատմամբ վախ՛ն ու նախապաշարումը իրենց Կովկասի նոր՝ համերապարտության եւ կարեկցանքի ժամանակաշրջանին:

13 ՎՅՅ Ի ճՃԱԹ ԿՑ ԲԻ Ի ճՃԱԹ ԿՑ ԵՅՅ Ի

լու: Եթե լրագրողի գործունեության հիմնական իմաստը հասարակության բոլոր անդամների կարիքներն ու ցանկություններն արտացոլեն է, ապա նա պետք է գրենի դրան հասնելու ճանապարհներ և միջոցներ: Դա պետք է արվի ոչ թե պարզապես արդարության համար, այլ որպես բոլորին՝ քաղաքացի լինելու պարասխասնարվությունը հնարավորությունը կիսելու քայլ:

Բազմաշերտ րեդեկավորության կարևորությունը միայն գերազանց լրավորությունը չէ: Դա նաև խելամիտ բիզնես է: Լուսարանվող թեմաների շրջանակը ընդլայնելով՝ լրավորական կազմակերպությունները կկարողանան լայնացնել մասնավորապես շուկայի նեղ սահմանները: Նրանք կհայտնաբերեն, որ նախկինում չհռչակվող պոտենցիալ լսարանի նեղ կապերը կարող են էականորեն ամրացնել, մասնավորապես նրանց հետ, ովքեր մինչ այդ իրենց կյանքը կամ նպատակները չեն համարել լրավորմիջոցներում ներկայացվելու արժանի:

Չնայած մեր փարբերություններին, մենք բոլորս էլ այն հասարակության անդամներն ենք, որտեղ աշխատում և ապրում ենք: Մենք բոլորս էլ ցանկանում ենք խաղաղ ապրել, և ներդրումներ կատարել մեր համայնքներում: Մենք բոլորս էլ ցանկանում ենք հնարավորություն ունենալ մեր երեխաներին կերակրել և կրթել: Եվ մենք պետք է սովորենք ընդունել մեր աաշխույժ Բազմաշերտությունը՝ որպես ուժի և հույսի, զարգացման և հեղափոխության աղբյուր, այլ ոչ թե որպես դաժանության և հուսահատության պարճառ:

Օրպես լրագրողներ՝ մենք եզակի հնարավորություն ունենք նպաստելու հաշվեցման գործընթացին: Մենք հնարավորություն ունենք մեր հասարակության բոլոր անդամներին օգնել՝ արտահայտելու իրենց կարիքներն ու ցանկությունները: Մենք մեր հասարակության մեջ էթնիկական, ռասայական եվ կրոնական փոքրամասնությունների հանդեպ եղած սրբերտփիպերը ոչնչացնելու հնարավորություն ունենք: Եվ մենք իրավունք ունենք խնդիրներին քննարկում սկսելու և այդ խնդիրները մարնանշել ճշգրիտ, անկողմնակալ լրագրության օգնությամբ:

Այս ձեռնարկը մեր բազմակողմանի ծրագրի պարզապես մի մասն է, որը պետք է օգնի զարգացող հասարակություններին ավելի լուրջ վերաբերվելու բազմաշերտության և «փարբերությունների» խնդիրներին: Մրա առաջնային նպատակն է՝ հնարավորություն րալ լրագրողներին բարելավելու փոքրամասնությունների, միջէթնիկական հարաբերությունների և մարդու իրավունքների մասին լրագրությունը: Ձեռնարկից կարող են օգտվել նաև խմբագիրները և լրավորական կազմակերպությունների րերերը, ովքեր իրենց պարասխասնարում են գգում այս խնդիրների ճիշտ լուսարանման համար:

Բազմաշերտ րեդեկավորության ծրագրի սրեղծվելուց ի վեր մենք մեր գործընկեր կազմակերպությունների հետ համագործակցության շնորհիվ փարբեր երկրներում ԲԼ ձեռնարկի ութ փարբերակ ենք լույս ընծայել, այդ թվում՝ անգլերեն լեզվով միջազգային փարբերակը: Մույն ձեռնարկը և՛ լրագրողներին, և՛ լրավորմիջոցների պարասխասնարուներին ավելի շար կօգնի փորձառու դառնալ՝ այստեղ ընդգրկված փաստերի, ուսումնասիրությունների և ԲՏ վերապարասարման սիստեմարիկ մեթոդակարգի շնորհիվ: Մենք հուսով ենք, որ դուք սա պետքական և օգտավեր կհամարեք: Այս ձեռնարկից ԲՏԻ-ին պարկանող ցանկացած նյութեր կարող եք արարարակել և օգտվել՝ որքան շար, այնքան լավ: Խնդրում ենք այս ձեռնարկից նյութեր օգտագործելիս նշեք դրանց աղբյուրները: Շնորհակալություն:

Միլիցա Պեշիչ

Բազմակողմանի րեդեկավորության ինստիտուտի րնօրեն

2004

---

2 ÀÝ¹ Ñ³ Ýáñ

È áñÑáñ Ý»ñ

μ³ ¼³ ß»ñ áñÃÛ Ý

Ù³ èÇÝ

Ñ³ á³ ñ³ Ì áñÝ»ñÇ

Í »ñ μ»ñ É

ԱՅ¹ Ն³ ԿաժԵ անՆաժԻ Կ» ի մ³ 1/2³ Բ» ի աժԱՅ Կ
Ս³ ԵՅԿ ՆԻ՞ ա³ ի՞ աժԿ» ի՞ ի՞ մ» ի՞ Է

Էրագրողների կարևոր խնդիրներից մեկն իրենցից էապես փարբերվող մարդկանց մասին գրելն է: Տաճախ լրագրողի դերը փոխյալ անձի դիրքորոշումները, գաղափարները կամ աշխարհայացքը ճշգրիտ կերպով ներկայացնելն է, նույնիսկ, եթե այդ անձը փարբերվում է իր էթնիկ պատկանելիությամբ, հավատքով, սեռական հակվածությամբ, սոցիալական կամ փոփոխական կարգավիճակով և նույնիսկ այն դեպքում, երբ հիշյալ փարբերությունները շոշափելի են:

Տարկապես այնպիսի փարածաշրջաններում, ինչպիսին Տարավ-Արևելայան Եվրոպան է, որտեղ սոցիալական և էթնիկ միավորները փարանջարվել են ամենափարբեր համայնքների ամբողջությունից, այդ նպատակին հասնելը կարող է դժվարահասանելի լինել, բայց, այնուամենայնիվ՝ ոչ անհնար: Իրենց հասարակությունների ներսում հաշտեցմանն ու առողջացմանը նպաստելու ցանկություն դրսևորելով՝ լրագրողները կարող են խթանել բազմակողմանիության ըմբռնում և հանդուրժողականություն, բայց ոչ երբեք կասկած ու թերահավատություն:

Է անՆաժԻ Կ» ի՞ ի՞ աժԱՅ Կ³ ՕմաժԻ» ի՞ Կ» ԷաժԻ » ի՞ մ» ի՞ Է

Որոշ մեթոդներ հիմնականում վերաբերում են յուրահատուկ խմբերին կամ փոփոխականներին: Սակայն հետևյալ առաջարկությունները հավասարապես կիրառելի են բոլոր խմբերի համար:

* Էթնիկ, սոցիալական, կրոնական կամ այլ փոքրամասնությունների մասին գրելիս չափազանց կարևոր է այդ խմբի ներկայացուցիչների հետ հարցազրույցներ անցկացնել և վերջիններիս դիրքորոշումների ընդգրկել հողվածում: Տակառակ դեպքում, նրանք հանդես են գալիս ոչ այնքան իբրև այդ հողվածի «սուրբնկերներ», որքան «կրողներ»: Ոչ մի հողվածում չպետք է քննադատվի մարդկանց մի ամբողջ խումբ՝ առանց փոխյալ խմբի անդամներին ներկայացնելու սեփական փոփոխություն և մեղադրանքին արձագանքել հնարավորություն ընձեռելու:

* Շրջահայաց եղև բառեր և արտահայտություններ գործածելիս: Դրանք վիրավորելու, ինչպես նաև սփոփելու մեծ ուժ ունեն: Լեզվի անփույթ գործածությունը կարող է սրել էթնիկ և սոցիալական լարվածությունը, եթև նույնիսկ նման մարտություն չէր ունեցել: Իրազեկ եղև, թև փոքրամասնությունների անդամներն ինչպես են նախընտրում, որպեսզի իրենց անվանեն փոխյալ լեզվով, որով դուր գրում եր:

* Նյութեր հավաքելիս փորձել գնահատել բոլոր հնարավոր կանխակալ կարծիքները կամ նախապաշարումները: Իհարկև՝ դուր կարող եր ունենալ ձեր սեփական կարծիքը, սակայն լրագրության առաքելություններից մեկը սեփական և հասարակության կանխակալ մարբերի ուսումնասիրությունն է: Որևէ խմբի կարծիքը մյուսի մասին մեծամասամբ հիմնվում է ոչ թև փաստերի, այլ՝ նախապաշարումների վրա, չնայած

¹ 3 1/2³ Ի աժԱՅ ԿՅ Ի՞ ի՞ աժԱՅ Կ ԵԿ³ ի

դրանք եւս հաճախ ճշմարտության մասնիկ են պարունակում: Օրինակ, որոշ հոմոսեքսուալ փղամարդիկ կանացի են (ինչպես որոշ նորմալ փղամարդիկ), բայց մեծամասնությունը՝ ոչ:

★ Ուշադիր եղեք այնպիսի արտահայտություններ գործածելիս, ինչպիսիք են, օրինակ, «ինչպես բոլորին հայրնի է» կամ «ակնհայտ է, որ»: Նմանափայ արտահայտություններով լրագրողները սովորաբար ներկայացնում են իրենց սեփական կամ իրենց սոցիալական խմբի կարծիքը եւ այն, ինչը «բոլորին հայրնի է», միանգամայն հավանական է, որ սուր է կամ հիմնված է նախապաշարմունքի վրա կամ էլ կոնկրետ իրավիճակի փաստերի արտացոլում է:

★ Սոցիալական խմբերի միջև կոնֆլիկտներ պարունակող շատ իրավիճակներ բավականին խճճված են: Սովորաբար, երկու կողմերն էլ ունենում են հիմնավոր դժգոհություններ եւ դիրքորոշումներ, իսկ լրագրողի ամենակարևոր խնդիրներից մեկն այդ դիրքորոշումներն անաչառ եւ պարզաճ ներկայացնելն է: Ձգտեք բարդ սոցիալական խնդիրները սև-սպիտակի վրա չներկայացնել:

★ Վասարակական փարբեր շերտերից մարդկանց ներգրավումը միայն անաչառության եւ հավասարակշռության պահպանման խնդիր չէ: Այն գործնական փեսանկյունից եւս կարևոր է լրատվության համար: Շատ լրատվական թողարկումներ սահմանափակում են իրենց հնարավոր լսարանը՝ ներկայացնելով միայն մեկ խմբի դիրքորոշումները: Եթե նրանք փորձեն ընդլայնել շրջանակները՝ լուսարանելու համար այլ համայնքներին եւս՝ կարող են ընդլայնել իրենց լսարանը:

★ Վոզացեք ներկայացվող իրադարձության համար ենթադրեք սր ապահովելու մասին: Էթնիկ, կրոնական եւ սոցիալական առճակատումները չեն կարող ծագել հենց այնպես, ոչնչից: Սովորաբար դրանց երևում երկարատև կոնֆլիկտ է ընկած լինում, ընդ որում՝ յուրաքանչյուր կողմ միանգամայն յուրովի է մեկնաբանում անցյալը: Նախքան նյութն անաչառորեն ներկայացնելը, պետք է հասկանալ, թե ինչ է փրկի ունեցել նախկինում եւ միայն հետո որոշել, թե անցյալում կատարվածի որ մասն է անհրաժեշտ ընդգրկել, որպեսզի ընթերցողները կարողանան ըմբռնել խնդրի ողջ էությունը:

★ Ընտրեք գրելու առանձնահատուկ եղանակ: Մի ամբողջ օր անցկացրեք անտուն մարդու, լեզբուհու կամ փախստականի հետ՝ հասկանալու համար, թե ինչպիսին է իրականում նրանց կյանքը: Ի՞նչ հույսեր եւ անհանգստացնող խնդիրներ ունեն նրանք: Արդյո՞ք նրանք համապատասխանում են ձեր սրբերտփայլերին, թե ոչ: Եթե որևէ սոցիալական խումբ դեմ է իր անդամներին բնորոշելու համար գործածվող որևէ կոնկրետ բառի, ապա ուսումնասիրեք այդ բառի ստուգաբանությունը: Ի՞նչ պարկերացումների եւ գաղափարների հետ է զուգակցվում այն: Ինչո՞ւ են մարդիկ դեմ այդ բառին: Ինչո՞ւ մյուս սոցիալական խմբի անդամները շարունակում են գործածել այդ բառը:

★ Ինֆորմացիայի աղբյուրներ փնտրեք այլ համայնքներում: Գրեք մարդկանց, ովքեր կցանկանան փոփոխվել ձեզ, թե ինչի մասին են մտածում, խոսում կամ մտածողվում իրենց սոցիալական խմբի անդամները: Կապ հաստատեք այդ համայնքները ներկայացնող հասարակական կազմակերպությունների հետ եւ պարզեք, թե նրանց կյանքի որ կողմերը դեռևս չեն լուսարանվել: Այդ հասարակական կազմակերպությունների

★ Եթե ունեք հարցազրույց անցկացնելու վայրն ընտրելու հնարավորության, ապա ընտրեք այն տեղը, ուր նրանք ավելի անկաշկանդ կզգան իրենց: Նաճախ ամենալավ տարբերակը մարդկանց հետ իրենց միջավայրում՝ օրինակ իրենց բնակարանում կամ գրասենյակում գրուցելն է, քանի որ հենց այստեղ է, որ նրանք ամբողջովին լիցքաթափվում են: Դա նաև կօգնի ձեզ հասկանալ նրանց դիրքորոշումները, քանի որ այդպիսով հնարավորություն կունենաք շփվել նրանց հետ իրենց իսկ միջավայրում և հնարավոր է, որ նրանք ավելի բացահայտ խոսեն, ինչը չէին անի պաշտոնական կամ անձանոթ պայմաններում:

★ Թույլ տվեք նրանց յուրովի ներկայացնել իրենց պատմությունը: Եթե նրանք ցանկանում են սկսել 10 րոպեի առաջ տեղի ունեցածից, թույլ տվեք, նույնիսկ եթե ձեր կարծիքով դա այնքան էլ չի առնչվում ձեզ հետաքրքրող հարցին: Փորձեք բավականաչափ ժամանակ տրամադրել նրանց, որպեսզի ստիպված չլինեն շտապեցնել նրանց անցնելու բուն թեմային: Նաճախ մարդիկ ավելի անկաշկանդ են զգում իրենց համար հարազատ թեմաներից խոսելիս, երբ հանգամանորեն արտահայտվելու հնարավորություն են ունենում:

★ Նախօրոք կազմեք հարցաշար, սակայն օգտագործեք այն որպես ընդհանուր ուղեցույց, այլ ոչ թե խստորեն հետևելու դրան: Ձեր հարցերն ուղղելիս պետք է ուշադիր լսեք նրանց պատասխանները, որպեսզի հետագայում այլ դիրքորոշումներ եւս ճշտեք: Եղև ճկուն: Եթե չափից դուրս հավաքարիմ եք ձեր սեփական գաղափարներին, որոնց շուրջ պետք է ծավալվի հարցազրույցը, հնարավոր է, որ չկարողանաք որսալ այն պահերը, երբ ձեր գրուցակիցը նշում է տվյալ խնդրի կարևոր, բայց շատ նուրբ կողմերը, որոնց մասին դուք նախապես տեղյակ չեք եղել:

★ Կարևոր չէ, թե նրանք որքան տարբեր են ձեզանից. մի խրատեք նրանց ինչպես ապրել: Եթե նրանց նկատմամբ քննադատական վերաբերմունք ցուցաբերեք, նրանք անմիջապես կզգան և հավանաբար ազատ չեն արտահայտվի կամ վստահ չեն լինի, թե դուք նրանց կզրկեք նրանց փոխանցած տեղեկատվության նկատմամբ: Նրանք ձեզանից ավելի լավ են հասկանում իրենց իրավիճակը, և դա է նրանց հետ գրուցելու ձեր շահագրգռվածության պատճառը:

★ Փորձեք բացահայտել տվյալ փորձառնամանրության նկատմամբ ձեր ունեցած նախապաշարմունքերը և կանխակալ կարծիքը, իսկ հետո, հարցազրույց անցկացնելիս կամ պատմությունը կազմելիս, փորձեք մի կողմ դնել այդ գաղափարները: Եթե ստրեկտիկապային մտրեցում ունեք այն մարդկանց նկատմամբ, ում մասին պետք է գրեք, սակայն դա չեք գիտակցում, ապա հավանաբար այդ նախապաշարմունքը կորստորվի թե ձեր հարցերում և թե գրվածքում:

★ Նիշեք, որ ձեր գրուցակիցները փորձված գիտակներ են: Գիտակը պարզապես բժիշկ կամ գիտնական լինելը չէ. ձեր գրուցակիցները փորձված են սեփական կյանքով: Մի ձեռացրեք, թե գիտեք ինչ են նրանք պատմելու, քանի որ այդպիսով կփակեք անակնկալների ճանապարհը: Դուք ցանկանում եք, որ նրանք ներկայացնեն իրենց կյանքն ու փորձառությունը, իսկ ձեր խնդիրը դրանք լսարանին փոխանցելն է:

★ Զրույցի վերջում հարցրեք, թե արդյո՞ք նրանք ճանաչում են այնպիսի մարդկանց, ովքեր եւս կցանկանային հարցազրույց փոխել: Դա հեղուկաբար հողավածների աղբյուրներ գտնելու հրաշալի միջոց է: Անշուշտ, որքան դյուրագագ լինեք նրանց հետ հարցազրույցի ընթացքում, այնքան նրանք ավելի ազատ կզգան մեկ ուրիշին ձեզ առաջարկելիս:

★ Ամեն ինչից զատ ուշադիր եղեք ինֆորմացիան օգտագործելիս: Երբ ինչ-որ մեկը համաձայնում է գրուցել ձեզ հետ, դրանով մեծ ծառայություն է մատուցում ձեզ: Նրանց մասին գրեք խնամքով եւ համեմատություններով: Նշվողամբ կարող եք խրվել նաեւ ձեր լսարանին, երբ այլ խմբի պատկանող մարդկանց մասին խոսեք հիմնվելով ստերեոտիպների վրա, գործածեք զայրացնող կամ նսեմացուցիչ արտահայտություններ, օգտվեք ոչ ստույգ տեղեկություններից կամ այլ կողմնակալ նյութերից: Ի վերջո՝ ձեր դերն է օգնել լսարանին հասկանալ եւ կիսել ուրիշների ապրումները եւ ոչ թե խրվել նրանց:

---

3. $\tilde{A} \acute{Y} \ddot{C} \ddot{i} \acute{Y}$
 $\grave{a} \ddot{i} \acute{Y} \gg \acute{E} \tilde{C} \tilde{A} \hat{U} \acute{Y}$

ովքեր բացասաբար կարտահայտվեն էթնիկ այլ խմբերի անդամների մասին: Մակայն լրագրողը, ով ավելի խորությամբ և բազմակողմանիորեն է հետաքննում, կարող է բացահայտել, որ երկու կողմերի նպատակներն իրականում, ի վերջո, այնքան էլ տարբեր չեն, որքան մարդիկ իրենք են կարծում:

★ Փորձեք կենտրոնանալ ինչպես հակամարտող կողմերի զգացմունքների, այնպես էլ՝ ընթացիկ իրադարձությունների վրա: Ի վերջո, բոլորս էլ մարդկային էակներ ենք, և ցանկացած սոցիալական խմբի անդամների համար հաճախ ավելի հեշտ է կիսել քաղաքացիների հոգսերն ու վշտերը, քան՝ ընդունել գեներալների ու քաղաքական գործիչների գայրացած կամ հարձակողական հայտարարությունները: Շատ մարդիկ ունակ են կիսել երեխայի կամ ծնողի մահվան վիշտը, օջախի կամ հույսի կորուստը:

★ Մի՛ մտածեք, թե յուրաքանչյուր կողմ ապրում է մեկ միաձույլ իրականությամբ և որ բոլորը միակարծիք են: Յուրաքանչյուր համայնքում կան մեծամասնությանը չհարող այլախոհներ: Ննարավոր է, որ որոշ մարդիկ չեն արտահայտվում՝ վախենալով հարեւանների, քաղաքական գործիչների կամ այլոց ճնշումներից: Մակայն պետք է միշտ գիտակցել, որ նույնիսկ թվացյալ միախոհ հասարակություններում ամկա են տարակարծիք խմբավորումներ, և պետք է ջանալ հայտնաբերել նրանց ու ներկայացնել նրանց մտրեցումները:

★ Փորձեք պարզաճ կերպով նկարագրել իրադարձությունները և վկայակոչել տեղեկատվության ձեր աղբյուրները՝ փոխանակ մեջբերելու այնպիսի ածականներ, ինչպիսիք են՝ «վայրագ», «անմարդկային» և «բարբարոս» բառերը: Լրագրողները հաճախ դիմում են նմանատիպ արտահայտությունների օգնությանը՝ կողմերից մեկին դատափեղելով և միտումնավոր, կամ գուցե՝ ոչ, մյուս կողմին գրգռելով և այդպիսով բռնություններ շարունակական դարձնելով: Նման կերպ վարվելով՝ նրանք իրականացնում են հակամարտության կողմերից միայն մեկի նպատակները և տարածում վերջինիս տեսակետները:

★ Մի՛ մոռացեք, որ պետք է թերահավատ լինեք: Նակամարտության կողմերից և ոչ մեկին թույլ մի վվեք օգտագործել կամ հնարներ կառավարել ձեզ: Ննարավորինս ստուգեք յուրաքանչյուր փաստ: Եթե դուք լիովին վստահ չեք որևէ փաստի ճշգրիտ լինելուն, ապա կամ շրջանցեք այդ տեղեկատվությունը, կամ էլ այն վերագրեք համապատասխան աղբյուրին, բայց երբեք մի ներկայացրեք այն իբրև ճշմարտություն: Ձեր լսածը գնահատելիս հաշվի առեք անցյալում տվյալ աղբյուրի վստահելիությունը: Լսարանին հնարավորինս շատ մանրամասներ հայտնեք ձեր տեղեկատվության և նրա հիմնավորումների մասին, որպեսզի մարդիկ կարողանան ինքնուրույն դատել, թե որքանով են դրանք ստույգ:

★ Անտեսեք իշխանությունների և այլոց կողմից ենթադրվող բավականաչափ «օրինապահություն» կամ «ազգային միակարծություն» հանդես բերելու կոչերը: Ձեր դերը ռասիստական ստերեոտիպերի հաստատումը, որպես կողմերից մեկի ջարդագով ու քարոզիչ հանդիսանալը կամ չհիմնավորված ասեկոսների տարածումը չէ, ինչը կարող է հանգեցնել ծայրահեղական գործողությունների: Ձեր օրինապահությունը և հավասարակշռվածությունը բխում են ձեր լսարանի շահերից, որի համար դուք կոչված եք հավաքագրելու հնարավորինս հիմնավոր և ճշգրիտ տեղեկություններ:

* Շատ մարդիկ փարբեր սոցիալական խմբերի նկատմամբ ունեն ընդգծված բացասական վերաբերմունք: Եթե, որ որոշ պաշտոնյաներ, քաղաքական գործիչներ, հոգևորականներ կամ այլոք կարող են վիրավորական արտահայտություններ գործածել փոքրամասնությունների մասին խոսելիս, ապա դա ամենևին չի նշանակում, թե դուք իբրև լրագրող պետք է ձեր նյութի մեջ ընդգրկեք նման անպատիվ արտահայտություններ: Անհրաժեշտության դեպքում այդ միտքն այլ խոսքերով արտահայտեք: Եթե որոշեք այդ արտահայտությունները մեջբերել ուղղակիորեն, ի նկատի ունեցեք, որ ավյալ փոքրամասնության անդամները վիրավորական եւ գայրացնող են համարելու դրանք:

3.3 «ՌԵՎԵՆՍԻ» ԵՎ «ՎԵՐԱՆՈՒՄ»

Ներկայ բաժիններում փաստերի ուսումնասիրությունները ներկայացնում են Նարավային Կովկասում, Եվրոպայում և Միացյալ Նահանգներում Բազմակողմանի տրեյդերի կողմից հավաքագրված հոդվածների վերլուծությունը: Նոդվածներն ուղեկցվում են մեկնաբանություններով, որոնք լուսաբանում են արդյունավետ կամ վիճահարույց լրագրողական պրակտիկան և առաջարկում բազմաշերտային վերաբերյալ հրապարակումների որակի բարելավման մոտեցումներ կամ ուղեցույցներ:

Այսպեղ նկարագրված իրադարձությունները չափազանց անհստակ են և շփոթեցուցիչ՝ հիմնված լինելով գնչուների մասին այն կարծրացած պարկերացումների վրա, թե նրանք գող և վրեժխնդիր մարդիկ են: Ըստ ամենայնի, նույնիսկ ոչ մի փորձ էլ չի արվել խոսել այդ ընդհարմանը մասնակցած գնչուներից որևէ մեկի հետ կամ էլ իրադարձության նախապարտությունը ներկայացնել (էթնիկ լարվածությունը և հակառակ կողմի ագրեսիվ գործողությունները):

«ԿԻՆՈՒՄՆԻՍՆԻՍ ԵՎ ԳՆՉՈՒՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱՊԱՐԹՈՒՅՈՒՆՆԵՐԸ»

Իրադարձությունն իբրև հեղափոխության նմանվող գանգվածային ընդհարում ներկայացնելը չափազանց ահաբեկիչ է, հապկապես այն դեպքում, որ միջադեպին մասնակցել են մի քանի րասնյակ գնչուներ, և ոչ թե հարյուրավոր կամ հազարավոր: Տվյալ բառակապակցությունը գրվել է այդ կերպ, որպեսզի վախ պարածի, և ոչ թե ընթերցողների համար լուսաբանի, թե ինչ է իրականում րեղի ունեցել:

Օրեքշաբթի երեկոյան Բոստոնի շրջակա անրառնեում րեղի ունեցավ հեղափոխության նմանվող գանգվածային ընդհարում:

Երբ նրանք հասկացան, որ իրենց ընկերներն ու բարեկամները հեղափոխվում և ձերբակալվում էին ապօրինի ծառահատման և ծառերի գողության համար, երեկոյան ժամը 8.30-ին, կացիններով զինված 50-ից 60 գնչուներ հարձակվեցին անրառապահների և ոստիկանության աշխատակիցների վրա:

Ոստիկանության զինված ուժերը ժամանեցին դեպքի վայր և օդ կրակելով, փորձեցին խցընդոբել գնչուներին: Սակայն վերջիններս ոչ միայն չդադարեցրին իրենց գործողությունները, այլև սկսեցին ոստիկանների աչքի առաջ հարվածներ հասցնել ոստիկանական մեքենայի ավանդողերին:

Վերնագիրն անմիջապես սրեղծում է սարսափազդու մի պապվորություն. կացիններով վազվզող գնչուներ՝ առանց որևիցե դրդապարճառի ոստիկանության վրա հարձակվող: Իրականությունը, անշուշտ, ավելի բարդ և բազմաշերտ է:

Արդյո՞ք բոլորն էին զինված կացիններով: Պարտությունից կարելի է ենթադրել, որ դա հենց այդպես է եղել: Եթե այո, ապա կարելի ենթադրել, որ օրինապահներից մի քանիսը պետք է սպանված լինեն, կամ էլ լուրջ վնասվածքներ սրացած: Բայց, քանի որ լրագրողը չի պարմում վնասվածք սրացած որևէ մի կոնկրետ մարդու մասին, կարելի է ենթադրել, որ միջադեպը պակաս լուրջ բնույթ է կրել, քան ներկայացվել է: Գնչուների գործողությունների դրդապարճառներն էլ են անհասկանալի: Ովքե՞ր են կոնկրետ ձերբակալվել: Բ՛նչ էին նրանք իրականում կարարել: Ո՞ր օրենքն էին նրանք խախարել: Որպե՞ղ էին նրանց ձերբակալել: Արդյո՞ք նրանց բանտ էին րարել: Ինչպե՞ս պարահեց, որ գնչուները միանգամից ամբողջ խմբով իմացան նման բան րեղի ունենալու մասին:

Արդյո՞ք այս նշանակում է, որ նրանք հարձակվեցին ոչ թե օրինապահներին:

Սա կարող է եւ ճիշտ է, բայց թվում է, թե բարդ իրականությունը չափազանց պարզեցվում է: Արդյո՞ք բոլոր 26 աշխատակիցներն են հրատարական փվել: Արդյո՞ք լրագրողը բոլոր 26-ից էլ լսել է, որ նրանք հետանում են աշխատանքից՝ գնչուների վրեժխնդրությունից վախենալով, թե՛ դա նրա սեփական ենթադրությունն է, կամ էլ երկրորդ ձեռքի փրկելություն, որի աղբյուրը պետք է նշվի: Արդյո՞ք իրական սպառնալիքներ են հնչել, թե՛ նրանց վախը պարզապես գնչուների վերաբերյալ գոյություն ունեցող պատկերացումների արդյունք է: Ինչու՞ լրագրողը մեջ չի բերում մեկնաբանություններ հենց աշխատողներից եւ գնչուներից մեկից: Առանց այս ամենի պատմությունը չափազանց շատ անհասկանալի կողմեր ունի, որպեսզի միջադեպի վստահելի նկարագիր համարվի:

Այժմ քաղաքի անպատասխանների աշխատակազմը խուճապի մեջ է: Բոլոր 26 աշխատակիցներն էլ աշխատանքից ազատվելու դիմումներ են ներկայացրել: Նրանք իրենց այդ քայլը բացատրում են նրանով, որ վախենում են գնչուների վրեժխնդրությունից:

րի, այլ նրանց մեքենաների վրա: Ոստիկանները պարզապես կանգնել էին, եւ դիպրո՞ւմ էին, թե ինչպես են իրենց անվաղողերը կորսում: Ինչպե՞ն սվարավեց միջադեպը:

«24 Տարւ»,
Սոֆիա, օգոստոսի 29, 2002 թ.

Վերնագիրը, որը փաթեթավորված է թերթի առաջին էջի վերևի մասում, իբրև փաստ է ներկայացնում մի բան, որը դեռևս միայն կասկածվում է և չի ապացուցվել: Տպավորություն է սրեղծվում, եթե գնչուների մի կամ մի քանի ավագակախմբեր են կախարել այս կողոպուտները, բայց, ըստ երևույթին, ոչ ոք չի ձերբակալվել այդ մեղադրանքով, առավել ևս ոչ ոք չի դատապարտվել դրա համար: «Ավագակներ» և «կողոպուտ» վիրավորական և չափազանցված բառերի օգտագործումը միայն ավելացնում է գնչուների նկատմամբ նախապաշարումը, և դա այն դեպքում, որ, հավանաբար, նրանց մեծամասնությունը նման գործունեություն չի ծավալում:

Տղմաճ 3 ի 3 1/2 ի Կ՝Դ՝Ի ձՕձ ի ձՁ՝Կ 2 ռձձձՁ

2 րելելակերպական ծագում ունեցող մի ավագակախումբ, որը շփոթեցրել էր իր գոհերին՝ անըմբռնելի խոսակցություններով ձևացնելով, թե գնումներ է կատարում, փախուստի է դիմել 10.000 եվրո ավարով՝ որպես վերջին ամսվա ընթացքում երկրի արևմտյան և կենտրոնական մասերում մի շարք կողոպուտների արդյունք:

Անցած հինգշաբթի սրանց թիրախը դարձավ Կլերմորիսի մոտակայքում գտնվող Բրիքենսի փոստի բաժանմունքը, որտեղ ավագակները՝ վաճառողուհու ուշադրությունը երեխայի օգնությամբ շեղելով, գրել են սեյֆի բանալիները և գողացել մի մեծ գումար:

Ըստ նկարագրությունների՝ ավագակախումբը բաղկացած է թուխ մաշկով երկու փղամարդուց և չորս կանանցից, որոնց հագուստներից կարելի ենթադրել, թե սրանք արևելակերպացի են, միգրացիոն միջինական գնչուներ:

Բրիքենսում կատարած հարձակման ժամանակ, կանայք կանչել են վաճառողուհուն իր աշխատասեղանից հեռու՝ ձևացնելով, թե կերակուր են փնտրում իրենցից մեկի գրկին եղած երեխայի համար:

Գումարի բացակայությունը նկատել են այդ խմբի գնալուց հետո:

Ավագակախումբը նույնափայ փակփակ է օգտագործել վերջի ամիսներին կատարած մի քանի կողոպուտների ժամանակ: Նույնիսի 11-ին սրանց գոհն է դարձել նաև Մայոյի արևելքից փարեց մի խանութպան, որի ննջասենյակը կողոպուտի են այն ընթացքում, երբ նա փորձում էր սպասարկել սրանց:

Սա փաթեթավորություն է սրեղծում, թե անըմբռնելի խոսակցությունները գողության փակփակ են եղել: Բայց եթե այդ մարդիկ օտարազգի են, անշուշտ, նրանց լեզուն անհասկանալի կլիներ վերջինս չհնացողների համար:

Կրկին, իբրև փաստ են պնդում այն, ինչ դեռ միայն կասկածվում է: Շատ կարևոր է, որ լրագրողները հստակորեն այդ երկուսը իրարից փարբերակեն:

Ո՞վ է փակ նման փակփակություններ: Նանցագործությունը նկարագրելիս կարևոր է փակփակությունների աղբյուրը նշել: Սա վկայի ցուցմունքներ են, թե՛ ոստիկանության կարծիքն է:

Ի՞նչ փակփակի հագուստի մասին է խոսում լրագրողը: Չափազանց կարևոր է հստակ մանրամասներ նշել: Ամբողջ հողվածում սա միակ նախադասությունն է, որը հաստատում է առաջին պարբերությունում հայտարարված այն փաստը, թե գողերը արևելակերպացի են:

Նարկ է նաև նշել այն, որ չնայած վերնագրում գողերը գնչուներ են ներկայացված, այստեղ մենք հայտնաբերում ենք, որ դա միայն ենթադրություն է, և ոչ թե հաստատված փաստ: Նողվածի միայն այս մասում է, որ գողերի էթնիկական պարկանելիությունը ներկայացվում է ոչ թե որպես փաստ, այլ փաստերից եզրակացություն:

Կրկին, ի՞նչ աղբյուրից են սրացվել այս փակփակությունները:

80-նն անց այս կինը «Քոննասուրթ Թեյեզրաֆ»-ին պատմել է. «խմբում հինգ կին էին: Նրանք բոլորը բլբլում էին ցուցափեղկում ներկայացված իրերին ցույց տալով: Նրանք խմելու շոկոլադ էին ցանկանում: Դա շատ վախեցնող էր: Ես փորձում էի նրանց բացատրել, որ կմապուցեմ այն նրանց հերթով»:

Խանութպանը հայտնաբերեց գումարի կորուստը միայն որոշ ժամանակ անց, երբ գնաց ննջասենյակ, որ գումար վերցնի՝ առաքիչին վճարելու համար:

Գարդայները¹ ասում են, որ վերջին ամիսների ընթացքում մի շարք նմանփայ կողապուրներ են կատարվել երկրի արևմտյան և կենտրոնական մասերում, իսկ մեկ անգամ էլ՝ Բելիսրոբի մոտ գրվող «Նիլ»-ում, կողապուրը ձախողվել է:

Երեքշաբթի օրը մի ավագ սպա, որն ընդգրկված է հերաքենական խմբում, նշեց. «Ես կասեի, որ այս ավագակախմբերը սպառնալիք են դարձել»:

Սապթ Բեն Բոենանը՝ Սուինֆորդ Գարդա շրջանի ղեկավարը, ասաց, որ գարդայները հստակ կասկածներ ունեն այս միջադեպերի վերաբերյալ:

Սապթ Բոենանի կարծիքով տվյալ փարածաշրջանում մի քանի ավագակախմբեր են գործում:

«Նմանափայ հանցագործությունները ամեն փոքր էլ փարածված են: Չնայած բռնության կամ հրազենքի օգտագործման ոչ մի դեպք չի եղել, բայց այս հանցագործությունները բամնելի են, և գոհերին պարզ վնաս են պատճառել»,- ավելացրեց նա:

Նանկարծակի պարզվում է, որ ոչ թե մի, այլ մի քանի ավագակախումբ կա: Դրանք բոլորը գնչուների խմբեր են: Թե՛ լրագրողը իրար է խառնում մի քանի կողապուրներ, որոնք միմիանց հետ ոչ մի ուրիշ կապ չունեն, բացի կողապուր լինելուց: Նողվածում սրանք բոլորը միասին մի կույրի մեջ են հայտնվել, և փակվողություն է ստեղծվում, թե գնչուները պատասխանատու են բոլոր դեպքերի համար: Միգուցե իրականում այդպես է, բայց լրագրողը այդպիսի եզրակացության հանգելու համար չափազանց անբավարար վկայություններ է բերում:

«Քոննասուրթ Թեյեզրաֆ», Քաթթրար, Մայոյի կոմսություն, Իռլանդիա, 7 հունիսի, 2004թ.

¹ Գարդայները իռլանդական ոստիկաններն են.

Մա մի ակնառու օրինակ է, որը ցույց է տալիս, թե ինչքան քիչ կարևորություն ունի մեկի ազգությունը բացահայտելը՝ ընթերցողներին ճշգրիտ տեղեկություններ տալու համար: Այն պնդումը, թե հարձակվողը հունգարացի է կարծես թե շարք մեծ կապ չունի այն փաստի հետ, թե ինչ է տեղի ունեցել: Գուցեն՝ ինչ-որ կապ կա, բայց լրագրողը ավելի շարք տեղեկություններ պետք է ներկայացնե՝ փաստը ապացուցելու համար: Ռուսես այդպիսին, հողվածը օտարազգիների եւ հիմնականում՝ հունգարացիների հանդեպ կրքեր բորբոքելու ազդեցություն է գործում:

ՊԵՏՐՈՍ ԵՎ ՆԱԾԹԱՆՆԵՐ 13 ԿՅՆ ԻՅՆ ՆՅՆ ԵՎ ԻՅՆ ԿՅՆ ԵՎ ՆԱԾԹԱՆՆԵՐ

Այս վերնագիրը փաստերից առաջ է ընկնում: Առանց դատավարության կամ էլ խոստովանանքի մենք չգիտենք, թե ինչ է իրականում տեղի ունեցել: Միգուցե Փիթեր Ֆ.-ն հարձակվել է իր հյուրի վրա եւ նա ստիպված է եղել պաշտպանվել: Մենք ոչ մի տեղեկություն չունենք, թե քաջբունի պատճառը ո՞րն է եղել, չգիտենք իրադարձությունների հաջորդականությունը: Մենք չգիտենք նաև, թե որտեղից է լրագրողը տեղեկություններ քաղել: Փիթեր Ֆ.-ի՞ց: Ուստի կանությունի՞ց:

Այս վերնագիրը փաստերից առաջ է ընկնում: Առանց դատավարության կամ էլ խոստովանանքի մենք չգիտենք, թե ինչ է իրականում տեղի ունեցել: Միգուցե Փիթեր Ֆ.-ն հարձակվել է իր հյուրի վրա եւ նա ստիպված է եղել պաշտպանվել: Մենք ոչ մի տեղեկություն չունենք, թե քաջբունի պատճառը ո՞րն է եղել, չգիտենք իրադարձությունների հաջորդականությունը: Մենք չգիտենք նաև, թե որտեղից է լրագրողը տեղեկություններ քաղել: Փիթեր Ֆ.-ի՞ց: Ուստի կանությունի՞ց:

«Կուրյեր», Վիեննա,
Ավստրիա, 18 մայիսի, 2004թ.

Անհասկանալի է նաև, թե արդյո՞ք լրագրողը նկատի ունի, որ միասեռական կապ է տեղի ունենցել: Եթե Փիթեր Ֆ.-ն կամ ոստիկանությունը պնդում են, որ նման բան է տեղի ունեցել, այդ փաստը ճշտել է պետք: Եթե լրագրողը պարզապես գրպարպում է, դա արդարացի չէ: Միգուցե այդ փոխմարդը պարզապես փորձում էր օգնել դժբախտին: Միգուցե նա պարզապես աշխատանք էր առաջարկում: Մենք դա չգիտենք, որովհետև այս կարճ հոդվածը մեզ գրեթե ոչինչ չի պատմում:

Անհասկանալի է նաև, թե արդյո՞ք լրագրողը նկատի ունի, որ միասեռական կապ է տեղի ունենցել: Եթե Փիթեր Ֆ.-ն կամ ոստիկանությունը պնդում են, որ նման բան է տեղի ունեցել, այդ փաստը ճշտել է պետք: Եթե լրագրողը պարզապես գրպարպում է, դա արդարացի չէ: Միգուցե այդ փոխմարդը պարզապես փորձում էր օգնել դժբախտին: Միգուցե նա պարզապես աշխատանք էր առաջարկում: Մենք դա չգիտենք, որովհետև այս կարճ հոդվածը մեզ գրեթե ոչինչ չի պատմում:

Այս պարմությունն, անշուշտ, կարևոր եւ Լմոցիոնալ խնդիր է ներկայացնում՝ հայերի հանդեպ վերաբերմունքը Թուրքիայում: Այնուամենայնիվ, վերնագիրը մի քիչ շփոթեցնող է: Պարմությունից մի նախադասություն է վերցվել, որն այնտեղ հարցի կերպ է ձևակերպված, եւ փոխվել ու դարձվել է եզրակացություն՝ չակերպները հասնելով: Նման ձևով այն դարձել է ավելի շուրջ փաստի հայտարարություն, քան թե հոսերորակ հարց՝ արտահայտված անհատի կողմից: Անշուշտ, փաստ է, որ հայ լինելը Թուրքիայում հանցանք չէ: Բայց Քարոլին Ջամգեզը կարծում է, որ այդպես է, եւ այդ փարբերությունը կորչում է վերնագրի մեջ: Սա կարող է թվալ շարժայրանեղ մտքեցում, բայց իրականում բազմաթիվ մարդիկ, միայն վերնագիրը կարդալով, բացարձակապես սխալ տպավորություն կստանան: Փաստերը արդեն ինքնին բավականին անհանգստացնող են: Չափազանցնելու կամ դրամայի վերածելու կարիք չկա:

ԾՅ ՍԵՅ՝ԵԱ ՆՅ ԿՕՅ՝ ԳՐԻ ԳՐԻՆՎՈՂ ԿՐ ԳՐԻՆՎՈՂ ԿՐԻՆՎՈՂ

Բարունակելով անդրադառնալ Թուրքիայում ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների ուրնահարման թեմային, «Կալիֆոռնիա կուրիեր» թերթի փնթոնն եւ հրատարակիչ Նարոթ Սասունյանը սեպտեմբերի 4-ի իր պյունակում գրում է.

«Փաստ է, որ հայ, ասորի, հույն, հրեա եւ բորդ փոքրամասնությունները Թուրքիայում ոչ միայն գրկված են իրենց ամենաարարական քաղաքացիական իրավունքներից, այլև մշտական վախի մեջ են ապրում՝ չհամարձակվելով բարձրաձայն խոսել իրենց ճնշված վիճակի մասին: Նույն վախի պայմաններում են ապրում նաեւ մարդու իրավունքների պաշտպանությանը գինվորագրված մի խումբ թորք ակտիվիստներ, որոնք իրենց կյանքի գնով համարձակվում են բացահայտել ուրնահարումներն ու հերպայնդումները: Նակառակ Եվրամիությանն անդամակցելու նպատակով թորք կառավարության տրված խոստումներին, այդ թորքերից շարերն այժմ գրնվում են բանրերում:

Նագվադեպ երեույթ է, որ փոքրամասնության ներկայացուցիչներից մեկն անշրջահայաց լինելով դարապարտի իրեն հասցված հաճախակի հարձակումները: Այդպիսի խիզախ ոգու տեր մի անձնավորություն է Քարոլին Ջամգեզ անունով մի հայ դեղագործ Բախչեսարայում (Վանի շրջանում), որին, հակառակ իր թորքացված ազգանվանը, շարունակում է հերպայնդել թորքական կառավարությունը պարգապես ազգությանը հայ լինելու պարճատով: Քարոլին Ջամգեզը թորքական լրարվամիջոցներին հայտնել է, որ իր հայ նախնիների պարճատով երկար տարիներ հերպայնդվել է կառավարական պաշտոնյաների կողմից:

Քանի որ թերթը, ռստ ամենայնի, մի ուրիշ թերթից է այս հողվածը վերապալել, լավ կլիներ, որ մի բանի փաստեր նախորդ հրատարակումից մեջ բերվեին, որպեսզի դա օգնե բնթերցողներին ընկալել տեղեկությունը: Կոնկրետ որտե՛ղ է Կալիֆոռնիայում այն հրատարակվել: Որտեղի՛ց է Սասունյանը այդ տեղեկությունը գրել: Նա անճամբ է այդ կնոջ հետ հարցագրույց անցկացրել: Թե՛ դա երկրորդ կամ էլ երրորդ ձևթի տեղեկություններ են:

Դա տեղի է ունենում հարկապես իր հայ նախնիների թե՛ իր քաղաքական գործունեության պարճատով, ինչպես դա երեուում է հաջորդ նախադասությունից: Երկու պարճատներն էլ անարդար են, բայց չափազանց իրարից տարբեր, եւ լրագրողը պետք է մատնանշեր այդ:

¹ 3 1/2Յ Ի ԳՕՅ՝ ԿՐ ԵՐ Ի ԳՐԻՆՎՈՂ ԿՐ ԵՐՅ՝ ԳՐ

Նախքան Բախչեսարայում հաստատվելը քաղաքից քաղաք է տեղափոխվել փախչելու համար անօրինական կազմակերպությունների պարկանելու իրեն ուղղված մեղադրանքներից: Նույնիսկ բանտարկվել է:

«Թուրքիայում բոլոր նրանք, ովքեր թուրք չեն, մշտապես հեղափոխվում են, իսկ եթե դու հայ ես, ընդհանրապես իրավունք չունես ապրելու», ասել է նա, շարունակելով. «Տարիներ շարունակ շրջել եմ երկրով մեկ: Միշտ էլ ինձ հեղափոխել են հայ նախնիներիս պարճառով: Բախչեսարայում, որպեսզի դեղաբույս բաց արեցի, հեղափոխումները չղաղարեցին: Այսօր դառնալով զինվորական սպաներից շարերը «Միլի հարեբեթ» կուսակցության համակիրներ են: Նրամանավարները գյուղացիներին եւ այլ պաշտոնյաներին զգուշացնում են. «Եթե Քարտիինի դեղաբույսի գնումներ կատարեք, ձեր գները վերցնելու ենք եւ ձեզ վրա կրակելու ենք»: Նակատակ, որ կառավարությունը թույլատրել է ինձ դեղորայք վաճառել, ոչ ոք չի համարձակվում դեղ գնել իմ դեղաբույսից: Նաճախողներին անընդհատ սպառնում են: Նույնիսկ խանգարում են, արգելքներ են ստեղծում, որ դեղորայքի նոր առաքումները չհասնեն ինձ»:

Լրագրողներին նա պատմել է, որ Կարսում աշխատելիս նրան մեղադրել են **PKK**¹ ի անդամ լինելու մեջ եւ բանտարկել 3,5 ամիս:

Նա Կարս է եկել Ստամբուլում հեղափոխումներից փախչելու միտումով: Իսկ բանտից ազատվելուց հետո ապրել է Էրզրումում եւ Էրզինջանում (Երզնկա), որպեսզի դարձյալ 3,5 ամսով բանտարկվել է:

Ստամբուլում աշխատելիս, իր դեղաբույսի առաջ մշտապես երկու ոստիկանական մեքենաներ օրական 24 ժամ հսկողություն են իրականացրել: Նրան մեղադրել են ահաբեկչական կազմակերպության անդամ լինելու մեջ: Ի վերջո, նրանց հաջողվել է սնանկացնել Քարտիինին:

Նա իր փոստը ողիսականի շարադրանքն ավարտել է հարց փախվել արդյոք հանցագործությունն է Թուրքիայում հայ լինելը:

Նա շվեդ առնելով թուրքական վարչակարգի գազանաբարո բնույթը, Քարտիին Ջամգոզի պագնապներն, ըստ երևույթին, նոր են սկսվելու,

Սրանք լուրջ մեղադրանքներ են, բայց եթե նույնիսկ ընդունենք, որ ճշմարիտ են, թուրք պաշտոնական պետք է հնարավորություն սրանան պարասխան փայ սրանց: Ինչ ահավոր փորձություններով էլ ես անցած լինի: Խնդիրն այն է, որ հայերը Թուրքիայում ընդհանրապես ապրելու իրավունք չունեն, չէ՛ որ այդքան հայեր են այսօր ապրում: Նրա հալածանքների պարմությունն իրո՞ք է: Ի՞նչ է իրականում տեղի ունեցել: Ինչպե՞ս էր նա դեղաբույս հիմնել: Եթե այդքան շատ էին իրեն անհանգստացնում, ուրեմն որպեսզի՞ց նա հաճախողներ ուներ: Ջինվորականները իսկապե՞ս սպառնացել էին կրակել նրանց վրա, ով դեղ կգներ իր սուրբից: Ի՞նչ են թուրքերը ասում իր մեղադրանքների վերաբերյալ:

◀ Լրագրողին պատմել է, որ բաց է թողնում մանրամասնություններ, որոնք պարմությունը կիմաստավորեն:

◀ Ինչպե՞ս է դա պարահել: Ծի՞շտ է դա: Եթե ոչ, ապա ի՞նչ հիմունքների վրա էին նրան բանտարկել:

◀ Կոնկրետ ինչի՞ համար:

◀ Ո՞ր քաղաքում էր նա այդ ժամանակ:

երբ նա համարձակվել է բարձրաձայն խոսել իր իրավունքների ուրնահարման մասին: Մարդու իրավունքների եվրոպական եւ ամերիկյան կազմակերպությունները, ինչպես նաև արևմտյան կառավարությունները պարզավոր են աջալուրջ հեղինակ նրան՝ երաշխավորելու նրա անվտանգությունը:

Յեղասպանությունից 88 փարի անց, թուրքական կառավարությունը ոչ միայն ժխտում է անցյալի փաստերը, այլև շարունակում է իրագործել երկրում ոչ մի հայ չթողնելու Թալեսթի¹ խոսքումը:

«ԱԶԳ», Երևան, Նայասփան,
13 սեպտեմբերի, 2003թ.

◀ Ի՞նչ կազմակերպություններ: Ո՞ր կառավարություններ: Ի՞նչ աղբյուրներից է լրագրողը այս տեղեկությունները բաղել: Արդյո՞ք իրեն հեղինակ խոսքացած կազմակերպությունները ստուգել են այս տեղեկությունները:

◀ Սա անշուշտ չափազանցված հայտարարություն է: Չնայած այն ամենին, ինչ տեղի է ունեցել Եղեռնի ժամանակ, պարզ է, որ Թուրքիան այսօր հայերին չի բնաջնջում, ինչքան էլ որ խարականության քաղաքականություն վարելիս լինի: Ավելին, լրագրողը չի փալիս ոչ մի տեղեկություն՝ պաշտոնական կամ ոչ պաշտոնական, թե ինչքան հայեր են դեռևս Թուրքիայում ապրում այսօր: Ընթերցողի համար այս տեղեկությունները կարծիք կըստեղծեն:

¹ Օրենքից դուրս հայտարարված քրդական կուսակցություն

բայրների՝ Չուբուրխինջիի և Թագիլունիի սահմանում գրնվող փունը, որտեղ ըստ նրանց վրացի պարտիզաններն էին թաքնվում, հետո գերի են վերցրել ևղբայրներին: Միևնույն ժամանակ նրանք այրել են այն մարդկանց փները, ովքեր ընդհանրապես անմեղ էին, ծնծել նրանց և սարսափի մատնել ամբողջ գյուղը:

Քիրիա ևղբայրների հետ միասին նրանք գերի են փարել Չուբուրխինջի գյուղի ևս երեք բնակիչների՝ Ջոկուա Խարջիանիին, Լիֆրեր Արկանիային և Նողար Լեպսարյային: Երեք ամիս շարունակ վրացական հերաքննող խումբը այս դեպքի մասին ինֆորմացիա էր փնտրում: Սկզբում արխագներն ընդհանրապես ժխտում էին, որ առևանգումը փրկել է ունեցել, սակայն հետո նրանք կատարվածի համար մեղադրում էին սովորական հանցագործներին:

Ըշմարությունն այնուամենայնիվ այն է, որ Չուբուրխինջիի վրացիները ձերբակալվել են Գալիի, այսպես կոչված, միլիցիայի կողմից:

Անցյալ հինգշաբթի քառակողմ ժողովի ժամանակ վրացական կողմը պահանջեց այդ հարցի քննարկումը և ասաց, որ այն կդառնա ավելի լայն շրջանակների քննարկման առարկա: Միևնույն ժամանակ վրացական կողմը մեղադրեց Միացյալ Ազգերի առաքելությանը՝ ԱՊՏ խաղապահներին՝ անգործության մեջ: Նույն երեկոյան Պատանդների փոխանակման և անհայր կորածներին փնտրող հանձնաժողովը արխագական փարածքից ուղիղ Էնգուրիի կամուրջ փեղափոխեց Մուրթագ Քիրիայի և Ջոբուա Խարջիանիի դիակները: Կազմակերպության մեկ այլ ակտիվ ղեկավարը՝ Վլադիմիր Դորոքչինիձեն բերեց մեկ այլ մարդու, որը Արխագիայի փարածքում գերի էր ընկած: Դա Թբիլիսիի բնակիչ Նուզար Կուրցիձեն էր, որը փախել էր քաղաքից՝ պարտքերը վճարելու իր պարտականությունից խույս փալու պատճառով և ազատություն փնտրելով, հայտնվել էր Արխագիայի փարածքում: Ինֆորմացիա էր փարածվել, որ օգոստոսին Գալիի շրջանի Չուբուրխինջի գյուղ փարված բոլոր գերիները դաժանորեն սպանվել են (Խարջիանին և Քիրիան, որոնց դիերը բերվել էին Էնգուրիի կամուրջ, այդ գերիների մեջ էին գրնվում): Ըստ ստույգ աղբյուրի Օչամչիրիի շր-

◀ Ո՛ւմ հավաստմամբ: Եվ լրագրողն ի՞նչ գիտի, թե ով է մեղավոր, իսկ ով՝ անմեղ: Այս ինֆորմացիան բոլորովին ապացուցված չէ և մենք ստիպված ենք ուղղակի հավատալ լրագրողի՝ այդ դեպքերի մասին փրված նկարագրություններին:

◀ Օգրակար կլինեք, որ մի քանի արխագ պաշտոնյաներ իրենց փեսակերն արտահայտեին այդ դեպքի վերաբերյալ:

◀ Ո՛ւմ հավաստմամբ:

◀ Ո՛ւմ կողմից: Ո՛վ է այս ինֆորմացիայի աղբյուրը: Բանբասանքները չպետք է մամուլով փարածվեն որպես փաստ:

լրբեսության եւ ինֆորմացիա հավաքելու համար: Դժվար է հավաքալ, որ լրբեսներին կխոչընդո-
վեր այդ, բանի որ այդ բնույթի աշխատողները
դրա համար գումար են ստանում իրենց պարվի-
րատուներից:

Եվ վերջապես, այս բայը բացասական ազ-
դեցություն կունենա այն հասարակ մարդկանց
վրա, ովքեր կարիք ունեն այցելելու իրենց տները:
Սա միակ էլքն է, որ նրանք կարող են պաշտպա-
նել իրենք իրենց եւ իրենց ընտանիքները, որոնք,
ցավոք սրտի, փախստականներ են:

Նաչորդ հինգշաբթի Չուրուխինջիի ժողովին
վրացական կողմը կրկին կրարձրացնի այս եւ այլ
օրախնդիր եւ կարետոր հարցեր: Բնչպես իրենք են
նշում, չեն հանձնվի, մինչև այդ խնդիրն ամբողջո-
վին չլուծվի: Չնայած, դժվար է հավաքալ, որ Չու-
րուխինջիում որեւէ բան իր լուծումը կգտնի, առա-
վել եւս՝ մեր օգտին:

Կրկին թվում է, թե վրացական կողմը ազարված է վի-
ճարանության համար եղած որեւէ պարասխանստվու-
թյունից: Լրագրողը չի ժխտում լրբեսության առկայու-
թյունը՝ անհիմն համարելով արխագների մրահոգու-
թյունն այդ մասին: Բացի այդ, ովքե՛ր են այն արխագնե-
րը, որ մեկնարանում են այս հարցը: Լրագրողը պետք է
իրագնկ լինի նաեւ արխագների տեսանկյանը:

Այս վերջին նախադասությունը եւ «մեր» բառի գործա-
ծումը կրկին ընդգծում է այն փաստը, որ այս հողվածը
գրված է բացառապես մի, այլ ոչ թե փարբեր դիրքորոշ-
ումներից: Մեղադրանքների շարքն, անկասկած, կսաստ-
կացնի վրացի ընթերցողի նախապես գոյություն ունե-
ցող կանխակալ կարծիքը: Սակայն լրագրողի կողմնա-
կալությունը այնքան պարզ է, որ այլ ընթերցողներ դժ-
վար թե հավաքացած լինեն այդ հարցի օբյեկտիվու-
թյամբ: Նարկավոր է այդ սարսափելի մեղադրանքներն
ավելի լավ ուսումնասիրել, ինչը կարող է լավ հիմք հան-
դիսանալ լուրջ լրագրողական ուսումնասիրության հա-
մար, բան գրել մի հողված, որն ավելի կրորբեր
առանց այն էլ լարված իրադրությունը:

«Թավխուսրալի Գազեդի», Թբիլիսի, Վրաստան,
հոկտեմբերի 28-նոյեմբերի 3, 2003թ.

4. Î ãÝ

Æ նչպես էթնիկ նախապաշարմունքները, այնպես էլ դավանաբանական փարբերությունները, փաստորեն, հանգեցրել են մեծ կոնֆլիկտների ողջ աշխարհում: Իրականում, այդ երկուսն իրարից զարորոշելը կարող է դժվար լինել, քանի որ հակամարտող էթնիկ խմբերը հաճախ դավանում են փարբեր կրոնների:

Օրինակ, Կոսովոյում սերբերի և ալբանացիների միջև լարվածությունը հիմնված է էթնիկական պարկանելիության, թե՛ կրոնի վրա: Այս երկուսը իրարից անջատելը դժվար է: Անշուշտ, երկուսն էլ այսօրվա դեր են խաղում:

Նույնը կարելի է ասել նաև հակասեմիտիզմի մասին: Նրեաների նկատմամբ արելությունը որոշակիորեն ունի թե՛ էթնիկ, և թե՛ դավանաբանական հիմքեր: Նրեաներին հաճախ համարում են օտար ռասայի ներկայացուցիչներ և բնորոշում որոշակի ֆիզիկական ու անհատական սրերևութիպերով, ինչպես, օրինակ, կեռ քթով կամ կասկածելի ճանապարհով փող վասպակելու ունակությամբ: Միևնույն ժամանակ հակասեմիտները մշտապես ծաղրել են հուդայականության իբրև կրոն և կեղծ ասեկոսներ փարածել վերջինիս կրոնական հավաքալիքների մասին, ինչպիսին օրինակ այն փեսակերն է, թե իբր հրեաները քրիստոնյա երեխաներ են առևանգում գոհաբերելու համար:

Վերջին փարիներին Նարավարելայան Եվրոպայում կրոնի նկատմամբ վերաբերմունքի հեթ կապված իրավիճակը ավելի է բարդացել:

Իրավիճակը բարդացնում են ոչ միայն նախկինում ինքնապարփակ հասարակությունները՝ պայքարելով, որ փոխադարձ ըմբռնում հաստատվի փարածաշրջանում հնուց հիմնված կրոնական խմբերի միջև, այլ նաև Արևմուտքից ժամանող առաքելությունները, որոնք փորձում են մարդկանց դավանափոխել:

Կրոնական թեմաներով հրապարակումների վերաբերյալ ստորև բերված որոշ առաջարկներ կնպաստեն ոչ թե հակամարտությունների, այլ՝ հանդուրժողականության խթանմանը:

★ Անցյալի բացթողումները երևան հանելու համար հեթադարձ հայացք ներքե այն փաստի վրա, թե ձեր քաղաքում կամ շրջանում լրավամիջոցներն ինչպես են անդրադարձել կրոնական փարբերության խնդիրներին: Արդյոք եղև՞ են գերիշխող կրոնին չդավանող մարդկանց մտրեցումները ներկայացնող նյութեր: Արդյոք մյուս կրոնների մասին հրապարակումները եղել են անաչառ և կշռադարվա՞ծ, թե՛ ամբապնդել են իրականությանը գրեթե չհամապատասխանող սրերևութիպերը:

★ Կրոնի մասին գրելիս մեծ ուշադրություն դարձրեք այլ մարդկանց բնորոշելու համար ձեր կողմից գործածվող բառապաշարին: Նարավոր է որոշ բառեր ինքներդ նսեմացուցիչ չհամարեք, սակայն դրանց կիրառումը վիրավորական լինի փվյալ խմբի անդամների համար: Այդ պարճառով, եթե վստահ չեք, թե փվյալ բառն ինչպես կրնակվի նրանց կողմից, անպայաման ճշրեք դա նախապես:

★ Ժամանակ մի՛ ինայեք ձեր մարգում նոր դավանաբանական ուղղությունները բացահայտելու համար: Մեկ օր անցկացրեք մորմոն միսիոներների կամ Եհովայի վկաների հետ: Նկատեք նրանց փոխհարաբերություններին այն մարդկանց հետ, ում փորձում են հավատարմություն անել: Պարտադիր չէ կիսել նրանց հավատքը՝ վերջիններիս մասին պատշաճ լրագրություն ապահովելու համար՝ ըմբռնելով նրանց իրականությունը:

★ Գրեք ձեր մարգում կրոնական բնագավառը կարգավորող օրենքների մասին: Արդյո՞ք գերիշխող հավատքի համար պետությունը արտոնություններ է սահմանում, իսկ մյուսներին վերաբերվում խորականորեն: Եթե օրենքով հավասար պայմաններ են սահմանվում բոլոր կրոնների համար, արդյո՞ք իշխանություններն այդպես էլ վարվում են իրականում, թե՛ կողմնակալ են ի շահ իրենց հոգևոր ավանդույթների:

★ Շրջահայաց եղեք, որպեսզի տուրք չտաք այլ կրոնական պարկանելիություն ունեցող մարդկանց մասին առկա ընդհանուր սրբերտրիպերին: Ինչ վերաբերում է կրոնին, ապա շատ ինքնակոչ «գիտնական» այլ հոգևոր ավանդույթների մասին կարող են ասել այն ամենը, ինչ ուզում են՝ անգամ կարիք չզգալով փաստերով հիմնավորել իրենց պնդումները: Քանի որ լրագրողներն իրենք էլ շատ հաճախ կիսում են այդ նախապաշարմունքները, միգուցե նրանք կարիք ունեն վերհիշելու, որ իրենց անելիքը ոչ թե նման պնդումները միանշանակ ընդունելն է, այլև դրանք քննելը:

★ Պարզեք, թե արդյո՞ք ձեր մարգում կան համալսարաններ, որոնք ունեն կրոնի ուսումնասիրության բաժիններ: Եթե այո՝ այդ պրոֆեսորներին դիտարկեք որպես հնարավոր աղբյուրներ: Եթե նրանք օժտված են մեկից ավելի հոգևոր ավանդույթների մասին ընդհանուր փորձագիտական գիտելիքներով, ուրեմն հարմար թեկնածուներ կարող են լինել միջհավատարիքային փոխհարաբերությունների վերաբերյալ բարդ հարցադրումներին պատասխանելու համար:

★ Զգուշացեք այն աղբյուրներից, որոնք կրոնական թեմաների շուրջ իրենց պնդումները հիմնավորում են գուր Աստվածաշնչից, Ղուրանից և այլ սուրբ գրքերից բերված մեջբերումներով: Նստակ պարզորոշեք շատ դարեր առաջ գրված բառերի մեկնաբանությունների վարբերությունները (օրինակ, դա է պատճառը, որ կան այդքան շատ քրիստոնեական դավանանքներ կամ միմյանցից էապես տարբերվող իսլամական ավանդույթներ): Եթե քաղաքական գործիչը ձգտում է դավանաբանական քերթվածքներն օգտագործել որպես պետական քաղաքականության հիմնաքար, պարզեք, թե ինչպես են միևնույն տեքստը մեկնաբանում մյուսները և դրա մասին հարցեր ուղղեք այդ քաղաքական գործչին:

★ Կրոնական հարցադրումներն ուղղեք այլ սոցիալական, քաղաքական և փնտրողական զարգացումների կամ միջուկների համարվածքում: Եթե, օրինակ, փվյալ կրոնական խմբի անդամների շրջանակներում մեծ է գործազրկությունը, դա ավելի շուտ կարող է լինել իրենց ավանդական փնտրողական դժվարին ժամանակների արտացոլումը, քան պայմանավորված լինել ծուլությամբ: Եթե նոր դավանանքը գայթակղիչ է թվում շատ հետևորդների համար, ապա ուսումնասիրեք և պարզեք, թե ինչ է այն առաջարկում, որից մարդիկ այդ պահին զրկված են:

★ Գրեք հողվածներ, որտեղ կփորձեք ուսումնասիրել, թե արդյո՞ք ընդհանուր սպերմա-
նոթիպերն արտացոլում են իրականությունը և եթե այո՝ ինչու՞: Օրինակ, ճշմարտու-
թյուն է, որ որոշ հրեաներ պատմականորեն եղել են վաշխառուներ, հափկապես այն
պատճառով, որ մյուս մասնագիտությունները նրանց համար փակ են եղել. մի իրավի-
ճակ, որ անշուշտ սրել է այն տարբերությունը, թե իբր նրանք ազատ են կամ հաշվեն-
կատր դրամական հարցերում:

★ Գրեք այլ կրոնական ավանդական տոների մասին այնպես, ինչպես կուսաբանելիք
ձերը: Օրինակ, մասնակցեք հրեական Զարկի տոնին, Խանուկայի տոնակատարու-
թյանը կամ Բարմիցվահին: Մեկ օր անցկացրեք Ռամադանի ընթացքում պաս պահող
մահմեդականների հետ:

★ Կրոնական խմբի մեկ անդամին մի դատեք իբրև նրանց ամբողջի ներկայացուցիչ.
ասենք, որ եթե մի բուդդիստ, արևիկն նայելով ինքնաներշնչվում է, դա չի նշանակում, որ
բոլորն են այդպես անում: Ամեն մարդ առանձին անհատ է և իրավունք ունի արտահայ-
տելու անհատական գաղափարներ կամ կարծիքներ և փարբեր տեսանկյունից մտաբե-
նալու իր հավատալիքներին առնչվող հարցերին:

★ Երբ հարցազրույց եք վերցնում այլ հավատալիքներ ունեցող մարդկանցից, մի կար-
ծեք, թե նրանց կյանքը սկսվում ու ավարտվում է իրենց դավանանքով: Նրանց ուղղը
նաև այլ թեմաներին վերաբերող հարցեր, քանզի, նրանք էլ ձեզ նման ունեն հավա-
տալիքների հետ ոչ մի առնչություն չունցող հոգսեր, կարիքներ և զվարճանքներ:
Նարցրեք իրենց ընտանիքների, հետաքրքրությունների, մասնագիտությունների և
կյանքի այլ կողմերի մասին, ինչն, անշուշտ, չի նշանակում, թե դուք այդ ամենը պետք
է ընդգրկեք ձեր հողվածում, այն ուղղակի կօգնի ձեզ առավել լավ հասկանալ նրանց
մտաբեցումները:

յություն: Նրան կրան մի աշխարհանք, կրան որոշակի արտոնություններ՝ այն պայմանով, որ այդ ծառայությունը բանակի հետ կապ ունենա: Բայց եթե ուշադրություն դարձնենք աղանդների և նմանարիպ խաբերանների ծավալած գործունեությանը Ադրբեջանում, ապա կհասկանանք, թե ինչ հետևանքների կարող է բերել նման արտոնությունը:

Լրավամիջոցներում հաճախակի խոսվում է այն մասին, որ քրիստոնեական կրոնական առաքելությունները իրենց գաղափարներն են քարոզում սահմանամերձ շրջաններում և կոչ անում նրանց չպատերազմել: Նրանք հազարավոր օրինակներ և բացաբություններ են բերում, թե մենք «եղբայրներ ենք»:

Ավելին, այդ աղանդների անդամների վերաբերմունքը Ադրբեջանի նկատմամբ նույնպես անհանգստացնող է: Եթե նույնիսկ այդ առաքյալները Ադրբեջանցի են, նրանք օտարի պես են մտածում, հայրենիքի և ազգի տեսակետները չեն կիսում:

Նրանք դա բացահայտորեն արտահայտում են: Նրանք կրկին ու կրկին շեշտում են անհավասարությունը: Կրիշնայականները, ադվենթիստները, Բապտիստները, և նմանները երկրին ծառայելու գաղափարներից զուրկ են:

Արդյո՞ք այլընտրանքային զինվորական ծառայության օրենքի ընդունումը այս պորտաբույծներին մեր հասարակության մեջ բազմանալու հնարավորություն չի տա: Անկասկած՝ այո:

Մահմեդական աղանդները նույնպես վնաս են պատճառում հասարակությանը: Արդյո՞ք վահաբականների գաղափարախոսությամբ հիվանդացած Ադրբեջանցի երեխասարդը կձառայի «անհավասարների բանակում»: Նրանց մեծամասնությունը չի ծառայի: Եթե նկատել եք արագությունը, որով վահաբականները տարածվում են, ապա կարելի է ենթադրել, որ մեր երիտասարդության մեծ մասը այլընտրանքային ծառայության բանակի պորտաբույծներ կլինեն:

Առավել ևս, սա կոգնոտի մյուս երեխասարդներին՝ նույնպես այս ուղին բռնել: Գաղտնիք չէ, որ շատերն են այս հնարավորությանը սպասում:

Քանի որ այլընտրանքային ծառայությունը ենթադրում է մարդկանց աշխատանքով սպասու-

Լրագրողը անկասկած կողմնապահ է այլ կրոնական համոզմունքներ ունեցող մարդկանց նկատմամբ, ովքեր Նայաստանի հետ պատերազմի վերաբերյալ իր տեսակետները չեն կիսում և մերժում է այն կարծիքը, որ պատերազմելը սխալ է, քանի որ հակառակորդ կողմերը եղբայրներ են: Մարդիկ այս հարցի վերաբերյալ բացարձակ տարբեր կարծիքներ կարող են ունենալ: Բայց դրանից նրանք իրենց երկրի վայր քաղաքացի չեն դառնում:

Բհարկե «հազարավոր» բառի օգտագործումը այստեղ չափազանցություն է: Լրագրողը պետք է մի քանի մանրամասն օրինակներ բերեր, թե ինչ են քրիստոնյաները սառած՝ իրենց տեսակետը ապացուցելու համար:

Ինչո՞ւ պետք է բոլորը ընդունեն հայրենիքի և ազգի մասին լրագրողների գաղափարները: Մարդիկ իրավունք ունեն ընդունել այն կրոնը, որն իրենք են ցանկանում, և եթե այդ հարցերի վերաբերյալ նրանք ուրիշ կարծիք են կազմում, դա նրանց իրավունք է:

Կրկին, որևիցե մի դավանանքի հետևորդները երկրին ծառայելու մասին իրենց պատկերացումները չպետք է մյուսներին պարտադրեն: Նրանք ունեն սեփական կարծիքի իրավունք և ունեն իրենց սեփական պատկերացումները, թե ինչպես ծառայեն իրենց երկրին:

Չնայած հողվածը այլընտրանքային զինվորական ծառայության մասին ակնարկի ձևով է գրված, բայց լրագրողը կրկին օգտագործում է այս թեման իր կարծիքով անօրինական մարդկանց հանդեպ իր գայրույթը արտահայտելու համար:

Փաստորեն, լրագրողը նախապաշարմունքներ ունի ոչ միայն ոչ մահմեդական հավատքների հանդեպ: Մարդիկ իրենց ընտրած դավանանքը ընդունելու իրավունք ունեն: Լրագրողը կրկին օգտագործում է այլընտրանքային զինվորական ծառայության մասին հողվածը, իր կարծիքով՝ անօրեն մարդկանց հանդեպ իր գայրույթը արտահայտելու համար:

Ինչ պատճառներով էլ որ վահաբիզմը Ադրբեջանում լայն տարածում գտնի, դրանում այլընտրանքային ծառայությունը մեղադրելը անմտություն է:

Այսպիսով, ի՞նչ կ'լինի կրթության արդյունքները գին-վորական ծառայությունը Ադրբեջանին: Առաջին հերթին, կրոնական առաքելություններին ավելի շատ դրդասպասներ՝ մեր հասարակությունը քայքայելու համար:

Անշուշտ նրանք կօգտագործեն այս հնարավորությունը: Երկրորդ՝ սա հնարավորություն կընձեռնի օտարազգի խմբավորումներին երիտասարդության մեջ գինվորական ծառայությանը եւ հասարակության փրամադրվելը փոքրացնելու անտարբեր վերաբերմունքը կուժեղացնի: Նրանք ազդեցության փոքրեր ուղիներ ունեն, եւ ավելի կավելացնեն: Երրորդ՝ որոշ ծնողներ (խաբեբաներ) նոր ճանապարհներ կփնտրեն իրենց զավակներին բանակից փրկելու համար: Եվ այդ պարճատով ոմանք էլ կաշառք վերցնելու նոր առիթներ կստանան: Եվ սրանք իրենց հերթին մարդկանց արյունը փոքրի նման կծծեն: Նավաւար Ժողովրդավարության փեսակեփից այլընտրանքային գինվորական ծառայությունը որոշ առավելություններ ունի: Բայց Ադրբեջանի համար հիմա դա դեպի անդունդը փանդոլ ճանապարհ է: Եկեք չնոռանանք, որ նույնիսկ շատ լավ գաղափարները վատ արդյունքների կարող են հանգեցնել, եթե կիրառվեն ոչ ճիշտ պահին: Եվ քանի որ մենք դա գիտենք, էլ ինչո՞ւ ենք գլուխներս քարին փայխ:

Անհասկանալի է, թե ինչպե՞ս պետք է կրոնական առաքելությունները քայքայեն հասարակությունը՝ քաղաքացիներին պարզապես մեկ այլ փեսակեփ ընդունելու հնարավորություն փայլով:

«Օրայյար», Բաքու, Ադրբեջան,
22 հունիսի, 2004թ.

Այս փոքրիկ հոդվածը նման է րեղական լրավամիջոցներում հրապարակվող բազմաթիվ պարմությունների, որոնք րվյալ երկրում նորահայր կրոնական դավանանքների անդամների հանդեպ բացասական արամադրվածություն են արտացոլում: «Ներձված» և «աղանդ» բառերը վիրավորական չեն որոշ լեզուներում, բայց հայերենում, անկասկած, դրանք վիրավորական են: Որեւիցե դավանանքի հետևորդներին համարել աղանդավորներ (բացասական իմաստով), հասարակելով, որ հիմնական դավանանքների հետևորդները «նորմալ» են, իհարկե, խորականություն է: Չկա մի կրոնական հավատալիքների մի այնպիսի հավաքածու, որը օբյեկտիվորեն ավելի ճշմարիտ կամ ընդունելի է, քան մեկ ուրիշը: Եվ, ի վերջո, աթեիստներն էլ համարում են, որ բոլոր մարդիկ իրենք իրենց մոլորության մեջ են գցում: Սուրբ երրորդության հետևորդները, Եհովայի վկաները, և Բողոքականների փոքր խմբերը երկար ժամանակ եղել են Ամերիկայի կրոնական պարկերի մասնիկը: Ումանք կարող են սրանց արտօրինակ համարել, սրանց հավատալիքները արտասովոր բայց այլ բան է, երբ այս մարդկանց ի վիճակի չեն համարում կրոնական ընտրություն կատարել, ինչպես հաճախ աղանդների, կամ պաշտամունքներին հետևողների մասին են կարծում:

ä »i ñ¿ eï »Ā »ÉÑ³ i áĀ Ĭ »Yi řāY

Տեսլվայում սրեղծվել է նախկին աղանդավորների հոգեկան վերականգնման կենտրոն և, իմ ունեցած րվյալներով, հարկապես երկար աշխատանք է պահանջվում նախկին հոգեգալստականներին նորմալ կյանքի վերադարձնելու համար: Այդպիսի կենտրոն մենք չունենք, բայց դրա սրեղծումն անհրաժեշտ է: Որովհետև բազմաթիվ են հոգեպես խեղված նախկին աղանդավորները, անկախ նրանից, թե ինչ աղանդի են պարկանել:

Սա խնդիր է, որ հավանաբար պարությունը և եկեղեցին միասին պիտի լուծեն, որովհետև նման մարդկանց լիարժեք կյանքի վերադարձնելու համար անհրաժեշտ է ոչ միայն բժիշկների ու հոգեբանների աշխատանք, այլև հոգևորականների», - համոզված է Ղեկնող քահանա Մայիլյանը:

«Տայոց աշխարհ», Երևան, Տայասարան, 20 սեպտեմբերի, 2003 թ.

Կունկերտ ինչո՞վ կգրադվի այդ կենտրոնը: Ի՞նչ ծրագրով այն կաշխատի: Մարդիկ այդպեղ սպիտոդարար կայցելեն, թե՛ դա միայն նրանց համար կլինի, ովքեր ուզում են աղանդից հեռանալ:

Այս հայտարարությունից կարելի է ենթադրել, որ միայն դեպի հիմնական կրոն վերադառնալը կարող է համարվել նորմալ և բնական: Միգուցե այս հոգևորականը այդպես է մտածում, բայց թերթը պնդում է այդ րեսակելը՝ առանց այդ հաստատման հիմքերը պարզաբանելու: Միգուցե պարզաբանելու համար աղանդների անդամների հետ խոսե՞լ էր պետք, և րեսնել, թե ի՞նչ են նրանք շահում այդ աղանդին անդամակցելով:

Տոգևորականին, որը կոչ է անում հոգևորականներին պայքարել հոտը լքածներին «փրկելու» համար, կարելի է հասկանալ: Բայց հետաքրքիր կլինե՞ր ընթերցողների առջև այս մտահոգությունը բացահայտել՝ որպես եկեղեցու՝ իր իշխող սոցիալական դիրքը կորցնելու անհանգստության նշան, այլ խոսքով, որպես իշխանության խնդիր, այլ ոչ թե աստվածարանական:

Այս հողվածը հաջողացնում է վիրավորել է երկու ամբողջական կրոնական կարգեր, առանց դրանց որևիցև մեկ անդամից հարացագրույց վերցնելու: Ներկայացվող փրկելությունների աղբյուրը շատ անհարակ է: Թվում է , թե փրկելությունների մեծ մասը ոստիկանությունից է բաղվել, բայց այդ փաստը էլ է աղոտ, բանի որ լրագրողը հստակ չի նշում , թե ով է այս հողվածի համար փրկելություններ ապահովել: Այս փարամաշրջանում շարերի համար այլ կրոնական կազմակերպությունների առկայությունը ակնհայտորեն անհանգստացնող հեռանկար է, բայց նմանարիպ հողվածները ոչինչ չեն անում փոխըմբռնում եւ հարգանք հասարակելու համար:

İ ƒ̄ ei³ YÇ° Ñai³ Çı İ³ Y»rÇY
Ñai³ Y³ í ářadı ,² Û»rÇı Ü Y
İ áY. ñëÇÑ Ñ³ Ü³ İ³ Y ÉıµµÇY

Այս վերնագիրը հենված չի հողվածի մեջ պարունակվող ոչ մի փրկելության վրա: Լրագրողը հայտնական լրբքի կամ ԱՄՆ-ի կոնգրեսի մասին այլևս ոչինչ չի հիշարարկում:

Պորիի ոստիկանությունը հեղափոխելու արագույցներ գրավ Եհովայի վկաներից մեկի փանը, որ փրկելու ապօրինի գրականության հետ մեկտեղ հայտնաբերվեցին Վրաստանի բարբոսներ, որոնց վրա նշված էին բոլոր վրացական ուղղափառ եկեղեցիները: Այս հավաքածուում նրանք հայտնաբերեցին նաև այն մտաբերող ամսաթվերը, երբ եկեղեցիները հարձակման պիտի ենթարկվեին եւ ոչնչացվեին: Գործում գրված մեկ այլ բարբոսում ներկայացված էր Վրաստանի գյուղական շրջանների աղքատ բնակչության պարկերը, նրանց բանակը յուրաքանչյուր գյուղում եւ բնակիչների անունները:

◀ Արդյո՞ք Եհովայի վկաների գրականությունը անօրինական է ըստ Վրաստանի օրենքների: Կունկրետ ի՞նչ քրեական վրանգ է այն ներկայացնում: Ոստիկանության մեղադրանքների հիման վրա դրանց անօրինական անվախը պարզապես չափազանցություն չէ՞:

Ավելի ուշ Եհովայի վկաներից մեկի հետ հարցազրույցի ժամանակ այս խորհրդավոր բարբոսների նպատակը բացահայտվեց: Վրաստանի Եհովայի վկաները Միացյալ Նահանգների գլխավոր գրասենյակներից հանձնարարություն են ստացել հնարավորինս շատ մարդու ներգրավել իրենց շարքերը: «Ձեզ համար դժվար կլինի աշխատել մեծ քաղաքներում ու բնակավայրերում, բայց մի հանձնվեք: Աշխատեք վրացական գյուղերում, որտեղ մարդիկ սոցիալական ու փոքրասական սուր կարիքի մեջ են: Յուրաքանչյուր գյուղում սկսեք համագործակցել ճանաչված ընտանիքներից մեկի որևէ անդամի հետ, որը հետո ինքը շահագրգռված կլինի սիտել հավաքքը»:

◀ Արդյո՞ք այս բոլոր փրկելությունները հիմնված են ոստիկանության գեկույցի վրա: Եթե այո, ապա լրագրողը հստակորեն պետք է նշեր այն անձի անունն ու պաշտոնը, ով փրամադրել էր այս փրկելությունները: Նակատակ դեպքում, մենք կարող ենք եզրակացնել, որ դա երկրորդ կամ, երրորդ ձեռքի փրկելություններ են, որոնք բամարասանքից ավելի կշիռ չունեն:

Ի՞նչ կապ կա «Եհովայի վկաների» ու Վահաբիզմ ուսմունքի միջև:

Այսօր փեսաբանները մեծ սպառնալիք են փրկում ոչ ավանդական կրոնական աղանդների ներկայացուցիչների կողմից, այնպիսիք, ինչպիսիք են Եհովայի վկաներն ու վահաբականները:

◀ Արդյո՞ք խոսքը գնում է այն փանը ապրող Եհովայի վկաների հետ ոստիկանության հարցաքննության մասին, որտեղ այդ նյութերն էին գրվել: Անհնարին է հասկանալ:

Որտեղի՞ց է վերցված այս մեջբերումը: Նամակի՞ց: Տվյալ մեջբերումը կոնկրետ չունի: Եվ ո՞վ է այդ խոսքերը փոխանցել լրագրողին: Ոստիկանություն՞ը: Մենք պետք է այս ամենն իմանանք, որպեսզի հասկանանք, թե ինչքանով վստահելի են դրանք: Եթե նույնիսկ սրանք օրինական են, լրագրողը ակնարկում է, որ ինքնին աղերարեք է, եթե կրոնական կազմակերպությունը խորհուրդ է փայխ իր առաքյալներին մարդկանց դավանափոխել: Բայց չէ՞ որ հենց դա է նրանց առաքելությունը:

◀ Ավանդական անվանումը իսկապես հարաբերական է: Սրանք ավելի շուտ ոչ ավանդական են մի հասարակության մեջ, որտեղ իրենք նախկինում չեն եղել: Սրանք հավաքալիքների համակարգ են դարձել միայն այն երկրներում, որտեղ սրանց գործունեությունը ավելի այն է փարամված:

13 ՅՄՅ Ի áÖՅ³ YÇı»Öİ³ İİ áÖÄÜ Y ÇYeiÇıáö

Մրանք երկուսն էլ դեկավարվում են հապուկ գաղտնի գործակալությունների կողմից:

Այս կրոններն ակտիվացել են վերջին տասնամյակում՝ փարաձվելով ամբողջ աշխարհով մեկ:

Եթե 10 փարի առաջ աշխարհի բնակչության 100 փոկոսը, այդ թվում ԱՄՆ բնակչությունը, Եհովայի վկաներին անլուրջ մարդկանց խումբ էր համարում, ապա այժմ միայն 70 փոկոսն է այդպես կարծում:

Քրիստոնեական ծագում ունեցող «Եհովայի վկաները» և մահմեդական արմատներ ունեցող վահաբիզմը հապուկ գաղտնի գործակալությունների կողմից սրեղծված նոր կրոններ են:

Երկուսի նպատակն էլ մարդկային մեծ գանգվածներ ներգրավելն է, և երկուսն էլ բնորոշվում են ագրեսիայի բուռն դրսևորումներով: Ամբողջ աշխարհում քրեական օրենսգրքի հիմնական խախտողները Եհովայի վկաներն են: Բանն այն է, որ նրանք իրենց նպատակին հասնելու համար սփիլված են դիմել բռնության: Քրեական օրենսգրքն արգելում է նաև նրանց բռնի ներխուժումները քաղաքացիների փոքր խմբերին անօրինական գրականությունը բաժանելու նպատակով:

Ինչ վերաբերում է վահաբիզմին, ապա նրա կողմնակիցների հավաստմամբ սա մի կրոն է, որ ավելի է մոտեցնում մարդկանց Ղուրանի ակունքներին, որոնք ներկայումս անսրբավում են մահմեդական հասարակության կողմից: Վահաբականները մահմեդականներին «վար հավաքացյալներ» են համարում: Վահաբականները դեմ են խաներին կամ դրամի ու կարողության առկայությանը: Նրանք համոզում են յուրաքանչյուր հավաքացյալի, որ իրենց ուսմունքը համամարդկային է: Խսանք կամ շեյխը բարեպաշտ վահաբականից ավելի բարձր չէ: Վահաբիզմը նաև պարզեցնում է հին մահմեդական ընդհանրական ավանդույթները: Օրինակ, եթե ավանդական մահմեդական ընդհանրում ամենաերիտասարդ կինը իրավունք չունի քնել այնքան ժամանակ քանի դեռ ընդհանրիքի որևէ անդամ արթուն է, վահաբականների կարծիքով կինը պարասխանաբար է միայն իր ամուսնու առջև: Ինչ վերաբերում է փղամարդկանց, ապա համաձայն վահաբիզմի ուսմունքի, հզորության և իշ-

Այս նկատառումը չափազանց անհասկանալի է: Ի՞նչ է դա նշանակում: Որո՞նք են այդ հապուկ գործակալությունները: Արդյո՞ք Վափիկանն ու Ռուսական ուղղափառ եկեղեցին հապուկ գաղտնի գործակալություններ են համարվում:

◀ Այս աղանդները 10 փարուց շար ավելի են գործում: Նախկին Խորհրդային Միության երկրներում է, որոնք միայն վերջին տասնամյակում են սրանց ծանոթացել:

Այս փյույակները առանց որևէ հասարակող տեղեկության են բերված, ինչը թույլ կտար սրանց հավաստիությունը տեսնել:

◀ Անհասկանալի է, թե ի՞նչ է նշանակում «անլուրջ» բառը փյույակ համապրեստում, և չնայած, որ սրանք մեծ քանակությամբ հեղեղողներ չեն ունեցել Միացյալ Նահանգներում, սխալ է ասել, թե սրանց այնպեղ լուրջ չեն վերաբերվել:

◀ Կրկին, շար հարաբերական է «նոր են» բառի օգտագործումը: Երկուսն էլ արդեն մեկ դարից ավելի են գործում:

Այս մեղադրանքներին ոչ մի վկայություն չկա: Ինչպե՞ս են նրանք քրեական օրենսգրքը խախտում: Եվ ի՞նչ բռնի գործողությունների մասին է խոսում լրագրողը: Մրանց սովորությունն է մարդկանց դռները թակել և նրանց հեղ խոսել: Եթե դեպքեր են եղել, երբ նրանք վրան դռնից ուժով են ներխուժել, ապա լրագրողը դրանց կոնկրետ օրինակները պետք է բերեր:

խանության կարելի է հասնել միայն անհարական քաջության ու զենքի միջոցով: Նապոլեոն գործակալությունները բավարար բանակությամբ զենք ու դրամ են փրամադրում յուրաքանչյուր վահարականի: Նրանց ամեն օր կոչ են անում բռնության դիմել, արյուն թափել ու կռիվներ սարքել: Մարտի դաշտի հերոսը «անվախ սիրտ» փոփոխում է արժանանում: Նրան հեղինակում հավերժական կյանք է սպասվում, իսկ երկրի վրա դրախտային կյանք:

Կովկասյան փարաձառյալներում այս կրոններից երկուսն էլ ակտիվացել են վերջին 7-10 փարինների ընթացքում: Այս աղանդները համագործակցում են, և նրանց հիմնական նպատակը փարաձառյալների վերահսկողությունն իրենց ձեռքը վերցնելն է:

Եթե «Եհովայի վկաները» չափազանց ակտիվ են հարկապես Վրաստանում, վահարիզմը սկսել է աշխուժանալ Պանկիսի կիրճում և Արխագիայում: Այս փոփոխ գաղտնի գործակալությունները, որոնք հիմնականում փրկակալված են Սաուդյան Արաբիայում, նպատակ ունեն փոխել համաշխարհային նավթի պաշարներին:

Ո՛րն կհաջողվի իր ձեռքը վերցնել Կովկասի վերահսկողությունը:

Այս աղանդներից երկուսն էլ շատ ակտիվ են գործում Կովկասում բնակչության կրոնական վերահսկողությունն իրենց ձեռքը վերցնելու համար, և առայժմ նրանք միմյանց համար խոչընդոտներ չեն ստեղծում: Եթե Մեյսոնի հիմնական նպատակը էլիտայի՝ քաղաքական գործիչների, գիտնականների ու արվեստագետների վրա վերահսկողություն սահմանելն էր, ապա վահարիզմի ու «Եհովայի վկաներ»-ի նպատակը բնակչության լայն զանգվածներին վերահսկելն է:

Աղանդավորները կարծում են, որ այս կրոնները շուտով նույնքան մեծ փարածում կգտնեն, որքան բողոքականությունն ու կաթոլիկությունը Եվրոպայում: Արևմտյան Եվրոպայի մի շարք երկրներում բողոքականությունը երկար ժամանակ աղանդ էր համարվում, սակայն այժմ այն պերսական կրոն է:

Այնպես որ, ի՞նչը կարող է խանգարել 50 փարի հեղու վահարիզմը կամ «Եհովայի վկաները» Վրաստանում օրինական կրոն հռչակելուն:

«Ջորջիան Թայմզ», Թբիլիսի, Վրաստան, 22-29 օգոստոսի, 2002 թ.

Ռոբերտի՞ց են բաղված վահարականների մասին այս փրկությունները: Ոստիկանությունի՞ց: Կրոնի մասնագետի՞ց, թե՛ անձնական գիտելիքներից: Եվ վահարականների մասին լրագրողի պարամադ փրկությունները վրանգավոր բնույթի չեն: Կրոնների մեծամասնությունը բարոգում է, որ հավաքը համընդհանուր է, ճշմարտությունը մեկն է: Եվ մեծամասնությունը իր հեղուորդների հեղուհու կյանք է խոստանում: Ջենքի և բռնությունների մասին փրկությունները լրագրողի սեփական բառերից գալիս ոչ մի ուրիշ վկայությամբ չեն հաստատվում, իսկ դա մեղադրանքի համար շատ քիչ հիմք է:

Ռոբերտ է վկայությունն այն մասին, որ սրանց գործողությունները համաձայնեցված են: Ի՞նչ նկատի ունի լրագրողը, ասելով, թե սրանք ուզում են փարաձառյալներն իրենց իշխանությունը հաստատել: Քաղաքական իշխանություն, թե՛ պարզապես կրոնական իշխանություն:

Արդյո՞ք լրագրողը ուզում է ասել, որ Սաուդյան Արաբիան իր քաղաքացիներին ուղարկում է այլ, երկրներ, փրկացի բնակիչներին դավանափոխելու դեպի վահարիզմ, որպեսզի Սաուդյան Արաբիան համաշխարհային նավթի շուկային փրկանա: Ռոբերտ է այդ մեղադրանքի վկայությունը:

Արդյո՞ք այս նպատակը փարբերվում է բոլոր ուրիշ դավանանքների, այդ թվում և ուղղափառ եկեղեցու նպատակներից:

Արդյո՞ք դա վար բան է: Ինչո՞վ է այս կամ այն դավանանքը պերական կրոնից վար կամ լավ: Լրագրողը ոչ մի բացարձակություն չի փոխա, կարծես թե այն փաստը, որ պերական կրոնը լավագույնն է, ապացույց չի պահանջում:

Ի՞նչ վար բան կա նրանում, որ մարդկանց թույլ կրան ընտրել իրենց համար ամենահարմար կրոնական ավանդույթը: Եթե նրանք դավանափոխվում են, ապա դա հարակործն էշանակում է, որ ուղղափառությունը հոգևոր և էնոցիոնալ կարիքները և պահանջները չի բավարարում, և այդ փաստն է, որ պերք է հեղաքեննել՝ ուրիշ դավանանքները մեղադրելու փոխարեն:

5. ê»é

ավկաններում վերջին փաստը փարիհների ընթացքում հասարակության փոխվելուն պես փոխվել է նաև կանանց դերը: Բայց եթե դասերը լինենք ըստ վերջերս կանանց համար հրապարակված մի քանի հանդեսների և մի շարք ուրիշ հրապարակությունների, կեզրակացնենք, թե նրանց հեղափոխությունները միայն հագուստը, հարդարանքի միջոցները, ձևավորումը և խոհարարությունն են:

Իհարկե, վերջին փաստը փարիհների գրկումներից կանայք էլ, ինչպես և մյուսները, էլ փառասպել են, և հասկանալի է, որ առաջարկվող իրերի բազմազանությունը պետք է գայթակղիչ լինի, բայց շար կանայք, անկասկած հեղափոխությունների ավելի լայն շրջանակ ունեն:

Եթե կնոջը չեն ներկայացրել որպես փոփոխության կամ նորաձևության աստվածուհու մարմնավորում, ապա հավանաբար նա լրարվական միջոցներում կհայտնվի որպես մարմնավաճառ կամ էլ որևիցե ուրիշ տեսակի գոհ: Եվ, չնայած մարմնավաճառությունը և թրաֆիքինգը (կանանց ապօրինի առևտուրը) լուրջ խնդիր են, բայց կարևոր է լուսաբանել կանանց կյանքի բոլոր ասպարեզները՝ իրենց բազմազանությամբ, այնպես, ինչպես որ փղամարդկանց կյանքն է լուսաբանվում: Ստորև ներկայացված մի քանի խորհուրդները կօգնեն ձեզ այդ հարցում:

* Կանայք չպետք է հայտնվեն միայն գույք կանանց խնդիրներին վերաբերող պատմություններում: Փորձեք կանանց իբրև աղբյուրներ ընդգրկել հնարավոր ամեն տեղ: Եթե գրում եք նկարչության որևէ ուղղության մասին, գրեք մեկ կամ երկու նկարիչ կանանց, ովքեր որոշակի մեկնաբանություններ կանեն այդ ուղղության վերաբերյալ: Կամ եթե գրում եք ձեր քաղաքում կամ մարզում քաղաքական բանավեճերի մասին, փորձեք վկայակոչել որևէ կին քաղաքական գործչի: Մրա էությունը կանանց արհեստականորեն ներկայացնելը չէ, այլ խնդիրների լայն շրջանակների վերաբերյալ գուցե իրենց տեսակետներն արտահայտելու համար նրանց հնարավորություն ընձեռելու կարևորության գիտակցումը:

* Վերանայեք հերթական աղբյուրների և շփումների ցանկը, որոնց դուք ամեն անգամ անդրադառնում եք որևէ նոր նյութ պատրաստելիս: Եթե ձեր ցանկն ամբողջությամբ կամ գերակշիռ մասով ներկայացնում են փղամարդիկ, ապա գիտակցված քայլեր ձեռնարկեք այն ընդլայնելու ուղղությամբ: Չնայած փղամարդիկ գերակշռում են բիզնեսի, ինչպես նաև գիտական, քաղաքական, և մշակութային կյանքում, միևնույն է ավելի հեշտությամբ, քան դուք կարծում եք, կարելի է գրել այնպիսի կանանց, ովքեր կարող են նույնչափ բավարարել տեղեկություններ ստանալու ձեր կարիքները:

* Կանանց ընդգրկելիս՝ նրանց բնորոշեք այնպես, ինչպես կրնորոշելիք փղամարդկանց: Եթե դուք ընդհանրապես չեք նկարագրում որևէ գործարարի հագուստը կամ սանրվածքը, ապա գործնական կնոջ հագուստն ու սանրվածքը ևս մի քննարկեք, եթե

միայն դա ինչ-որ ձևով չի առնչվում բովանդակության: Խուսափեք այնպիսի անմիփ խոսքերից, ինչպիսին է, օրինակ, «իգական» բառը, որը ենթադրում է մի շարք զուգորդումներ և կարող է փարբեր կերպ մեկնարանվել: Այդ պարճատով, առանճնահատով մանրամասներ ճեր միփրը՝ բացատրելու համար թե ինչ նկատի ուներ. այն, որ նա նա-գանբո՛վ է քայլում, թե՛ որ մեղմ ճայնո՛վ է խոսում:

★ Ուշադիր եղեք ճեր հողվածում կանանց իսկական դերի մասին ենթադրություններ անելիս: Լրագրողները հաճախ կիսում են կանանց ու փղամարդկանց մասին հասարակության ունեցած պարկերացումները և նույնիսկ առանց դիփավորության ավելի սրում դրանք: Ոչ բոլոր կանայք են հեփաքքրվում նորաճևությամբ և խոհանոցով: Նրանցից շարերը լրջորեն գրաղված են ամենահրատապ հասարակական և քաղաքական հարցերով, իսկ մյուսները՝ հաջողությամբ գրաղվում են բիգնետով: Բացահայտեք նրանց, ու կյանքն անցնում է հակառակ կանանց մասին եղած ընդհանուր պարկերացումներին:

★ Նանդիպեք կանանց կագմակերպությունների անդամների հեփ և հարցրեք իրենց հոգսերի մասին: Նարավոր է, որ նրանք այնպիսի խնդիրներ կարետոր համարեն, որոնց մասին ոչ դուք և ոչ էլ ճեր խմբագիրները իրագնկ չեք եղել: Խրախուսեք նրանց գանգահարել ճեգ, երբ կարծում են, որ քննարկման արժանի ինչ-որ նորություններ ունեն: Սակայն նրանց ասաճն իրբու օրենք մի ընդունեք և մի ենթադրեք, թե կանանց մյուս բոլոր կագմակերպությունները նույնը կասեն: Մյուսներն ավելի շուփ այլ կարծիքի կլինեն, և ճեր նյութի մեջ պեփր է հաշվի առնվեն նաև այդ գաղափարները:

★ Պատրմություններ գրեք այնպիսի հարցերի շուրջ, ինչպիսիք են ընփանեկան բոնությունները կամ սեռական հեփապնդումները, որոնք լայնորեն քննարկվել են Արեմուփքում, սակայն մեճ ուշադրության չեն արժանացել հեփկոմունիստական հասարակություններում: Այս երկուսն էլ չափագանց լուրջ խնդիրներ են, որոնք ընդհանուր առմամբ անփեսվել են կամ թերի ուշադրության են արժանացել իրավական համակարգի, ինչպես նաև լրափվամիջոցների կողմից: Ընփանեկան բոնությունը սովորաբար համարվում է ներքին ընփանեկան խնդիր, և ոչ քան հանցանք, նույնիսկ երբ դրա հեփուանքով լուրջ վնասավաճքներ են լինում: Ուսումնասիրեք, թե դրան ինչպես են վերաբերվում ճեր քաղաքում կամ մարգում: Արդյո՛ք օրենքը պաշտպանում է կանանց իրենց ամուսինների կամ գուգընկերների կողմից ճեճի ենթարկվելուց: Ինչպե՛ս են դրան արճագանբում ոսփիկանությունը կամ իշխանությունները: Կան արդյո՛ք սպասփարաններ, որփեղ կանայք և երեխաները կարող են օգնություն գփնել:

★ Մեկ այլ խնդիր է աշխատավայրում սեռական հեփապնդումը, որը մեճ ուշադրության է արժանացել Արեմուփքում: Մինչ որոշ մարդիկ դատարկ բան են համարում վերոնշյալ խնդիրը, փաստը է մնում այն, որ բոլոր հասարակություններում կանայք երբեմն սփիպվաճ են լինում դիմակայել փղամարդ գորճընկերների կամ դեկավարների սեռական պահանջներին, ովքեր փոխարենը առաջարկում են աշխատավարճի բարճրացում և առաջխաղացում կամ էլ վախեցնում են հեռացնել աշխատանքից: Երբեմն նման հեփապնդումը դրսետորվում է ոչ թե սեքսի ուղղակի պահանջով, այլ կնոջն ուղղվաճ գրեհիկ, նվաստացուցիչ կամ ճաղող սեքսուալ արփահայտություններով. մի իրավիճակ, որ կարող է չափագանց փհաճ դարճնել աշխատավայրը: Կրկին, պարգեք, թե որոնք են ճեր մարգում կիրատվող օրենքները: Ի՞նչ սրության խնդիր է դա: Ինչպե՛ս են կանայք պայքարում դրա դեմ:

★ Երբ հարցը վերաբերում է կանանց մասին լրավամիջոցների հրապարակումներին, հիմնական խնդիրներից մեկը մարմնավաճառությունն է: Ակնհայտ է, որ այս թեմային անդրադառնալը կարևոր է, բայց միևնույն ժամանակ քննադատելի է, երբ փորձում են դարարպարել այն կանանց, ում համար դա կարող է ապրուստի միակ միջոցը լինել: Նույնիսկ եթե կինն ինքն է ընտրել մարմնավաճառությունը և ոչ թե նրան ստիպել են, փորձեք նրա փեսանկյունից ընկալել աշխարհը: Զանազեք վեր կանգնել ստերոստիոսիդից: Ոչ բոլոր մարմնավաճառներն են թմրամոլներ և ոչ բոլորը՝ վաք մայրեր:

★ Որոշ երկրներում մարմնավաճառները որդեգրել են « սեռական ոլորտի աշխարհող» փերմինը՝ իբրև ավելի քիչ նվաստացուցիչ համարվող դիմելաձև: Նարցրեք նրանց, թե ինչու են նրանք նախընտրում այդ արտահայտությունը և մի հողված գրեք այն մասին, թե ինչ է նշանակում այդ փոփոխությունը: Արդյո՞ք մարմնավաճառները կամ « սեռական ոլորտի աշխարհողները» փորձում են սրեղծել իրենց իսկ կազմակերպությունները և ընկերությունները: Արդյո՞ք նրանք կողմնակից են, որպեսզի ավելի շար հող փարվի իրենց առողջության մասին կամ փորձում են սրեղակափություն փարածել ՄԻԱՎ-ից և սեռական ճանապարհով փոխանցվող այլ հիվանդություններից պաշտպանվելու մասին:

★ Կանանց ապօրինի առեւփորը (թրաֆիքինգը) ևս կարևոր խնդիր է դարձել վերջին փարիներին: Ուսումնասիրեք իրավիճակը ձեր մարգում: Որսրեղի՞ց են գալիս կանայք: Ինչո՞վ են նրանց գայթակղում հեռանալ հայրենի երկրներից և ինչպե՞ս են նրանց ստիպում մնալ: Զրուցեք այդ հարցով գրաղվող հասարակական կազմակերպությունների հեր և դրանց միջոցով կապ հաստարեք նման իրավիճակում հայրնված կանանց հեր:

պարզապես կամավորներ էին, եւ պարզապես քաղաքական լարվածություն հրահրելու համար դա արեցին:

Նրանց փրամադրվածությունից եւ ձայնի փոնից դափնելով՝ կարելի ենթադրել, որ նրանք ուրիշ փնդերում էլ նմանափայ բողոքի ակցիաներ կկազմակերպեն: Միայն թե նախօրոք իմանան, թե որքեղ եւ ինչ թեկնածությունների առաջադրումներ պիտի լինեն:

Սա կրկին համոզում է, որ նրանց գործողությունները թելադրված են նրանց ուժեղ քաղաքական համոզմունքներով: Միայն այն պարճառք, որ լրագրողը այդ համոզմունքները չի կիսում, չի նշանակում, որ այդ կանայք իրավունք չունեն արքահայրվելու:

«Ախալի Թ-սորս», Թբիլիսի, Վրաստան,
1 հոկտեմբերի, 2003 թ.

Լրագրական հիմնական պահանջներին համապատասխան այս հոդվածում ներկայացվում են երկու հավաստող փաստաթղթեր մի կարևոր հարցի վերաբերյալ՝ կանանց դերը հասարակական և քաղաքական կյանքում: Ռուզան Խաչատրյանին հնարավորություն ընձեռնելով նախագահի նկատմամբ պատասխանել, լրագրողը հնարավորություն է տալիս ընթերցողներին նախընտրությունը տալ այս կամ այն տարբերակին: Բայց լավ կլիներ նաև նախագահին, կամ էլ նրա աշխատակազմից որևէ մեկին հնարավորություն ընձեռնել հակառակվել նրա դատաբանություններին, մասնավորապես այն մեղադրանքին, որ իր վարչակազմը խախտում է Սահմանադրությունը և օրինականությունը: Եթե նույնիսկ աշխատակազմից ոչ ոք չհամաձայնեք պատասխան տալ, դա կնշվեր հոդվածի մեջ՝ ընթերցողներին ցույց տալով, որ գոնե պատասխան սպանալու փորձ է արվել:

ՏԵՅ ԿԱՊ Ծ ՌՇ Զ-Վ 3 ՎՕԻ 3 ՕՎ»ԷԱԾ »ՎՆՆ»ՌՎՎԻ 3 ՎՐՎ»ՐՇ ՆՆԻ 1

Արդյո՞ք լրագրողը նախագահի հետ հանդիպմանը ներկա է եղել: Եթե այո, ապա ուսանողները ի՞նչ պատասխանեցին նախագահի դիտարկությանը: Նրանք փվեցին հեղուկանքային հարցեր: Նախագահի հայտարարությունը հստակորեն կանանց դերի վերաբերյալ սրբերտփայլալիս արտահայտում է: Արդյո՞ք նախագահը որևէ բան է խոսել այն մասին, թե ինչու է հանրահավաքը ազդեցիկ եղել: Եթե այո, ապա դա պարզ է նշել: Եթե լրագրողը ներկա չի եղել, կարևոր է նշել մեջբերված խոսքի աղբյուրը՝ օրինակ, պաշտոնական հատորագրություն կամ կառավարության ներկայացուցիչ, որպիսի ընթերցողը համոզվի, որ այդ հայտարարությունը հենց այն է, ինչ նախագահն է ասել:

Թերերդ Քոչարյանը Երևանի պետական համալսարանում հանդիպելով ուսանողների հետ, ի պատասխան այն հարցին, թե ինչպիսի՞ն է նախագահի վերաբերմունքը մարտի 8-ին կանանց բողոքի հանրահավաքի նկատմամբ, ասաց. «Մարտի 8-ը մեր գիտակցության մեջ կանացի ջերմության, բնբշտության և ընկալունակության փուն է: Անկեղծ ասած՝ չեմ հասկանում, թե ինչպես կարելի է այդ օրը ազդեցիկ դրսևորումներով հանրահավաքի դուրս գալ»:

Մեր խնդրանքով նախագահի արտահայտությունների մասին իր կարծիքը հայտնեց «Արդարություն» դաշինքի մամուլ պատասխանատու, մարտի 8-ի ցույցի մասնակից Ռուզան Խաչատրյանը. «Նկատարարեցիք բան է նկատվում. վերջերս պարոն Քոչարյանը չափազանց անկեղծացել է, ի դեպ՝ ի վնաս իրեն: Նա չի հասկանում, թե «ինչպես կարելի է այդ օրը ազդեցիկ դրսևորումներով հանրահավաքի դուրս գալ»: Բնականաբար, հարց է ծագում, իսկ հասկանո՞ւմ է, թե որ օրը կարելի է այդ «ազդեցիկ դրսևորումները» ցույց տալ, և եթե հասկանում է, միգուցե կհուշի՞ մեզ: Եվ նա չարաչար սխալվում է՝ կարծելով, թե այդ օրը բողոքի ցույցով դուրս էին եկել կանայք, ում փանը ջերմություն չկա: Այդ օրը հանրահավաքի էին եկել կանայք, ովքեր բացի իրենց ընկալունակ հոգսերից, հոգում են նաև պետության և ազգի ճակատագրի համար, ովքեր սիրում են իրենց հայրենիքը, ինչպես իրենց ընկալունակը: Նաև հավաստիացնում ենք պարոն Քոչարյանին, որ հաջորդ մարտի 8-ը մենք անցկացնելու ենք մեր ընկալունակների հետ, որովհետև երկրում արդեն վերականգնված կլինի սահմանադրական կարգը, և ձեռնվորված կլինի օրինական իշխանություն»:

Ե՞րբ է կայացել այդ հանդիպումը: Ի՞նչ առիթով էր այդ հանդիպումը կազմակերպվել:

Լավ կլիներ նաև Մարտի 8-ի հանրահավաքի մասին փոփոխություններ տալ: ՌՎ էր այն կազմակերպել: Քանի՞ մարդ էր դրան մասնակցել: Ի՞նչ պահանջներ էին նրանք ներկայացնում: Սա միանգամյա միջոցառո՞ւմ էր, թե՛ նույն մարդկանց կողմից հետևողականորեն կազմակերպվող ցույցերի մի մասն էր:

Այս հայտարարությունը շատ պարզ է, բայց լավ կլիներ մի քիչ ավելի մեծ կոնկրետ սպասելիքներով սրա համար: Մարտի 8-ի հանրահավաքի և դրա՝ քաղաքականությանը առնչության մասին մանրամասները կօգնեն ընթերցողին ըմբռնել դրա իմաստը և կարևորությունը:

«Իրավունք», Երևան, Նայաստան, 12 մարտի, 2004 թ.

¹ 3 ՎՅՅ ԻՎՕՅ ՎՐ ՔԻ ԻԻ ՎՎՎ Վ ՕՅՅ Վ

---

6. üÇ/ç 3 İ 3 Ý »öü 3 í añ
Ñ ß Ù 3 Ý 1 3 ùãÃãđ

Էրաբովամիջոցները հաճախ են անտեսում ֆիզիկական կամ մտավոր հաշմանդամների: Իսկ եթե անգամ գրում են նրանց մասին, ապա իբրև ծաղրի առարկա կամ կարեկցանքի արժանի մարդկանց: Լրագրողները հաճախ նրանց խնդիրները քննարկում են բժիշկների, կառավարության անդամների, բայց ոչ հենց իրենց՝ հաշմանդամների հետ, հետևաբար շատ քիչ սպասում, թե ինչ են այդ մարդիկ զգում և ինչ են մտածում իրենց վիճակի մասին:

Որոշ դեպքերում արդարանում են, թե դժվար է գրել հաշմանդամների՝ հարցազրույց վերցնելու համար: Շիզոֆրենիա, թերզարգացածություն կամ այլ մտավոր և հոգեկան բարդություններ ունեցող մարդիկ երկար ժամանակ մեկուսացած են եղել կամ տնտեսում, կամ հասարակություններում, որովհետև նրանց ընտանիքները ամաչել են նրանցից կամ ցանկացել են պաշտպանել նրանց հասարակական խտրականությունից: Դա վերաբերում է նաև հաշմանդամ կամ ուղեղի կաթվածով, սկլերոզով փառայող մարդկանց, ինչպես նաև մյուս ֆիզիկական հաշմանդամներին, հարկապես այն պարճառով, որ հասարակությունը քիչ ջանքեր է գործադրել հոգալու նրանց հարուկ կարիքները կրթության բնագավառում, աշխատավայրում և ենթակառուցվածքներում, ինչպես, օրինակ, փողոցները կամ հասարակական շինությունները:

Բարդում է առաջանում, երբ հաշմանդամները անդամակցում են այլ հասարակական խմբերի, որոնց հասարակությունը բացասաբար է վերաբերվում: Չնայած ցանկացած մարդ կարող է վարակվել ՄԻՎՎ-ով և ՁԻԱՏ-ով, սակայն թմրամոլները, մարմնավաճառները և համասեռամուլները, որոնց սովորաբար չեն ընդունում իբրև հասարակության կարևոր անդամների, հաճախ համարվում են ամենամեծ ռիսկի խումբը:

Հաշմանդամների մասին գրելիս հաշվի առնեք ստորև բերվածը:

* Նախ, նրա մասին գրելիս անպայման գրուցեք նրանց հետ: Այն ինչ ուրիշներն են պատմում ձեզ նրանց մասին, նույնիսկ եթե խոսում են կարեկցանքով, պետք է պարզապես մեկնարկային կեղծառայի ձեր նյութի համար: Դուք պետք է կապ հաստատեք հենց հաշմանդամների հետ՝ և հարցնեք, թե արդյոք ձեր ունեցած տեղեկությունները համապատասխանում են այն ամենին, ինչ նրանք իրականում զգում են: Հակասությունների դեպքում կարող եք կրկին բժիշկների կամ մյուս փորձագետների հետ:

* Հաշմանդամների մասին մի գրեք միայն իրենց հաշմանդամության ենթաբնույթով: Նրանք ևս բոլորի նման ունեն հետաքրքրություններ, կարիերա և ընտանիք: Եթե հանդիպեք այնպիսի մարդկանց, ովքեր չնայած իրենց հաշմանդամությանը, հաջողությունների են հասել որպես նկարիչներ, քաղաքական գործիչներ կամ այլ մասնագետներ, ապա կարող եք շատ լավ նյութ պատրաստել: Որոշ ժամանակ անցկացրեք նրանց հետ՝ պարզելու համար, թե ինչպես են հաղթահարել իրենց հաջողության ճանապարհին եղած դժվարությունները: Հարցրեք նրանց, թե ի՞նչ խորհուրդ կրային նմանարիպ իրավիճակում հայտնված այլ մարդկանց:

* Ուշադրություն դարձրեք ձեր բառապաշարին: Յուրաքանչյուր լեզվում կան հաշմանդամներին բնորոշող հարուկ բառեր, որոնց մի մասը վիրավորական է, իսկ մյուսը՝

¹³ ½³ İáÖÜ³ ÝÇ ԲԳ İİ áöÃÜ³ Ý ÖöéÝ³ ր

ոչ: Ննարավոր է դուք կարծեք թե, կոնկրետ այս կամ այն բառը կամ արտահայտությունը վիրավորական չէ, սակայն դուք չեք կարող ճիշտ դատել: Եթե հաշմանդամներն ասեն, որ նախընտրում են, որպեսզի իրենց այլ կերպ դիմեն, ապա պետք է հաշվի առնեք նրանց խնդրանքը:

★ Հաշմանդամների մասին լրագրության ամենկարևոր կողմերից մեկը նրանց հնարավորությունների շրջանակի խնդիրն է: Գրեք այն մասին, թե արդյո՞ք հասարակությունը ջանում է թույլ տալ հաշմանդամներին մասնակցել կարևոր հասարակական միջոցառումներին: Եթե այդպես չէ, ապա ինչո՞ւ: Արդյո՞ք փողն է պարճառը, քաղաքական կամքի բացակայությունը, խորապես արմատացած նախապաշարմունքները, թե՛ մեկ այլ խնդիր: Ինչպիսի՞ կրթական կամ մասնագիտական հնարավորություններ են բաց կամ էլ փակ հաշմանդամների համար:

★ Ուսումնասիրեք, թե արդյոք հաշմանդամները կազմում են խմբեր կամ համագործակցում են այլ հասարակական կազմակերպությունների հետ՝ իրենց իրավունքները պաշտպանելու համար եւ ինչպե՞ս: Արևելյան Եվրոպայի շարքերում, օրինակ, ՄԻԱՎ-ով եւ ՁԻԱՆ-ով փառապաշտ մարդիկ սրբազան են իրենց կազմակերպությունները՝ թե միմյանց սափար կանգնելու, թե կառավարությանն ու հասարակությանը իրենց կարիքներին իրազեկ դարձնելու համար: Շարքերում արձանագրվում մտավոր եւ ֆիզիկական հաշմանդամները եւ նրանց ընտանիքները պահանջում են արդյունավետ բուժման առավել մարտահրավերներ: Պարզեք, թե այդ առումով ի՞նչ է կատարվում ձեր մարզում:

★ Նամոզվեք, որ գիտեք թե ինչի մասին եք գրում: Եթե, օրինակ, գրում եք ՄԻԱՎ-ով փառապաշտ մարդկանց մասին, համոզվեք, որ հասկանում եք ՄԻԱՎ-ով վարակված լինելու եւ ՁԻԱՆ ունենալու միջև եղած փարբերությունները, հասկանում եք, թե ինչպես է փոխանցվում եւ ինչպես չի փոխանցվում ՄԻԱՎ-ը: Լրագրողները մարդկանց փրկելու համար հնարավորություն ունեն, բայց միևնույն ժամանակ մեծ պատասխանատվություն են կրում սխալ փրկելիքները փոխանցելու համար:

★ Լրագրողի համար փարբերություն կա հաշմանդամների իրականությունը ըմբռնելու եւ վերջիններիս կարեկցելու միջև: Եթե դուք կիսում եք նրանց ապրումները, նշանակում է հարգում եք նրանց որպես անհատ, քանի որ գրուցում ու ժամանակ եք անցկացնում նրանց հետ, անմիջականորեն ծանոթանում նրանց կյանքին: Կարեկցանքը հաճախ ենթադրում է մի քանի գիջողական վերաբերմունք, թե դուք կամ մյուսները նրանցից ավելի լավ գիտեք իրենց կարիքները: Եթե դուք հաշմանդամների մասին կարծիք եք կազմել հիմնվելով ոչ թե վերջիններիս, այլ ուրիշների ասածների վրա, ուրեմն, ավելի շուտ կարեկցանք եք գրում եւ դեռուս պարբերաբար չեք նրանց հուզող հարցերի մասին գրելու:

★ Քանի որ հաշմանդամները հաճախ մեկուսացած են հասարակությունից, հնարավոր է դժվար լինի գրել նրանց գրուցելու համար: Ամենահարմար սկիզբը նրանց ներկայացնող խմբերի եւ ՆԿ-ների հետ կապնվելն է: Զրուցեք կազմակերպիչների հետ՝ հաշմանդամների հոգսերի մասին ընդհանուր գաղափար կազմելու համար եւ նրանց միջոցով կապ հաստատեք իրենց անդամների հետ: Դուք պետք է անպայման գրուցեք նաև խմբում չընդգրկված մյուս հաշմանդամների հետ, ովքեր կարող են այլ դիրքորոշում ունենալ կամ ավելի անկեղծ ու շիտակ մտքեր եւ կարծիքներ արտահայտել:

Այս հողվածը, հաշմանդամների խնդիրները ներկայացնելու հետ մեկտեղ, պարկերում է նրանց անշնորհակալությունը՝ առաջարկվող օգնության դիմաց: Հողվածի վերնագիրը հաստատում է այդ փաստաթուղթը՝ ընթերցողի ուշադրությունը հրավիրելով նրանց բողոքի վրա: Հողվածը փաստաթուղթն է սրեղծում, թե նրանք ազատ են և հասարակությունից, որը պարտաստակամորեն նրանց օգնում է, կորզում են ինչ հնարավոր է: Հողվածը մանրանում է՝ նկարագրելով Արթիկի քաղաքապետի և փողի հաշմանդամների միջև լեզվակոթիլը, և գրեթե ոչինչ չի անում նրանց կյանքի առեղծի դժվարությունները ներկայացնելու համար:

ԵՅ ԲՅՅ Կ¹ ՍԿՆԱՄԱՆԻՍՆԵՐԻ

Տարիկ» հաշմանդամների միությունը հունիսի 15-ին իրականացրեց իր առաջին ակցիան՝ «Պաշտպանենք հաշմանդամների իրավունքները և աջակցենք նրանց» թեմայով:

ԱՄՆ «Սայլակների հիմնադրամ» կազմակերպության կողմից «Աստիկի» նախագահ Լև վոն Ներսիսյանը ստացել էր 150 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ 240 սայլակներ՝ դրանք ՀՀ¹ մարզերում ու համայնքներում, ինչպես նաև Լեռնային Ղարաբաղում բաժանելու համար: Առաջինն այս առաջարկությանն արձագանքել էր Արթիկի քաղաքապետ Հմայակ Արրահամյանը, ուստի 17 արթիկցիներ առաջինը ստացան նոր սայլակները: Հաշմանդամների հետ ավելի հեշտ աշխատելու և նրանց ֆինանսական օգնություն ցույց փակու համար Լևոն Ներսիսյանն առաջարկել էր քաղաքապետին Արթիկում հիմնադրել հաշմանդամ երեխաների փողակյան ծնողական կազմակերպություն: Մինչ ծնողները կհավաքվեին և կընտրեին կազմակերպության նախագահին, Հ. Արրահամյանն արդեն ներկայացրեց այդ պաշտոնի համար ամենահարմար թեկնածուին՝ Նարինե Զաքարյանին: Վերջինս, լինելով 20-ամյա անփորձ աղջիկ, ինչքան էլ անկեղծորեն ասում էր, որ համակարգչով աշխատել չգիտի, որ գերմաներեն է անցել դպրոցում ու անգլերեն ընդհանրապես չգիտի, քաղաքապետը փորձում էր իր լավ ընկերոջ՝ ավագանու անդամ Սերգեյ Զաքարյանի միամիտ աղջկան հասկացնել, որ «ոչինչ կտրվիս, չիղն՝ որս է»:

Լրագրողը անշուշտ բննադատում է քաղաքապետին, բայց այդ վերաբերմունքը նա պետք է փաստացի ներկայացնի: Ինչու է քաղաքապետը կոմիտեի նախագահ ընտրելուց դեր խաղում: Արդյո՞ք ներկաներից որևէ մեկը, այդ թվում և լրագրողը, հարցրեցին, թե ինչու՞ իր ընկերոջ աղջիկը պետք է այդ պաշտոնը ստանձնի: Եթե հարցրել են, դրա մասին գրել է պետք: Եթե ոչ՝ ինչու՞ ոչ:

¹ Հայաստանի Հանրապետություն

Երբ եկավ սայլակներ բաժանելու պահը, քաղաքապետարանի դիմաց հավաքված հաշմանդամների ծնողները սկսեցին «չեմուչում» անել՝ դժգոհելով մերթ սայլակների չափսերից, մերթ անհարմարությունից, կամ էլ՝ դրա դիմաց 150 դոլար խնդրեցին:

Բայց «Աստղիկ» նախագահը համեստորեն ներկայացրեց իրենց հասարակական կազմակերպության գործունեությունը, բացատրեց, որ սայլակներ են սրացել և այսպես փաթեթավորել:

Երբ սայլակ սրացողների ցուցակում կարդացին Արայիկ Փամիայանի անունը, հաշմանդամ երեխայի մայրը ոչ միայն հրաժարվեց օգնությունից, այլև բարձրաձայն հայտարարեց, որ նման կազմակերպություններն ամեն ինչ անում են իրենց օգնելու համար, իսկ իրենց քաղաքապետը ոչնչով չի աջակցում հաշմանդամներին, վիրավորում է ու վռնդում: «Ինձի կրես՝ բու հաշմանդամդ ինձի պետք չէ, չգարնացնես երեխովդ»: Քիչ հետո քաղաքապետի ու այրի կնոջ միջև լեզվակոխիվ բռնկվեց, մեկը բղավում էր. «Ինձ հեչ մեկը սրեղ չի օգնել, իմ հաշմանդամ երեխան սոված ա մնացել, ամսական 3600 դրամ թոշակի հույսին», - մյուսն էլ պատրասխանում էր. «Մուր կրես, չես ամեն չես, բանի անգամ ևս քեզ օգնել եմ, ուղղակի բանավոր օգնություն է եղել ու դիմումները չեմ պահել»:

Ցավալի էր այն, որ այդպես էլ հաշմանդամ երեխային չկարողացանք համոզել, որ փոխի իր հին սայլակը նորով:

«Ես շնորհակալ եմ բարեգործներին, բայց էս նվերը չեմ ուզե, կայասկի րեղը փող կուզեմ, որ հաց ուտեմ ու բուսն առնեմ»:

Տեսնելով, որ շրջապատի հեղափոխությունը մեծանում է, քաղաքապետն առաջարկեց, որ ինքը մուծի 5000 դրամ փան վարձը, բայց հետո բարկանալով կնոջ ագրեսիվ վերաբերմունքից՝ հրաժարվեց իր խոսքից: Ի վերջո, Ն. Աբրահամյանը մի «հրաշք» ելք առաջարկեց. «Լավ, արի գրանցվի «Նպաստ աշխատանքի դիմաց» ծրագրում, կդասավորիմ, գործի չես գնա, օրական 1000 դրամ կուղան»:³ Հաշմանդամ երեխան մրավախոություն հայտնեց, որ մեկ է հույս չունի, թե հրաշք կլինի ու քաղապետն իր խոսքումը կպահի: Այնուամենայնիվ, «Աստղիկ» հաշմանդամների միությունը Արթիկում իր առաքելությունը կատարեց:

«Առավուր», Երևան, Նայասրան,
17 հունիսի, 2004 թ.

Ինչքանով էին իրավացի նրանց բողոքները: Ինչքան մարդ էր այնպեղ ներկա: Ինչ-որ մեկին սայլակները դուր եկա՞ն: Եթե բողոքները փողին էին, ուրեմն նրանք պարզապես փող մուրող անշնորհակալներ չէին: Այս հողվածի ոճը փպավորություն է սրեղծում, թե նրանք ընդհանրապես ոչնչի արժանի չէին:

Լավ կլիներ, եթե լրագրողը մեղադրանքի ճշմարտությունը կարողանար բացահայտել: Այլապես, այս ամենը պարզապես երկու հոգու բարձր գոռալու մրցույթի է նման, և ընթերցողները չեն կողմնորոշվի, ում հավարապ:

Տպավորություն է սրեղծվում, թե լրագրողը ջանում էր, որ երեխան սայլակը վերցնի: Ինչո՞ւ էր նա այդ անում: Արդյո՞ք նա համարում էր, որ սայլակների դիմաց գումար պահանջելը արդարացի չէր: Արդյո՞ք լրագրողը համոզված էր, որ սայլակները վերցնել է պետք: Եվ արդյո՞ք լրագրողի կողմից ճիշտ էր այդ իրադարձությանը մասնակցել այն դեպքում, երբ նա դրա մասին հողված էր գրելու:

Այս վերջին նախադասությունը շար շփոթեցնող է: Ինչպե՞ս միությունը իր առաքելությունը կատարեց: Նրան հաջողվե՞ց բաժանել մանցած 239 սայլակները: Եթե այո, ապա մնացածների վերաբերմունքը ինչպիսին էր: Լույ քաղաքապետի և մի ընդհանրիկ հակաճառության վրա կենտրոնանալով լրագրողը ընթերցողին գրկում է իրադարձության բոլոր մյուս մանրամասներից և մյուսների արձագանքներից, ինչը, միգուցե, սովելի շար բան կպարզաբաներ:

³ ՎՋՅ ԻճՕՅՅ ԿՇ ԲԲ Ի՛ ԳՃԱՅ ԿՕ՝ԵԿՅ՛ Ի՛

Բայց, ինչպես հայտնում է «Ֆիլադելֆիա ինքուսյերները» մրավոր հիվանդների ազգային միությունը անցած շաբաթ ասել են, որ Պերսիչիլի ներողությունը անբավարար է: Միությունը հայտարարել է , որ վերնագիրը հիմնական նախապաշարմունքների օրինակ է, և երբին մտքով կարարված խորականություն, և պահանջել են «հստակ փոխհատուցում»:

«Ասոշիեյթիդ Փրես», Թրենթոն, Նյու Ջերսի, Միացյալ Նահանգներ, 23 հուլիսի, 2002թ.

Նասարակական կազմակերպությունները նույնպես կարող են և պետք է առանցքային դեր խաղան վիրավորական լուսարանման դեպքերը գրանցելով, ճնշում գործադրելով նորություններ պատրաստող կազմակերպությունների վրա և հասարակությանը ոգևորելով՝ նմանափայ խնդիրների նկատմամբ ուշադիր լինել: Լրագրողները և խմբագիրները պետք է հասկանան, որ այս կազմակերպությունները կարող են բոլոր տեսակի փոքրամասնությունների համայնքները լուսարանելու ժամանակ անփոխարինելի աջակից և խորհրդավորության աղբյուր լինել:

Այս կապակցությամբ, Վրաստանում մենք առաջինը պետք է հասարակությանը և ուսուցիչներին նախապատրաստենք այս նորամուծությանը: Այլապես, ցերեքրալ (ուղեղային) անդամալույծները կամ թեթև ֆիզիկական անդամալույծները և սայլակներում նստածները ընկճվածություն կզգան, եթե այցելեն ավանդական դպրոց: Սա կարող է պատահել ոչ միայն ծաղր ու ծանակի պատճառով, այլև իրենց վրա փխուր հայացքների հետևանքով: 3-7 տարեկանի ընթացքում երեխաները սովորում են իրար ընդօրինակել: Այդ պատճառով անդամալույծ կամ մտավոր հաշմանդամ երեխաներին այս տարիքում պետք է սովորեցնել իրենց նորմալ տարեկիցների հետ շփվել: Նաև հարկ է նշել, որ շատ դեպքերում ծնողներն են սխալներ անում, երբ փակի փակ են պահում իրենց երեխաներին:

Այսպիսի անպաշտպան երեխաները հասարակության հետ շփման ավելի մեծ կարիք ունեն: Մայա Խունդաձեն, վերոհիշյալ դպրոցի ուսուցչուհին, նմանատիպ ինտեգրացիա արդեն փորձել է: Նա փորձել է իր երեխային ինտեգրել իր մտավոր հիվանդ աշակերտների հետ: Ճիշտն ասած երեխան սկզբում վախեցել է իր նոր «ծանոթների» պահվածքից և բարձր հուզականությունից, բայց այժմ նրանք իրար հետ լավ են համակերպվում:

Դավիդ Ջուրաբաշվիլին, Միխայիլ Ասաթիանիի հոգևորժական ինստիտուտի փոխնախագահը, պատմեց մեզ, որ մտավոր հետամնացությունը տարբեր աստիճաններ ու խորություն ունի: Նրանց ինտեգրացումը առողջ երեխաների հետ առանց համապատասխան կրթական ծրագրի և հոգևորյժների համաձայնության անթույլատրելի է: Ջուրաբաշվիլին համարում է, որ դպրոցին ինտեգրելու գործընթացում հնարավոր է ընդգրկել ոչ թե մտավոր հետամնաց երիտասարդներին, այլ ֆիզիկական անդամալույծներին: Մտավոր հետամնաց երեխաներին ավելի շատ ժամանակ է պետք նոր նյութերը ընկալելու համար, ինչը կարող է մնացած երեխաների համար ուսուցման գործընթացը դանդաղեցնել: Նստակ հավասարակշռություն պետք է ապահովվի նաև դպրոցներում. օրինակ ամեն մտավոր կամ ֆիզիկական հաշմանդամ երեխային՝ 10 առողջ երեխաների հաշվարկով:

Արդյո՞ք լրագրողը ինչ-որ վիճակագրական տվյալներ կամ տեղեկություններ ունի, թե ինչքան հաճախ են ծնողները իրենց հաշմանդամ երեխաներին առողջ երեխաների հետ շփվել թույլ տալիս, կամ ընդհակառակը՝ նրանց փակի փակ պահում: Արդյո՞ք սա լայն տարածված խնդիր է Վրաստանում:

◀ Ներաբերի՞ր կլիներ, եթե լրագրողը խոսեր ուսուցչուհու երեխայի հետ:

Լեվան Չիկվանայան, մանկավարժության գիտահետազոտական ինստիտուտի փնտրելիքներ, երեխաների համափնտրելու ուսուցման նախագահական կողմերն է փնտրում: Նա համարում է, որ հնարավոր է ուսուցանել թեթև շարժողական արգելակումներ ունեցող երեխաներին (կակազում, կադում) իրենց հասակակիցների հետ մեկտեղ, բայց միաժամանակ նա խորհուրդ է փայլիս, որ ուսուցիչները չափազանց ուշադիր լինեն, քանի որ հիվանդ, հոգեկան բարդություններով երեխաները կարող են աններդաշնակություն առաջացնել դասարանում: Եվ վերջում, համափնտրելու ուսուցանման մեթոդը հավանաբար հանդուրժողականություն կդաստիարակի երիտասարդության մեջ, բայց խնդրի մասին լուրջ է պետք մտածել. մեր առողջ երեխաները իրենց «չեն կոտորում» դաս սովորելով և արդյոք այս դեպքում հնարավոր կլինի նրանց լիարժեք կրթություն նրանց փառավոր հաշմանդամ երեխաների հետ համափնտրել:

«Էպոխա», Թբիլիսի,
21 հունվարի, 2003թ.

Արդյո՞ք Վրաստանում կրթական համակարգի համաձայն կակազող կամ կադող երեխաները առանձնացվում են դասարանի մյուս աշակերտներից:

Այս վերջին դիպրոդությունը նմանվում է լրագրողի կողմից գգուշացման, որ այս մեթոդը հնարավոր է այնքան էլ գաղափար չէ: Բայց, եթե առողջ երեխաները լավ չեն սովորում, արդյո՞ք արդարացի է սրա համար հաշմանդամներին մեղադրել, ինչպես դա արվել է այս վերջին մեկնաբանությունում:

Ազգային հակա-ՁԻԱՆ-ային կենտրոնի փնտրեն և ՁԻԱՆ-ի կանխարգելման պետական կոմիտեի ազգային համակարգող և քարտուղար Նաբիլ Ալիևն, ասում է, թե ցանկալի է, որ դրսից ժամանած այն մարդիկ, ովքեր պատրաստվում են ամուսնանալ, անպայման բժշկական հետազոտություն անցնեն:

Այդ ընթացքում, երկրում ՁԻԱՆ-ի կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի աշխատանքները լարված առաջ են ընթանում: Օրինակ, առողջապահության նախարարի Ալի Ինսանովի 2002 թվականի դեկտեմբերի 2-ի No 155 որոշմամբ ՄԻԱՎ-ի ախտորոշման շուրջօրյա անանուն ծառայություններ կրացահայտվեն բոլոր քաղաքներում և շրջաններում: Այս ծառայությունները հաստատվել են և գործում են: Սրանք շարժական են, և փարածքում ապրող բոլոր ցանկացողները կարող են հետազոտվել: «Մենք պահանջում ենք, որ երկրի այն բոլոր քաղաքացիները, ովքեր թմրադեղեր են օգտագործում, կամ պատկանում են սեռական փոքրամասնություններին, և ովքեր չեն վստահում իրենց գույրակերներին, կամ փառապել են վեներական հիվանդությունով վերջին 5-10 տարիների ընթացքում անցնեն բժշկական հետազոտում իրենց իսկ շահերից ելնելով», - ասաց Ալիևը:

Միաժամանակ, Ալիևը ասում է, որ շարքեր ցանկություն չեն հայտնում հետազոտվել սուրբյեկտիվ պատճառներով: Սա կապված է ավանդույթների և հասարակությունից վախի հետ, որը, ինչպես նրանք են կարծում, կարող է մարդուն սպանել:

Պարզ է, որ սա է միակ ու հիմնական պատճառը, որ ՁԻԱՆ/ՄԻԱՎ կրողների դեպքերի ճշգրիտ փնտրություններ չկան և ՁԻԱՆ/ՄԻԱՎ կանխարգելման միջոցները արդյունավետ չեն:

Ալիևը ասում է, որ ՄԱԿ-ը 2001 թվականին կազմակերպել է հարուկ ՁԻԱՆ-ին վերաբերող նիստ: Որպես կատարված աշխատանքի արդյունք մի նախագիծ է ընդունվել՝ հիվանդության փարածումը կանխարգելելու համար: Ադրբեջանը միացել է այս ծրագրին:

Ո՞րն է սրա իմաստը: Արդյո՞ք դա նշանակում է, որ այդ մարդկանց կարգելեն ամուսնանալ կամ էլ նրանց կտվորեցնեն, թե ինչպես է պետք պաշտպանվել վարակվելուց: Արդյո՞ք իմաստ կա մարդկանց միայն ամուսնանալու դեպքում հետազոտվել: Մի՞թե սա պնդում է, որ այն մարդիկ, ովքեր չեն ամուսնանա, նաև ոչ մի սեռական հարաբերություններ չեն ունենա: Եթե այո, ապա դա սխալ եզրակացություն է:

Ինչքանով են իսկապես այս ծառայությունները անանուն: Արդյո՞ք լրագրողը պարզապես կառավարության փրկած խոսքին է հավատում: Արդյո՞ք միայն վերոհիշյալ ռիսկի խմբի ներկայացուցիչները պետք է հետազոտվեն, թե՞ դա բոլորին է վերաբերում: Արդյո՞ք լրագրողը ստուգել է, թե այդ ծառայությունները իսկապես աշխատում են: Իսկ բացի հետազոտությունից ինչ ծառայություններ են նրանք առաջարկում: Ինչը կդրդի մարդկանց գնալ և հետազոտվել առաջին պատահած փնտրում, հատկապես եթե բուժման փարքերակները սահմանափակ են կամ էլ գոյություն չունեն:

Սրանց «սուրբյեկտիվ պատճառներ» անվանելը ենթադրում է, որ մարդիկ գործում են անբարամբանական: Բայց սրանք հստակորեն անհանգստության առիթ են: Եթե հարցնենք, թե արդյո՞ք մարդիկ որևիցև օգուտ կունենան եթե պարզեն, հիվանդ են թե ոչ, պատասխանը դրական կլինի: Այսպես ոչ մի բան չի նկարագրվում, թե արդյո՞ք կառավարությունը ինչ որ մի բան է անում, որ մարդիկ ցանկանան հետազոտվել:

Դա միակ պատճառն է, թե՞ հիմնական: Սրանք փարքեր բաներ են:

Եթե խոսքը Միացյալ ազգերի կազմակերպության մասին է, ապա կազմակերպության անունը պետք է առաջին հղման ժամանակ ամբողջովին գրվի: Նապավումը կարելի է օգտագործել հետագա հղումների ժամանակ:

Ի՞նչ նախագծի մասին է խոսքը: Ինչպես է Ադրբեջանը մասնակցում: Ինչքան գումար է ծախսվում այդ ծրագրի վրա: Կառավարությունը կարո՞ղ է պարզապես միանալ ծրագրին՝ դրա իրագործման համար ոչինչ չանելով:

ով մտածել, այլ մտածում էինք քարե դարի մարդկանց պես: Այս ամենը մեզ թույլ տվեց առնվազն փնտնել այս մարդկանց կարիքները և օգնել նրանց:

Այժմ 25.000-ից ավելի հաշմանդամներ կան Ադրբեջանում:

Քաղաքի միության վարչության պետը՝ Ասլայար Ալիևը, ասում է, թե կազմակերպությունը հիմնվել է 1989 թվականին և ԽՍՀՄ-ում չորրորդն է եղել՝ Բելառուսից, Ուկրաինայից, և Ղազախստանից հետո:

Մինչ այդ հանրապետությունում գոյություն ունեին միայն երկու միություններ՝ խուլերի և կույրերի:

Այդ ժամանակ հաշմանդամները արտոնություններ ունեին, որոնք վերացվեցին 1996 թվականին:

Եվ առաջին անգամ նրանք զգացին իրական կյանքի դժվարությունները, չնայած այդ իրականությունում առողջ մարդկանցից ոչ քիչ, երբեմն էլ միգրացիոն ավելի շատ, կյանքի պայքար էին մղում: Երկրում ընդհանուր թվով հաշմանդամների 17 կազմակերպություններ կան: Նասարակության մեծագույն խնդիրն է հոգալ հաշմանդամների կարիքները:

Այն գաղափարը, որ հաշմանդամները հասարակության համար բեռ են, խիստ վիճարկելի է: Նրանցից շատերը, ում հանդեպ ճակատագիրը կույր է եղել, գրել են իրենց փողը կյանքում, և միայն նրանց կրթությանը նպաստելու խնդիրն է, որ ուշադրություն է պահանջում: Նախապես մարդկանց մանկուց օգնելով՝ մենք նրանց հնարավորություն կտանք հարմարվելու և ծառայելու հասարակությանը այնպես, ինչպես բոլոր մարդիկ:

Նախապես մարդիկ, չնայած նրանց ֆիզիկական արարների, ուզում են որակյալ կրթություն ստանալ: Նրանք օժտված են այդ իրավունքով (սահմանադրության համաձայն): Սակայն իրականում նրանք խնդիրների ու խոչընդոտների են հանդիպում:

Սադիխովը ասում է. «Մի դեպք կար, երբ մի երիտասարդ մի քանի փարի շարունակ Ղազախի շրջանից քաղաք էր գալիս, բայց չէր կարողանում ընդունվել Բաքվի պետական համալսարան: Նա բոլոր առարկաներից լավ թվանշաններ էր ստանում, բայց գրվածներից անբավարար էր ստա-

Այսպիսի վիճակագրական տեղեկություններ տալիս, անպայման պետք է նշվի աղբյուրը: Ռոբերտի՞ց է վերցվել այս թիվը՝ կառավարությունի՞ց, հենց իրենցից՝ հաշմանդամների՞ց: Ովքե՞ր են կոնկրետ այդ խմբի մեջ մտնում: Արդյո՞ք այդտեղ ընդգրկված են և ֆիզիկական և մտավոր հաշմանդամները, թե՛ միայն ֆիզիկական հաշմանդամները:

Ինչպե՞ն է այդ կազմակերպության լրիվ անվանումը: Եթե դա Նախադասների միություն է, ինչը կարելի է ենթադրել ըստ ստորև բերվածի, ապա առաջին հղման ժամանակ ամբողջական անվանումը պետք է նշվի:

Ի՞նչ արտոնություններ նրանք ունեին: Ինչպե՞ն և ինչո՞ւ դրանք վերացվեցին:

Կոնկրետ ի՞նչ է նրանց երաշխավորում սահմանադրությունը: Ինչո՞ւ չեն այդ երաշխիքները ի կատար ածվում:

նում: Երբ նա դիմեց հաշմանդամների միություն, պարզվեց որ նա ձեռքի բնածին արաբ ունի, և դժվարությամբ է գրիչը բռնում: Միությունը որոշեց օգնել նրան՝ մի նամակ ուղարկեցինք կրթության նախարարություն, և որոշում ընդունվեց նրան հանձնելու ևս մեկ հնարավորություն փայլ քննությունը: Թայիբ Դամիրցիևը ընդունվեց համալսարան: Հիմա նա ուսուցիչ է աշխատում Սուրաբսանիի շրջանում և շրջանի հաշմանդամների միության նախագահն է: Բայց նա դեռ ունի պրոբլեմներ. նրան գործից ազատել էին հաշմանդամության պատճառով, և նա սպիտակաձեղքով դարձավ նաև դիմել, որպեսզի իրեն վերականգնեն իր պաշտոնում»:

Սադիխովը ասում է, թե շատ դեպքեր են եղել, երբ հաշմանդամներին մերժել են աշխատանք փայլ, և նրանք դիմել են դատարան, որպեսզի պաշտպանեն իրենց օրինական իրավունքները:

Ըստ Միլի Մեջլիսի¹ 1992թ. օգոստոսի 25-ի որոշման՝ հաշմանդամ մարդիկ նույն սոցիալական, փնտրական, քաղաքացիական և աշխատանքային իրավունքները ունեն, ինչ երկրի առողջ քաղաքացիները:

Սադիխովն ասում է, որ նրանցից յուրաքանչյուրն ունի բազում այնպիսի սոցիալական խնդիրներ, որոնք նույնիսկ առողջ մարդիկ են դժվարությամբ հաղթահարում: Տարբեր մակարդակի պաշտոնյաները դժվարանում են հաշմանդամների հետ գործ ունենալ՝ առօրյա բազում խնդիրների, ավելի առաջնային առաջադրանքների և երբեք չվերջացող գործերի պատճառով: Հասկանալի է, որ նրանք մինչև և ականջները գործերի մեջ են թաղված: Բայց եթե հաշմանդամը երկչոր ձայնով ասում է, թե փան, սայլակի, էլ չասենք՝ հարուկ փոխադրամիջոցի կարիք ունի, պետք է օգնել նրանց: Նրանք ասում են, որ ուրիշ խնդիրներ ունեն լուծելու, և այս խոսքերը մեր հարաբերությունների սովորական բանաձևն են դարձել:

Սա հուզիչ պատմություն է: Բայց լավ կլիներ, որ լրագրողը հենց Թահիրի հետ խոսեր, ոչ թե վստահեր երկրորդ ձեռքի փեղեկություններին:

Օրինակ ե՛րբ: Կրկին, ավելի լավ կլիներ այդ մարդկանցից մեկի հետ խոսել, քան թե նրանց մասին ինչ-որ մեկից լսել, նույնիսկ եթե վերջինս նրանց ներկայացուցիչն է:

¹ Միլի Մեջլիսը Ադրբեջանի խորհրդարանն է:

Աղբրեջանի Նաշմանդամների միության գոյության ընթացքում, ինչպես ասում է Սաղիխովը, միայն մեկ անգամ է, որ իրենցից խորհուրդ են հարցրել՝ ֆիլիհարմոնիկ դահլիճի վերակառուցման ժամանակ: Նամերգային դահլիճում, հանդերձարանում, գուգարանում եւ այլ փեղերում հաշմանդամների համար հարմարություններ են ստեղծվել: «Շարժասայլակով մարդը թափոնում քաղաքակրթության նշան է»:

Միայն սայլակ գրնեղն է, որ այսօր մեծ խնդիր չէ: Սաղիխովն ասում է, թե դրա համար հաշմանդամները պարզապես պետական բժշկական կոմիտեից վկայական պետք է ներկայացնեն շրջանային սոցիալական ապահովագրման վարչություն, որտեղ նրանց կգրանցեն:

Վերջերս, Բինաբաղիի Նաշմանդամների միության նախագահը՝ Ասկյար Ահմադյին, այդ շրջանի հացի փոփ հետ պայմանավորվածություն է ձեռք բերել, որ ամեն օր երկուական հաց փան երկու ընտանիքի: Նասկանայի է, որ սա պարզապես կաթիլ է ձուլում, բայց գոնե ինչ-որ օգնություն է:

Սաղիխովը հիշատակեց Նացիբալա Աբութայիբովին, ով այն ժամանակ, երբ Սուրաբսանիի շրջանի ղեկավարն էր, սովորաբար մի քանի շաբաթ էր նվիրում հաշմանդամների խնդիրների լուծմանը: Նաստափությունների ղեկավարները իրենց հաշմանդամ աշխատակիցներին դրամական պարգևներ էին փայխ, պաշտոններն էին բարձրացնում եւ բարելավում էին նրանց աշխատանքային պայմանները:

Բայց ոչ մի նման բան այսօր չկա:

Սաղիխովը ասում է, թե ըստ օրենքի առաջին եւ երկրորդ խմբերի¹ հաշմանդամները պետք է ստանան հավելյալ 25 փոկաս աշխատավարձ, իսկ երրորդ խմբի հաշմանդամները՝ 15-20 փոկոս: «Սակայն Խաթայի շրջանում մի դեպք եղավ, երբ դպրոցում աշխատող հաշմանդամների աշխատավարձը չբարձրացվեց: Եւ միայն բյուրոկրատական քաջբռնկից հետո արդարությունը հաղթեց»:

Որո՞նք են կոնկրետ այս հարմարությունները. ավելի լայն միջանցքներ, բռնակներ գուգարաններում: Որո՞շ մասնաամսություններն ավելի հստակ պահպանվել կրային:

Ի՞նչ հիմքերով էր այս ամենն արվում: Միայն այն պարճառով, որ սրանք հաշմանդամներ էին:

Իսկ ե՞րբ է դա փեղի ունեցել. Խորհրդային Միության օրո՞ք, թե՞ հիճ փարի առաջ: Լավ կլինե՞ր իմանալ:

1. Աղբրեջանում, ինչպես նախկին Սովետական Միությունում էր ընդունված, հաշմանդամ մարդիկ դասակարգվում են խմբերի ըստ այն ցուցանիշի, թե ինչ ծանրության հաշմանդամություն ունեն: Մասնա փարբեր մակարդակի աջակցություն են ստանում՝ կախված այն բանից, թե որ խմբին են պատկանում:

Այն շենքը, որտեղ գտնվում է Ադրբեջանի Նաշմանդամների միությունը, որ քաղաքի 11 թաղամասերն է վերահսկում, ողբալի վիճակում է գտնվում: Այն գտնվում է Սաբայիլի թաղամասի գործադիր իշխանությունների ղեկավարության փակ: Սակայն ոչ բազմաթիվ նամակները, ոչ բողոքները արձագանք չեն ստացել: Սադիխովը ասաց, որ ոչ գործարարները, ոչ էլ պետական կառույցները չեն շտապում հաշմանդամ մարդկանց օգնել: «Նաշմանդամների Միջազգային օրը նշվում է դեկտեմբերի 3-ին: Որպես կանոն, մարդիկ միայն այդ օրն են մեզ հիշում: Շրջանի գլխավոր ղեկավարները ճաշկերույթի են հրավիրում շրջաններից հինգ կամ վեց մարդ: Երբեմն, նրանց 20-30.000-ական մանաթ են տալիս: Եւ այդքանով մարդկանց այս շերտի նկատմամբ ուշադրությունը ավարտվում է: Բայց մենք ուզում ենք, որ մեզ հիշեն այդ օրից առաջ ևս հետո էլ», - ասում է Սադիխովը»

«Զերկայո», Բաքու, Ադրբեջան,
31 Նոյեմբեր, 2003թ.

7. êáóÇ³ È³ à »è
È áó»ÉÇÈ Ùμ»ñ

ոմունիստական հասարակություններում, սոցիալապես խոցելի խմբերի՝ թմրամոլների, բանարկյալների, անօթեան մարդկանց եւ գործազուրկների գոյությունը կամ պաշտոնապես չի ընդունվել, կամ էլ այդ խմբերը համարվել են պետության թշնամիներ: Ի հերեւանք, նրանց կյանքը, հոգսերը եւ խնդիրները հերաքրքրություն չեն ներկայացրել եւ չեն ուսումնասիրվել լրատվամիջոցների կողմից. կարծես թե այդ խմբերի մասին գրելով նրանց գոյությունն ինչ-որ ձևով կօրինականացվեն կամ անհանդուրժելի խղճահարություն կառաջանար նրանց կացության նկատմամբ:

Այն ժամանակից ի վեր, այնուամենայնիվ, պարզ է դարձել, որ նման խմբերի ներկայությունն անբնական վնասակար է հասարակության համար: Յուրաքանչյուր հասարակության համար, որ նախկինում կարծում էր, թե անընկալունակ է կապիտալիզմին վերագրվող հասարակական չարիքների նկատմամբ, այժմ պարզ է դարձել, որ կանխամտածված անբնասումը շարքի է բարդ խնդիրները վերացնելու համար: Իրականում, սրվար եւ աճող քանակությամբ խոցելի քաղաքացիների ներկայությունը ապացուցել է ճիշտ հակառակը, որ ձեւացնելը՝ թե իբր դրանք գոյություն չունեն, ի վերջո միայն ավելի է վախճարանում իրավիճակը:

Ահա սոցիալապես խոցելի խմբերի մասին լրագրության բարելավմանն ուղղված որոշ եղանակներ:

★ Պարզեք, թե որ խոցելի խմբերն են բնորոշ ձեր քաղաքին կամ մարզին: Կոնկրետ առկա՝ է արդյոք գործազրկության խնդիր, ասենք այն պարճատով, որ փակվել են մուտքային գործարանները: Նախկապես մե՞ծ է արդյոք անբուն մարդկանց թիվը՝ կոնֆլիկտների հեր կապված ունեցվածքի բռնագրավման կամ որեւէ այլ պարճատով: Ինչպիսի՞ն է փարաճաշքանային պարերագմների վերերանների իրավիճակը: Իսկ թմրամոլների՞նը: Այնուհերեւ ուսումնասիրեք, թե արդյոք լրատվամիջոցները գրե՛լ են այդ խմբերի մասին եւ եթե այո՝ գնահատեք այդ նյութերը եւ պարզեք, թե ինչ բացթողումներ են եղել:

★ Անպայման հարցազրույց վերցրեք գործազուրկներից, թմրամոլներից, պարերագմի մասնակիցներից եւ մյուսներից, ում մասին գրում եք: Խոցելի խմբերի անդամները, եթե անգամ երբեւէ հայտնվում են մամուլում, ապա հանցագործությունների հեր կապված եւ ամենից հաճախ նրանց հեր հարցազրույց չեն էլ անցկացնում: Մովորարար, իրավապահ մարմինների պաշտոնյաները եւ մյուս «գիտակներն» իրենց իրավունք են վերապահում պարեհ-անպարեհ արտահայտել իրենց դիրքորոշումը: Եվ, քանի որ լրագրողները հաճախ կիսում են այդ սարերևոտիպերը, նրանք կարող են պարգապես փոխանցել դա ընթերցողներին առանց որակավորելու:

13 ՄԺՅ Ի áŒŒ³ ԿÇi»Œ»İ³ ii áŒŒŒ ԿÇYeiÇiáŒ

★ Կապ հաստատվեք հասարակական կազմակերպությունների հետ, որոնց առաքելությունը գործազուրկներին, թմրամոլներին, անփուն մարդկանց և սոցիալապես խոցելի խմբերի այլ անդամներին օգնելն է: Վստահեք այդ մարդկանց՝ իբրև հուսալի աղբյուրների: Հասարակական կազմակերպություններին խնդրեք զանգահարել ձեզ հողվածի թեմաներ առաջանալու դեպքում: Պարզեք, թե որոնք են այն ամենակարևոր խնդիրները, որոնց վրա նրանք աշխատում են: Խնդրեք նրանց օգնել, որպեսզի դուք որոշ ժամանակ անցկացնեք նրանց կողմից պաշտպանվող խմբերի անդամների հետ:

★ Գործազուրկների, թմրամոլների և մյուսների հետ հարցազրույց անցկացնելիս, մի սահմանափակվեք միայն այդ թեմաներին վերաբերող հարցերով: Փորձեք ամբողջական պատկերացում կազմել նրանց կյանքի մասին, գտնել մի բան, ինչով նրանք ապրում են: Հարցրեք նրանց հեղափոխությունների, հորբիների, ընտանիքի անդամների, սիրած կենդանիների և այն ամենի մասին, ինչը թույլ կտա ձեզ կիսել նրանց իրականությունը և ոչ թե նրանց դիպել գուր իրենց թերությունների պրիզմայով: Ջանացեք փոխանցել, թե ինչպիսին են այդ մարդիկ իրականում՝ հարուստ անցյալով և բարդ ներաշխարհով, և ոչ թե պարզապես սոցիալապես զրկված խմբի ներկայացուցիչներ:

★ Համարեքսպում քննեք սոցիալական հոգսերը: Եթե վերջին ժամանակներում թմրամոլությունը մեծ խնդիր է դարձել, ապա ուսումնասիրեք, թե ինչ գործոններ են ընկած դրա հիմքում: Տնփեսական անկու՛մը կամ՝ գուցե թմրանյութերի առավել մաքրելիությունը: Եթե աճում է գործազրկությունը, փորձեք պարզել, թե ինչո՛ւ. փակվում են փրկական գործարանները, թե՛ արտահանումն է անկում ապրում: Եթե գրում եք նախկինում դարապարտվածների մասին, որոնք կրկին հանցանք են գործում, հետազոտեք, թե արդյոք հե՛շտ, թե՛ դժվար է նախկին բանտարկյալների համար աշխատանք գտնելը: Եթե դուք ներկայացնենք դեպքերի ամբողջական պատկերը, դա միշտ կօգնի ընթերցողին հասկանալ մյուսների դրությունը:

★ Նկարագրեք այդ խմբերի անդամներից որևէ մեկին, որն ինչ-որ դժվար կամ արժանապատիվ բան է արել: Արդյո՞ք մեկը, ով չի կարողացել աշխատանք գտնել մի բնագավառում, ջանացել և հաջողության է հասել մեկ այլ բնագավառում: Եղե՛լ է արդյոք մեկը, ով թողել է թմրամոլությունը և կազմակերպություն է ստեղծել նմանաբան իրավիճակում գտնվող մյուս մարդկանց օգնելու համար: Արդյո՞ք որևէ նախկին բանտարկյալ լիովին վերափոխվել և ճանաչում է գտել, ասենք, որպես նկարիչ:

★ Չնայած այդ մարդկանց հետ ժամանակ անցկացնելը վճռականություն է պահանջում, դա չի նշանակում, որ նրանց ասած յուրաքանչյուր բան պետք է միանշանակ ընդունեք: Ականկամ շատ ճնշող պարմություններ կլսեք նրանցից, սակայն եթե համոզված չլինեք դրանց ճշմարտացիության մեջ, ապա հողվածում պետք է նշեք, որ փվայ փրկելի պարմությունը վերագրում եք ձեր աղբյուրին: Օրինակ, եթե թմրամոլն ասում է, որ շարաթական միայն մեկ անգամ է թմրանյութ օգտագործում, դուք պետք է գրեք, նա ասում է, թե շարաթական միայն մեկ անգամ է թմրանյութ օգտագործում, քանի որ չեք կարող վստահ լինել՝ դա ճիշտ է թե ոչ: Կամ եթե գործազուրկն ասում է, թե ինքը 10 անգամ աշխատանքի մերժում է ստացել, ուրեմն դուք պետք է հայտնեք, որ նա ասում է, թե 10 անգամ աշխատանքի մերժում է ստացել, այլ ոչ թե ներկայացնեք իբրև փաստ:

Խորհրդարանի մոտ մուրացողների մասին այս հոդվածը խառնաշփոթ պատկեր է ներկայացնում: Ի փարբերություն նմանապիպ հոդվածների բացասական բովանդակության, սա **համենայն դեպս** հենց մուրացիկների մասին փեղեկություններ է ներկայացնում: Եվ հենց դա է, որ նրանց վիճակը հասկանալի է դարձնում ընթերցողներին: Նեշտ է հասկանալ գործագորիկ մորը, որը մուրում է իր երեխաներին կարիքները հոգալու համար: Այս հոդվածը ավելի շատ մուրացիկների միջև եղած փարբերություններն է ներկայացնում, քան քննադատում է նրանց:

**ՕճԹ օՐԻ Կ՝ՐԱ Է արՈՒ՝ 3 թ ԿՇ Գ՝ 3 թԵՂ ԸՆԱԻ
 Ղ՝ՁՐՈՒ՝ Ա ԲՅ՝ թՁ՝՝ Ի ԳՈՒ՝ Կ՝Ս՝ Է՝Յ՝ Կ՝ 》Ր՝ 1/2 Կ՝Յ՝ԷՇ**

Ափարբերություն ԱՄՆ-ի եւ աշխարհի բազմաթիվ այլ երկրների, Նայաստանում որեւէ մեկին հայրնի չէ, թե ով որքան փող ունի կամ ով ումից շատ ունի: Սակայն հասարակության մեջ արմատաբար քաղաքական գործիչներն են, խոշոր գործարարները եւ քաղաքական գործիչները: Նայաստանում, սակայն, կան մի խումբ մարդիկ, որոնք մասնագիտացած են հենց այդ մարդկանցից գումար խնդրելու գործում: Բարձրաստիճան պաշտոնյաները, խոշոր գործարար պարգամավորները, քաղաքական գործիչները այս մարդկանց հասանելի են լինում ԱԺ եւ յոթյաների ժամանակ ԱԺ շենք մտնելիս եւ դուրս գալիս: Երեկ ԱԺ հերթական եւ յոթյայի ժամանակ ԱԺ Դեմիրճյան մուտքի մոտ ընդամենը այդպիսի չորս մարդ կար: Նայրնի «ՆՆԸ-ի Գեւորիկը» կանգնած էր մյուսներից առանձին: Նա պաշտոնյաներից եւ քաղաքական գործիչներից փող վերցնելու մեծ փորձ ունի, քանի որ դրանով զբաղվում է դեռեւս ՆՆԸ իշխանության օրերից:

Ի փարբերություն մյուսների, Գեւորիկը զբաղվում է բացառապես քաղաքական գործիչներով եւ հայրնի մարդկանցով, այսինքն՝ փող է վերցնում միայն հայրնի գործիչներից: Նա ապում է ԱԺ մուտքի մոտ կանգնող մյուս մուրացիկներին, իսկ նրանք բոլորն ապում են նրան:

Այդ ապելությունը շատ սկզբունքային պարճառներ ունի: «Ես գիտեմ, թե ով է փող, ով փող չի: Ես մտքեմում եմ միայն փողներին, իսկ չքվողներին հանգիստ եմ թողնում: Իսկ սրանք ամեն

Սա փարթինակ պեղում է: Նայրնի չէ, թե մարդիկ Միացյալ Նահանգներում կամ ուրիշ երկրներում հասարակ գիտեն, թե ուրիշներն ինչքան գումար ունեն: Ի՛նչ հիմունքով է լրագրող նման բան հայտարարում:

Նա իսկապե՛ն հայրնի է: Ի՛նչ նկատի ունի լրագրողը: Նա հայրնի է մյուս մուրացիկներին՝ թե՛ քաղաքական գործիչներին նույնպես: Արդյո՞ք նա հանրահայտ քաղաքական ակտիվիստ է եղել: Նա իսկապե՛ն ամենահաջողակ մուրացիկն է, թե՛ պարզապես պարճեմում է: Այստեղ որոշակի կոնտրաստ է հարկավոր:

1 ՆՆԸ - ն Նայաստանի քաղաքական կուսակցություն է. Նայոց համագային շարժում

գալստրոնի կապողից փող են ուզում: Չտրվողներն էլ մտնում են ներս, բողբոջում են և ոստիկաններին հրահանգում բոլորին բշկել: Կապ չունի՝ ով ում է անհանգստացրել»,- բացատրում է Գևորգիկը՝ հայտարարելով, որ հիմա ինքը ոստիկաններին կխնդրի, որ մյուսներին բշկեն:

Գևորգիկը չի խոսում իր եկամտի մասին, սակայն ասում է, որ մյուսները եռօրյայի ամեն օրը հարյուր դոլար են հավաքում: «Իսկ դու երևի 200՝»,- հարցիս Գևորգիկը պատասխանում է քմծիծաղով. «Եթե այդքան պետք է հավաքեմ, էլ ինչու պետք է գամ»:

Մյուս մտրացկաններն ասում են, որ նման թվերը հեքիաթներ են: Արտաշատի Նորաշեն գյուղի բնակիչ Գյուլնարա Պողոսյանը ասում է, որ իր երկու փղաները հաշմանդամ են, և ինքը մտրացկանությանը է հոգում նրանց և նրանց երեխաների սննդի և դեղորայքի հարցը: «Եթե ես այդքան փող աշխատեի, ինչու՞ պետք է դեղատարներ 24 հազար դրամ պարտք ունենայի»,- ասում է փիկին Գյուլին:

Չնայած դրան, նա ասում է, որ շար գոհ է պարգամավորներից, որոնք իրեն միշտ էլ օգնել են: «Ամեն մեկը՝ իր չափով: Մարդ կա՞ գրպանից փողը հանում, հինգ հազար դրամանոցները մի կողմ է փանում, հազար դրամանոցներն է փախս, մարդ էլ կա՞ հազարներն է մի կողմ փանում, հարյուր դրամանոցներն է փախս»,- ասում է նա: Մակայն պատմում է, որ լինում են դեպքեր, երբ պարգամավորները մեծ գումարներ են փախս: «Օրինակ, մեր ընտանիքի պարգամավոր Մանվել Ղազարյանը անցյալ տարվա դեկտեմբերին այնքան փող փվեց, որ երեք ամիս դրանով էինք ապրում: Նոր տարվա օրն էլ թոռներիս ասացի, որ Քրիստին աղոթեն Մանվել ձյաձյայի համար՝ նոր սեղան նստեն»,- պատմում է փիկին Գյուլին:

Մեկ այլ մտրացկան, որն ասում է, որ Նոր Նորքում է ապրում, պատմում է, թե ինչպես Ռուբեն Նայրապետյանը մի օր երեք մտրացկանների 10 հազարանոցներ է փվել: «Ուրիշները եթե մեծ փող են փախս, ապա անպայման ասում են՝ զնացեք, իրար մեջ կիսեք, որի պարճառով վեճեր են լինում»,- ասում է մեր գրուցակիցը: Վերջինս, համեմատելով նախկին և ներկա ԱԺ-ն, ասում է, որ նախկինում թեև հարուստները ավելի քիչ էին,

Լրագրողը այստեղ օգտագործել է կնոջ անունի չափազանց մտերմիկ ձևը: Դա մտափոխաբան անգլերեն այն տարբերակին է նման, եթե նա հարցազրույց վերցնելու էլիզաբեթ Սմիթից, և հետո գնար և անվաներ նրան Տիկին Լիզ: Նայերենում դա պարզապես հովանավորչական ոճ է:

Սա շար ազդեցիկ և հուզիչ նկարագրություն է: Անշուշտ, ընթերցողը պետք է կարեկցանք զգա փիկին Գյուլին նկատմամբ և հասկանա նրա մտրալու պարճառները: Նա չի ներկայացվում պարզապես որպես փողուկ: Իրենց ընտանիքի պարգամավորի մասին մանրամասնությունը հաջող է:

սակայն փող փվողներն ավելի շատ էին: Ընդհանրապես իրենց փող չփվողների անունները մուրացկանները վախենում են փայ: «Չեն փայլիս, գոնե չխանգարեն, որ մյուսներն էլ փան: Բայց որ բողոքենք, իրենք էլ մեզանից կբողոքեն», -ասում են մեր գրուցակիցները:

Ամենաշատը նրանք վախենում են հենց ոսփականությունից եւ, որ ամենազավեշտալին է՝ Գեոորհիկից: Ոսփականները մերթընդմերթ փորձում են ԱԺ Դեմիրճյան մուտքի մուտքից հեռացնել մուրացկաններին: Ի փարբերություն ոսփականների, Գեոորհիկը դա անում է մուրացկաններին վախեցնելու միջոցով: Մուրացկաններն ասում են, որ եթե Գեոորհիկը ԱԺ չի գալիս, ապա մուրացկանների թիվն այդ օրը ավելի է շատ լինում, քանի որ չկա մուրացկան, որը Գեոորհիկից գոնե մի աբացի սփացած չլինի: Մեր այն հարցին, թե ինչու ոսփականները դրա համար նրան չեն պատժում՝ հուսահատ շարժում են ուսերը: Նրանք գիտեն, որ Գեոորհիկին, ի փարբերություն իրենց, դուրսեր են փայլիս, եւ նա իշխանության ու ոսփականների շրջանում հովանավորներ ունի: Մուրացկանները ընդդիմության ներկայացուցիչներից գրեթե փող չեն ուզում: «Որովհետեւ գիտենք, որ չունեն», - ասում են նրանք: Նրանք վախենում են խոսել իրենց քաղաքական համակրանքների եւ հակակրանքների մասին՝ զգուշանալով, որ դա կազդի իրենց փող փվող եւ չփվող պատգամավորների փրամադրության վրա: Ի դեպ, երեկ մենք Երևանի փողոցներում մուրացկանությամբ զբաղվող մի քանի մուրացկանների հարցրինք, թե որեւէ մեկը իրենց 10 հազար դրամանոց երբեւէ փվե՞լ է: «10 դրամ չեն ուզում փայ, ուր մնաց 10 հազար: Ամենամեծ փողը որ փվել են հինգ հարյուր դրամանոցն է եղել», - պատմեց մուրացկաններից մեկը: Մեկ այլ մուրացկանի բախտ էր վիճակվել մի քանի անգամ հազար դրամանոց սփանալ, բայց փասք հազար դրամանոցի մասին չի էլ երազել:

Նրանք բոլորը միաժամանակ են այդ ասում, թե՛ խմբով: Առանձին մարդու խոսքը ճիշտ է առանձնացնել չակերպներով, որպեսզի այդ խոսքը վերաբերվի այդ մեկին, ոչ թե բոլորին:

«Տայկական ժամանակ», Երևան, Տայասփան,
11 մայիսի, 2004թ.

8. $\hat{i}^3 \tilde{n} \acute{o} \acute{y} \tilde{n} \tilde{o}$
 $\tilde{A} \acute{a} \beta^3 \ddot{i}^3 \acute{e} \acute{a} \acute{y} \tilde{n}$

Ըերկոմունիստական հասարակություններում շատ փարեց մարդիկ հայտնվել են հուսահատ իրավիճակում: Քանի դեռ նրանց թոշակները բավարար չեն իրենց գոյությունը նվազագույնս ապահովելու համար, սոցիալ-փոփոխությունները նրանցից շատերին ստիպել են բավարար քանակությամբ հավելյալ փող վաստակելու այլ միջոցներ գտնել, որպեսզի պարզապես կարողանան կերակրվել: Արժեգրկումն այնքան է գերազանցել ապրանքներից և ծառայություններից օգտվելու նրանց գնդունակությունը, որ նրանք հաճախ ստիպված են լինում դիմել փողոցներում մուրալու միջոցին:

Չնայած դրությունը լավ հայտնի է բոլորին, լրագրողները հազվադեպ են անդրադառնում նրանց: Տարեցները գրեթե միշտ մամուլում հայտնվում են փափրկի փնտրով՝ կոսացած և պատված շալի մեջ փաթաթված, գանգապվելով, թե ինչպես է ամեն ինչ փոխվել: Նազվադեպ է պատահում, որ փարեց մարդկանց նկարագրեն որպես կատարյալ, գրավիչ, իրենց իրավունքների համար պայքարող, սակայն հանգամանքների խոնարհ զոհեր:

Ահա մի քանի խորհուրդներ փարեցների այլ կերպար ստեղծելու վերաբերյալ:

★ Պարզեք, թե արդյոք ձեր քաղաքում կամ մարզում գոյություն ունե՞ն փարեցներին օգնող կազմակերպություններ: Նրանց հետ խոսեք փարեցների առջև ծառայած խնդիրների մասին: Եղեք այն զբոսայգում կամ համայնքային կենտրոնում, ուր հաճախ են այցելում փարեցները: Վերջիններիս հարցրեք իրենց հոգսերի մասին: Գուցե դուք կարծում եք, թե գիտեք փարեցների բոլոր խնդիրները: Սակայն եթե որոշ ժամանակ ուսումնասիրեք, հնարավոր է անակնկալի գաք:

★ Անշուշտ, ֆինանսական հոգսերը կարևոր են, սակայն դրանք ուսումնասիրության միակ առարկան չեն: Օրինակ, դուք կարող եք ուշադրությունը կենտրոնացնել փարեցների առջև ծառայած առողջական խնդիրների վրա: Ո՞ր հիվանդություններն են փարածված նրանց շրջանում կամ ուրե՞ղ կարող են նրանք բուժում ստանալ: Ինչպե՞ս են նրանք բուժվում հիվանդանոցներում: Արդյո՞ք փոփոխական խնդիրներն են պայմանավորում թերսնումը:

★ Իրենց զավակների և թոռների հետ փարեցների հարաբերությունները կտրուկ փոխվել են վերջին տասը տարիների ընթացքում: Շատ երիտասարդներ հեռացել են ծնողներից՝ իրենց կյանքն ավելի լավ դասավորելու ակնկալիքով: Որոշ ընտանիքներ մասնավորապես պարտազանցի հետևանքով, իսկ մի մասն էլ դիմակայում վերջին տարիների հեղաշրջումների պարճառած կորուստներին կամ հաշմանդամությանը: Գրեք այս հարցերի շուրջ: Ինչպե՞ս են փոփոխական և սոցիալական փոփոխություններն ազդել ընտանեկան աճի վրա:

★ Մեկ օր անցկացրեք փողոցում մուրացող մեկ կամ ավելի փարեց մարդկանց հետ և գրեք նրանց մասին: Ինչպիսի՞ վերաբերմունքի են նրանք արժանանում: Ի՞նչ են այդ մասին մտածում իրենք՝ փարեցները: Որքա՞ն գումար են նրանք օրական հավաքում և ինչպե՞ս են ծախսում: Ինչպե՞ս են նրանք որոշում, թե որ անկյունը կամ փողոցը ընտրել:

★ Մեկ օր էլ անցկացրեք փողոցում շոկոլադ, օձանելիք կամ այլ բան վաճառող փարեց կնոջ կամ փղամարդու հետ: Ուսումնասիրեք նրա սոցիալական դրությունը: Որտեղի՞ց են նրանք հայթայթում ապրանքները: Որքա՞ն են սփռված լինում վճարել և որքա՞ն են վաստակում: Ի՞նչ խնդիրներ են ունենում իշխանությունների հետ:

★ Ներկայացրեք յուրօրինակ գրադմունք ունեցող փարեց մարդկանց: Արդյո՞ք ձեր շրջապատում կա որեւէ հայտնի դերասան, շարունակում է աշխատել թոշակի անցնելուց հետո կամ գուցե որեւէ իրավաբա՞ն, բժի՞շկ կամ այլ մասնագետ: Գրեք այնպիսի փարեցների, ովքեր ունեն հեղափոխիչ հորիզոններ, կամ օժտված են անսովոր հմտություններով, կամ էլ գրադվում են սպորտով, կամ որեւէ այլ ֆիզիկական գործունեությամբ: Արդյո՞ք հատուկ հեղափոխություն ունենալը նրանց օգնում է երիտասարդ զգալ:

★ Գրեք մի հոդված փարեց մարդկանց հանդեպ նախապաշարված վերաբերմունքի խնդրի շուրջ: Այդ հասկացությունը, որը վերաբերում է փարեցների նկատմամբ առկա նախապաշարմունքին և խտրականությանը, Արեւմուտքում ավելի ու ավելի է փարածում գտնում՝ որպես կյանքի շար ասպեկտներում փարեցների առջև ծառայած հիմնական խնդիր: Առկա՞ է արդյոք համեմատելի ընկալում ձեր մարզում: Արդյո՞ք փարեցներին խտրականությամբ են վերաբերվում, օրինակ, աշխատավայրում կամ այլուր:

ժի »³ ճի »Էձժի »Ե-Չի րի ձձՆ60-Չձ Նի ձ

Քիրերալ դաշինքի պարզամավորներ Վեանա Պերովիչը և Լարուդ Սյուլիչը առաջարկել են, որ 60 քարեկանից անց մարդիկ Մոնթենեգրոյի ապագայի վերաբերյալ հանրաքվեի ժամանակ քվեարկելու միայն կես իրավունք ունենան: «Պողոտայի Մեղիսան» այսօր է հայտնել, որ ԼԳ պարզամավորները ասել են, թե 20 և 60 քարեկան մարդիկ չեն կարող հավասար իրավունք ունենալ Մոնթենեգրոյի ապագայի վերաբերյալ որոշում ընդունելիս:

«Իսկաս/Բեյրա», Բելգրադ,
20 դեկտեմբերի, 2000 թ.

Ո՞րն է 20 քարեկանների խոսքը ավելի ծանրակշիռ համարելու պրամարանությունը: Պարճառն այն է, որ նրանք ավելի երկար կյանք ունեն առջևում: Իսկ 20 քարեկանները 40 քարեկաններից էլ ծանրակշիռ խոսք ունեն: Իսկ 50 քարեկանների՞ց: Երևի այս մտահղացման հեղինակները ենթադրում են, թե 80 քարեկանները ընդհանրապես քվեարկելու իրավունք չունեն:

9. ö³ È ëi³ İ³ ÝÝ»ñ»õ
ï»Õ³ Ñ³ Ýí³ Í Ý»ñ

İ

երջին փասը փարհներին Նարավ-Արեւելյան Եվրոպայում փրկելու ունեցած պարտազմների պատճառով հազարավոր մարդիկ դարձան փախստականների: Ոմանք հալածվեցին սահմանները եւ ապրում են ուրիշ երկրներում դժոխային պայմաններում: Ոմանք էլ դարձան մշտապես փրկահանվածներ, եւ պարզապես այլեւս չունեն փրկու ազատ կյանք: Շարժվեցին հաջողվել է միասնական պահել իրենց ընտանիքները, մինչդեռ մյուսները կորցրել են իրենց ծնողներին, ամուսիններին կամ երեխաներին՝ քաղաքացիների վրա հարձակումների, համաճարակների կամ էլ ներգաղթի պատճառով:

Անխուսափելիորեն, դուրս վարված անձանց եւ փախստականների այսքան մեծ քանակն անխուսափելիորեն հանգեցրել է սոցիալական, փնտրական, եւ քաղաքական բարդությունների այն փարածաշրջաններում, որտեղ նրանք հանգրվանել են: Շարժվեցին հին բնակիչները, ովքեր այժմ իրենք էլ են ստիպված պալաքարել, նոր դաժան պայմաններում չեն ողջունում սրանց ներկայությունը: Պետական գործիչները հաճախ փորձում են բարձրացնել իրենց ժողովրդականությունը՝ փրկական բնակչության մեջ վրդովմունք բարձրացնելով սրանց նկատմամբ:

Լրագրողները կարող են կարևոր դեր ունենալ լարված դրությունը հանդարտեցնելու, այլ ոչ թե սրելու մեջ: Ահա մի քանի խորհուրդներ:

★ Անցյալի բացթողումները երևան հանելու համար գնահատել, թե լրացվածից ոչ ոք ինչպես են անդրադարձել փախստականների խնդիրներին: Օրինակ, արդյո՞ք նրանք հայտնվում են միայն հանցագործությունների մասին հոդվածներում: Արդյո՞ք պատրաստվել են նյութեր այն մասին, թե ինչպես են նրանք փորձում ստարակել միմյանց կամ բարելավել իրենց կյանքը: Եղև՞ են արդյոք հոդվածներ, որտեղ քաղաքական գործիչները կամ փրկելու բնակիչները գանգարվում են փախստականների հետ կապված խնդիրներից՝ առանց վերջիններիս պատասխանելու հնարավորություն փակելու:

★ Փախստականների մասին լրագրությունն անխուսափելիորեն կենտրոնացած է հանցագործությունների վրա: Ճիշտ է, հանցագործությունը պարզված է, բայց դրա մասին գրելիս շարժվելու է համապատասխան ենթատեքստ ապահովել: Ինչպիսի՞ն է գործադրության վիճակը փախստականների շրջանակում: Ի՞նչ փրկվածներով են նրանք փառաստում: Քանի՞ երեխա են ստիպված կերակրել: Սա չի նշանակում, որ դուք պարտավորված եք արդարացում գտնել նրանց հանցանքների համար, բայց պետք է փորձել նկարագրել այն հուսահատ իրականությունը, որում նրանք ստիպված են ապրել:

★ Որոշ ժամանակ անցկացրեք փախստականների ճամբարներում կամ գաղթականներով բնակեցված փարածքներում եւ գրուցեք հնարավորինս շարժական հետք: Գրեք հոդված ձեր փնտրման մասին: Ինչպիսի՞ն են պայմանները: Ինչպիսի՞ փնտրում են մարդիկ ապրում: Արդյո՞ք օգտվում են հոսող ջրից: Արդյո՞ք նրանց երեխաներն ի վիճակի են դպրոց հաճախել: Ինչպե՞ս են սնվում:

³ ¼³ İ äÖ³ ÝÇi»Õi³ İi äÖÄÖ Ý ÇYeiÇiäö

★ Կապ հաստատելու փորձերը կամ միջազգային հասարակական կազմակերպությունների հետ, որոնք աշխատում են փախստականների հետ և ներկայացնում նրանց շահերը: Պարզեք, թե որքանով են օգնում նրանց: Նարցրեք, թե որո՞նք են ձեր մարզում փախստականների առջև ծառայում հիմնական ընթացիկ խնդիրները: Այդ կազմակերպությունների միջոցով մեկ օր անցկացրեք որևէ փախստական ընտանիքի հետ, որպեսզի իրական պարկերացում կազմեք նրանց կյանքի մասին:

★ Գրեք մեկ կամ մի քանի փախստականների, ովքեր կարողացել են հաղթահարել բոլոր դժվարությունները: Ինչպե՞ս են կարողացել աշխատանք, բնակարան կամ սնունդ գտնել: Կրթության ինչպիսի՞ հնարավորություններ ունեն նրանց երեխաները: Նարցրեք նրանց, թե ինչպես են հաղթահարել խոչընդոտները և արդյոք հետևել են որևէ այլ ընտանիքի խորհրդին:

★ Գրեք մի փախստականի մասին, որն իրեն նվիրել է նույն իրավիճակում գտնվող մյուսների կյանքը բարեփոխելուն: Արդյոք որևէ մեկը տեսնում էր իր ընկերներին: Եթե այո՝ մեկ օր անցկացրեք դասարանում և նկարագրեք այն: Կա՞ մեկը, որ օգնում է փախստականներին աշխատանք գտնել: Արդյոք որևէ մեկն օգնու՞մ է նրանց գտնել պարերազմի քառսում կամ տեղաշարժերի հետևանքով անհետ կորած իրենց բարեկամներին:

★ Գրեք այն փախստականների հոգևորական և առողջական խնդիրների մասին, ովքեր փորձում են վերահանգրվել հասարակությանը: Նարցրեք բժիշկներին, թե նրանցից քանիսն են տառապում հետադարձադիմացիկ սթրեսով և այլ հուզական բարդություններով: Կա՞ն արդյոք համաճարակներ, որոնք հարկապես տարածված են փախստականների շրջանում, և ի՞նչ քայլեր են ձեռնարկում իշխանություններն այդ խնդրի ուղղությամբ:

Այս հողվածը փրկահանված մարդկանց վերաբերվում է այն հարգանքով և կարեկցանքով, որին նրանք արժանի են: Ի փարբերություն բազմաթիվ հողվածների այսպեղ նկարագրվում են այն դրական քայլերը, որոնք արվում են իրավիճակը բարելավելու համար, այլ ոչ թե լոկ թշնամանք և բողոքներ է արտահայտում: Չնայած դրան, այսպեղ հատուկ փրկելություններ չեն հաղորդվում Ադրբեջանում փրկահանված մարդկանց իրավիճակի մասին: Բացակայում են նաև դատարանի մասին մանրամասնությունները. ինչքան գումար է ծախսվում դրա վրա, ի՞նչ արձագանքի է արժանացել փրկահանված մարդկանց կողմից: Եվ բանի որ նրանցից որևէ մեկի հետ հարցազրույց չկա, ընթերցողը չի ստանում նրանց կյանքի իրական պատկերը:

İ » Ö Ñ Ý ³ Í ³ Ý Ö Ý ü İ e İ ³ Ý ³ Ý Ö İ ³ İ ³ Ý ³ Ç ³ İ ö ä Ü ä Ü

21 ĩ » Ç ³ Ý Ç » ĩ ³ ä ³ ĩ Ö İ ³ ĩ ³ Ý Ý » ĩ Ç
 Ü ö ä Ü ä Ü Ä Ö İ · ä ĩ ä Ü Ç İ » Ö Ñ Ý ³ Í
 Ü ß ĩ İ ³ Ý ö Ñ Ü ß ĩ Ö İ ³ İ ³ Ý 1 ³ ä Ä Ä ³ ö İ - Ä

Քարդկությունը մուտք գործեց 21-րդ դար՝ իր գիտական և փոխնիկական զարգացման վերելքի ժամանակ: Բայց այսօր, ինչպես և միջին դարերում, մարդիկ դեռ «ժանտախտի» մասին են խոսում: Այս հիվանդությունը, որը ազդում է բարոյականի վրա, դեռ գոյություն ունի և անբուժելի է: Այս բժշկական փրկմանը այսօր կարելի է օգտագործել հասարակության վրա ազդեցություն ունեցող ահաբեկչության աճը, նացիոնալիզմը և ռասայական ու կրոնական անհանդուրժողականությունը բնութագրելու համար: Նենց անհանդուրժողականությունն է, որ գայրույթ, վրիժառություն է առաջացնում, և աշխարհեցնում է ռազմական սարսափելի մեթոդներ, սրիպում է մարդկանց գինվորներ կամ պատերազմի գոհեր դառնալ, զրկում է նրանց ապրելու իրավունքից, փունուրեղից և գոյաբերելու միջոցներից: Ահաբեկչության գոհերը դառնում են ոչ պիտանի ու հասարակությունից առանձնացված մի խումբ:

Երբորդ հազարամյակի սկզբին հասարակության առջև կանգնած գորալ խնդիրներից մեկը փախսականների և փրկահանված մարդկանց հարցն է: Դժբախտաբար, մեր երկիրը դեռևս առաջնային փրկ է զբաղեցնում փախսականների քանակով: Ադրբեջանում այսօր մեկ միլիոնից ավելի Նայաստանից փախսականներ և երկրի օկուպացված տարածքներից փրկահանված մարդիկ կան:

Այս առաջին մասը չափից դուրս ճարտասանական է, և այսպեղ որպես աշխարհի խնդիրների պատճառ, անհանդուրժականությունն է մատնանշվում, ինչը նույնքան ճիշտ է, ինչքան որեիցև այլ պատճառ: Եվ դա ցույց է տալիս, որ լրագրողը էթնիկական փոքրամասնություններից ոչ մեկի կողմը չի բռնում: Նա պարզապես հանդուրժողականության կողմնակից է:

Կառավարությունը հնարավորություններ ունի, որոնք կարող են, եւ պետք է օգտագործվեն 21-րդ դարի ժանտախտը հաղթահարելու համար: Նամար հարկավոր է պարզապես լսել մարդկանց օգնության աղերսանքները, եւ կարեկցել նրանց: Իհարկե, մեկն ի վիճակի կլինի փնտրելու օգնություն հարկացնել, մյուսն էլ կօգնի նրանց՝ կյանքում իրենց փնտրելու: Բայց, այնուամենայնիվ, օգնության աղերսանքները ամայության մեջ արձակված ձայնի են նման: Եվ նրանք, ովքեր ժխտում են, թե հասարակությունն այդպես է վարվում, պարզապես խաբերանք են:

Ներկա ժանտախտի դեմ պայքարի ամենապարասխանապարտ մասը կրթությունն է:

Այսպես, բազմաթիվ տեղահանված մարդիկ, որոնց իրավունքները բազում անգամ ոտնահարվել են, բացարձակ տեղյակ չեն իրենց իրավունքներից: Այս կապակցությամբ, այս փարվա հոկտեմբերին Ադրբեջանի երիտասարդ իրավաբանների միությունը նախաձեռնել է մի ծրագիր՝ «Տեղահանված մարդկանց համար իրավական դասընթաց» անվանումով: Ծրագիրը իրականացվում է Փախստականների դանիական կոմիտեի աջակցությամբ: Սրա հիմնական նպատակն է օժանդակել հարյուր հազարավոր տեղահանված մարդկանց, որոնք գրկված են իրավական աջակցությունից, որպեսզի նրանք կարողանան իրենց իրավունքները պաշտպանել:

Ադրբեջանի երիտասարդ իրավաբանների միության մամուլ բարտուղարը՝ Նիգյար Մալիկովան, ասաց, որ ծրագիրը պետք է եզրափակվի երեք ամիս անց: Ծրագրի շրջանակներում միության մասնագետները արդեն մի շարք դասընթացներ են անցկացրել փախստականների բնակեցման վերաբերյալ:

Հիմնականում, ասաց Մալիկովան, դասընթացները անց են կացվում Միացյալ Ազգերի Կազմակերպության փաստաթղթերի հիման վրա, որտեղ պարունակվում են փախստականների եւ տեղահանված անձանց իրավունքների պաշտպանության պայմանագրեր եւ դաշնագրեր:

Դասընթացի ընթացքում փախստականները ծանոթանում են նաեւ Ադրբեջանի՝ այս կարգի մարդկանց իրավունքները կարգավորող օրենքներին. սրանք են՝ համապարասխան ապրելու չա-

Լավ կլիներ, որ լրագրողը նշեր հարկապես, թե ի՞նչ պետք է անի կառավարությունը, եւ հետո մեջբերեր կառավարության մեկնաբանությունները, թե ինչու՞ այդ ամենը չի արվում: Արդյո՞ք կառավարությունը պետք է հարույկ ծրագրեր իրագործի: Տնաշինություն՞ սկսի: Նրանց համար աշխատանք գտնի, թե՛ մի ուրիշ բան:

◀ Սա վիճելի հայտարարություն է: Իհարկե լավ կլիներ, որ փախստականները եւ տեղահանված մարդիկ իրենց իրավունքների մասին իրագրել լինեին: Բայց իրավունքները իմանալը չի նշանակում, որ նա ի վիճակի կլինի դրանք պաշտպանել: Տվյալ պարագայում սա կարող է պարզապես ավելի իրագրել դարձնել, թե ինչքան են իրենց իրավունքները ոտնահարվում:

Այստեղ լավ կլիներ ծրագիրը ավելի մանրամասն նկարագրել: Ի՞նչ է կոնկրետ իրենից ներկայացնում: Ի՞նչ է այն սովորեցնում: Ինչպե՞ս է անցկացվում ուսուցանումը. դասընթացների՞, սեմինարների՞, թե՛ ժամուցողական արշավի միջոցով: Ինչքան՞ գումար է ծախսվում դրա համար: Եվ որո՞նք են տեղահանված մարդկանց համար իրավական ուղիները:

Ի՞նչ տեղություն ունեն այս դասընթացները: Ի՞նչ թեմաներ են ընդգրկված: Եթե այդքան շար փախստականներ կան, ինչպե՞ս կարող է ամբողջ ծրագիրը երեք ամսվա ընթացքում եզրափակվել: Ի՞նչ շարունակություն սա կստանա: Ինչպե՞ս են սրան արձագանքել տեղահանված անձինք: Միգուցե լրագրողը պետք է այդ դասընթացներից մեկին մասնակցեր եւ դրա մասին գրեր:

փանիշների իրավունքը, կրթություն ստանալու բարեկամների մասին տեղեկատվություն ստանալու իրավունքները, բժշկական օգնություն ստանալու իրավունքը, և ինքնությունը հաստատող փաստաթղթեր ունենալու իրավունքը՝ ստիպողական գաղթից ապահովված լինելու, ազատ մուտք ապահովելու համար և այլն:

Մայիկովան ասում է, որ, համենայն դեպս, որպես կանոն, կառավարական կառույցները տեղահանված մարդկանց չեն փրամադրում իրենց հասանելի տեղեկությունները՝ իրավունքների, արտոնությունների վերաբերյալ: Ինչ վերաբերվում է ծրագրին, ապա առաջին փուլն արդեն ավարտված է:

«Ձերկայո», Բաքու, Ադրբեջան,
24 հոկտեմբերի, 2003 թ.

Ինչի՞ց էր բաղկացած առաջին փուլը: Դա վերանշված երեք ամիսների վնճն է, թե՛ դեռ երկրորդ փուլ կա: Ծրագրի մանրամասները խոտն են ներկայացրած:

Այս լրագրողին, ըստ երևույթին, թվում է, որ եթե որևիցև հայ վերադառնա Ադրբեջանում իր փունը, կդավաճանի իր հայրենակիցներին: Նա մտածում է նաև, որ չի կարելի քննադատել Նայասպանի կառավարությանը: Նողվածի հերոսների ասածի էությունը հասկանալու փոխարեն, լրագրողն իր հողվածում պարզապես հարձակվում է այդ երկու հայերի վրա՝ նրանց ենթադրելի հայրենասիրության պակասի համար: Ի՞նչ են նրանք մասնավորապես ասել մամուլ ասուլիսի ժամանակ: Ինչքանով է իրավացի նրանց քննադատությունը: Լավ կլիներ իմանալ: Դրա փոխարեն լրագրողը պարզապես վիրավորում է այդ երկու փղամարդկանց:

Թ Ի 3 ՆՅ Ս 3 Ի 3 Կ Է 3 Օ՞՞՞՞՞՞ Ս՞՞՞՞՞՞ Ս՞՞՞՞՞՞ Ս՞՞՞՞՞՞

²դրբեջանական մամուլն այս օրերին ողողված է հրապարակումներով հայ փախստականներ Ռոման Թարյանի և Արթուր Ապրեսյանի՝ Բաքվում հրավիրված մամուլի ասուլիսի վերաբերյալ: Մեր հարևան երկրի լրավամիջոցներն անթաքույց հրճվանքով են ծամծմում այս թեման: Բնական է, երկու հայ եկել հասել են Բաքու՝ հայրենիքը փնտվելու: Ռոման Թարյանն ու Արթուր Ապրեսյանն իրականում գոյություն ունեցող մարդիկ են, որոնք իսկապես գաղթել են Բաքվից, փաստը փաստից ապրել են Նայասպանում: Այս մասին տեղեկացանք ՆՄ կառավարությանն առընթեր միգրացիայի և փախստականների վարչության պետ Գագիկ Եզանյանից: Ռոման Թարյանն ապրել է Երևանում, Կոբյունի 23 հասցեում, աշխատել է խանութում: Գագիկ Եզանյանի խոսքով, բազմաթիվ փախստականներ են այժմ դիմում վարչություն՝ վրդովված, իրենց խոսքով ասած, հայրենիքի դավաճանների արարքից: Ի դեպ, վարչություն է եկել նաև Ռոման Թարյանի նախկին կինը՝ Աիդան: Նա նշել է, թե ևս մեկ անգամ համոզվել է, որ ճիշտ է արել ամուսնալուծվելով, միայն ցավում է, որ իր երկու երեխաները կրում են Թարյան ազգանունը:

Առանց խորը վերլուծության նույնիսկ պարզ է, որ կատարվածը մեր հարևան երկրի ձեռքի գործն է: Նպատակը՝ կրկին ցեխ շարքել Նայասպանի վրա, թե իբր Նայասպանը թաղված է կոռուպցիայի և անօրինականության մեջ, իսկ Ադրբեջանն այնքան ժողովրդավար է, որ պատրաստ է նույնիսկ հալածված հայերին հյուրընկալել Բաքվում: Ցավոք, այս անգամ համաշխարհային հանրության աչքերին թող է փչվում մեր հայրենակիցներին օգտագործելու ճանապարհով, որոնց հավանաբար ինչ-որ բան են խոստացել:

Լրագրողը խոսել է հենց Աիդայի՝ հեպ, թե՛ տեղեկությունները հաղորդել է Եզանյանը: Երկրորդ ձեռքի տեղեկությունները, հավկապես այն տեղեկությունները, որոնք մեկը օգտագործում է ինքն իր տեսակետը հաստատելու համար, չի կարելի հավաստի համարել: Եթե լրագրողը չի լսել այս բառերը հենց կնոջից, ապա չպետք է մեջ բերեր դրանք:

Նրանք կարող են ինչ-որ բան խոստացած լինել, բայց կարող է և ոչ: Լրագրողը պետք է ջանար ուսումնասիրել հայերի հայտարարությունները և պարզել, ճշմարիտ են դրանք, թե՛ ոչ: Պարզապես երկու հայերին ու Ադրբեջանի կառավարությանը քննադատելը առանց վրաստանի լույս չի սփռում իրավիճակի վրա:

¹ 3 ՎՄՅ Ի 4 ՕՍՅ ԿՇ ԳԻ Ի 4 ՃԹՍ Կ Օ՞՞՞՞՞՞ Ի

Ներթափանցող աղբյուրների հարցը է, պարզ է նույնիսկ առանց խորը վերլուծության: Բավական է ընդամենը մի քանի տրամաբանական հարց տալ և փորձել ստանալ դրանց պատասխանները: Առաջինը և հիմնականը՝ ինչպե՞ս են հայերը հասել Բաբու: Պարզ է, որ առանց Աղբյուրների իշխանությունների օգնության հայերը հասարակ Բաբու չէին հասնի: Բավական է հիշել ոչ վաղ անցյալում աղբյուրների հիստորիան, երբ հայերը Բաբուում պետք է մասնակցեին ՆԱՏՕ-ի գործընկերություն հանուն խաղաղության ծրագրի շրջանակներում անցկացվող գործառնություններին: Այնուհետ է, որ այս երկուսը Բաբու էին հասել ոչ միայն Նայասարանում փախստականների ծանր սոցիալական վիճակից դժգոհելու համար, մանավանդ եթե հաշվի առնենք, որ Աղբյուրում փախստականներն ապրում են վրաններում բաց երկնքի տակ: Նրանց բողոքն ակնհայտորեն ճիշտ հասցեով չէր: Մեր հայրենակիցների շուրթերով բարձրացվել են քաղաքական խնդիրներ: Նրանք ասել են, թե ապրում են Ռոբերտ Քոչարյանին և համարում, որ Սյրեփան Դեմիրճյանը պետք է ղեկավարի Նայասարանը:

Պարզ է, թե ինչու Աղբյուրում Ռոբերտ Քոչարյանին չեն սիրում, սակայն նկատենք, որ Սյրեփան Դեմիրճյանին փաստորեն իր հայրենակիցներն արջի ծառայություն են մատուցում: Ինչպիսի՞ն է լինելու Ռոման Թարյանի և Արթուր Ապրեսյանի ճակատագիրը: Նրանք, թերևս, հույս ունեն, որ բարձրացված աղմուկից հետո իրենց կհաջողվի որևէ բարեկեցիկ երկրում ապաստան գտնել: Իսկ գուցե մեր հայրենակիցները մտադիր են Բաբուում մնալ, եթե նրանց այդքան լավ են վերաբերվում: Նայասարանի միգրացիայի և փախստականների վարչությունում Ռոման Թարյանի և Արթուր Ապրեսյանի պահվող գործերում նրանք նշել են, որ ժամանակին Բաբուում չորս սենյականոց բնակարաններ են կորցրել:

Երևի հույս ունեն հետ բերել դրանք: Սակայն գոյությունը նրանց չի խանգարի, միշտ մնալու է գիշերը կացնահարվելու վրանգր:

«ԱԶԳ», Երևան, Նայասարան,
16 ապրիլի. 2004 թ.

Նայերը չպե՞տք է քննադատեն երկրի նախագահին: Մի՞թե դա ինքնին հակահայրենասիրություն է:

Արդյո՞ք մարդկանց անձնական փաստաթղթերում պարունակվող տեղեկությունները հասանելի են բոլորի համար: Ինչ-որ մեկի պահելաձևը մյուսին դուր չգալը հիմք չէ՝ այս մարդկանց անձնական փաստաթղթերում պարունակվող տեղեկությունները բոլորին ի ցույց հանելու համար: Լրագրողը պետք է նշեր, թե որտեղի՞ց է այդ տեղեկությունները գտել: Նա դրանք վերցրել էր գործակալության ղեկավար Եգանյանից: Գործակալությունում մի՞շտ են պարմում լրագրողներին, թե ինչեր են պարունակվում մարդկանց անձնական՝ ենթադրաբար գաղտնի փաստաթղթերում:

Այս գոյացումը այնպես է հնչում, իբր լրագրողը անձամբ ուզում է, որ նրանց այնպե՞տք սպանեն: Անկախ նրանից, թե ինչ անձնական գրգռություններ ունի լրագրողը այս դեպքի վերաբերյալ, վիրավորական և էթիկայի կանոններից գուրկ է նմանաբիպ ենթադրություններ անելը:

10. «é³ ĩ³ Ý ĩ áŮÝářáßáŮ

Ê տական փոքրամասնությունները Նարավ-Արևելյան Եվրոպայում ավելի տեսանելի են դարձել վերջին տարիներին: Նրանք միություններ են կազմել, կազմակերպել են համագումարներ և միաստեղծների հպարտության շքահանդեսներ, լրագրողներին սպի-պելով գրել ոչ ավանդական սեռական հակվածություն ունեցող մարդկանց՝ արվամու-ների, լեսբուհիների, և բիսեկսուալների: Բազմաբարդ խնդիրների մասին, բայց բազ-մաթիվ լրագրողներ և լրագրական կազմակերպություններ դեռևս նմանապիպ մարդկանց վերաբերվում են ինչպես գժերի և հասարակության թափափուկների, որոնք արժանի չեն ոչ ցավակցության, ոչ ըմբռնման, ոչ էլ մարդկանց հիմնական իրա-վունքների:

Ահա մի քանի խորհուրդներ սեռական փոքրամասնությունների մասին հրապա-րակումների վերաբերյալ:

★ Մեծ ուշադրություն դարձրեք լեզվական խնդրին: Շատ հոդվածներում սեռական փոքրամասնություններին բնորոշում են այնպիսի նվաստացնող բառերով, ինչպիսիք են «պեդոֆիլ» և «այլասերված» արտահայտությունները: Յուրաքանչյուր լեզու ու-նի իր յուրահատկությունները, բայց անգլերենում, օրինակ, «արվամուլ», «լեսբուհի» և «երկսեռ» բառերը չեն գործ վերամիներ են և չունեն բացասական երանգավորում: Օգտ-վեք ձեր լեզվում առկա նման չեն գործ վերամիներից:

★ Տրանսվեստիտները և տրանսսեքսուալները նույնը չեն: Տրանսվեստիտներն այն մարդիկ են, ովքեր նախընտրում են կրել հակառակ սեռին բնորոշ հագուստ: Տրանս-սեքսուալներն այն մարդիկ են, որոնց մարմինները չեն համապատասխանում իրենց սեռական ինքնության գիտակցմանը, այլ կերպ ասած՝ անսպասելի կերպով, ովքեր իրենց համարում են կին, և անսպասելի կանայք, ովքեր իրենց համարում են տղամարդ: Տրանսսեքսուալներն իրենց ցանկությամբ կարող են ենթարկվել թանկ և ցավոտ վիրահատության՝ ֆիզիկապես իրենց սեռը փոխելու համար:

★ Սեռական փոքրամասնությունների մասին գրելիս, շատ կարևոր է, որպեսզի նախ-քան ձեր նյութը պատրաստելը գրուցեք նրանցից ոմանց հետ: Արվամուլները, լեսբուհի-ները և մյուսները ևս ունեն հույսեր, երազանքներ և հոգսեր: Նրանք էլ, ինչպես բոլոր-րը, ունեն կարիերա, հեղափոխություններ և ընտանիք: Մի ենթադրեք, թե գիտեք ինչ-պիսին է նրանց կյանքը կամ ովքեր են նրանք՝ առանց նրանցից որևէ մեկի հետ այդ մասին գրուցելու:

★ Շատ մարդիկ ընդգծված վերաբերմունք ունեն սեռական փոքրամասնությունների նկատմամբ: Այն փաստը, որ որոշ պաշտոնյաներ, քաղաքական գործիչներ, հոգևորականներ կամ ուրիշները կարող են վիրավորական վերամիներ կամ արտա-հայտություններ գործածել արվամուլների և լեսբուհիների մասին խոսելիս, ամենևին չի նշանակում, որ դուք իբրև լրագրող պետք է ձեր նյութի մեջ ընդգրկեք նման անպա-

տիվ արտահայտությունները: Անհրաժեշտության դեպքում, այդ միտքն այլ բառերով արտահայտել: Եթե որոշեք այդ արտահայտությունները մեջբերել ուղղակիորեն, նկատի ունեցեք, որ սեռական փոքրամասնությունները վիրավորական եւ գայրացնող են համարում դրանք:

★ Դուք չպետք է միանշանակ ընդունեք բժիշկների եւ գիտնականների կարծիքը, ովքեր փաստում են, թե սեռական փոքրամասնությունները հիմնականում միտումնավոր ներքաշում են երեխաներին, փարածում են ՄԻԱՎ եւ այլ վնասներ պատճառում հասարակությանը: Եթե որեւէ մեկը ձեզ ասի, օրինակ, որ արվամոլների 50%-ն անհանգստացնում է երիտասարդ տղաներին, ասպա հարցրեք նրանց, թե որտեղից են հայթայթել այդ վիճակագրությունը: Իրենք իրենց փորձագետ փաստող մարդիկ հաճախ օգտագործում են այս տեսակ սխալ տեղեկատվությունը կամ խեղաթյուրում ուսումնասիրությունները՝ ջանալով ազդել հասարակական կարծիքի վրա՝ ընդդեմ սեռական փոքրամասնությունների:

★ Սեռական փոքրամասնությունների մասին շատ հրապարակումներ հաճախ վերաբերում են հանցագործություններին՝ հարկապես ոչ-ավանդական սեռական հակվածություն ունեցող մարդկանց վրա կատարված հարձակումներին կամ նրանց սպանություններին: Նմանատիպ հրապարակումները սովորաբար այդ գոհերին դիտում են որպես հանցագործներ, իբրեւ թե հենց իրենք են մեղավոր հարձակման ենթարկվելու համար, քանի որ տարբեր են մյուս մարդկանցից: Նման դեպքերում կարեւոր է հիշել, որ հանցագործները հարձակվողներն են, այլ ոչ թե տուժողները: Հաճախ լրագրողներն ուղղակի միանշանակ փոխանցում են պաշտոնյաների կարծիքը, ովքեր եւս կիսում են այն տեսակետը, թե գոհերն ինչ-որ ձևով արժանի էին հարձակման ենթարկվելու:

★ Քանի որ սեռական փոքրամասնությունները հաճախ մեկուսացած են հասարակությունից, հնարավոր է դժվար լինի գրուցելու համար գտնել նրանց: Սկսելու ամենահարմար ձևը նրանց ներկայացնող խմբերի եւ ՆԿ-ների հետ կապվելն է: Զրուցեք կազմակերպիչների հետ նրանց հոգսերի մասին ընդհանուր գաղափար կազմելու համար եւ նրանց միջոցով կապ հաստատել իրենց մյուս անդամների հետ: Փորձեք նաև գրուցել խմբում չընդգրկվածների հետ, ովքեր կարող են այլ դիրքորոշում ունենալ կամ ավելի անկեղծ ու շիրակ մտքեր եւ կարծիքներ արտահայտել:

★ Մի հավաքացեք արվամոլների, լեսբուհիների եւ մյուս սեռական փոքրամասնությունների մասին ձեր լսած բոլոր ստերեոտիպերին: Շատերը կարծում են, օրինակ, որ արվամոլներին հեշտությամբ կարելի է բաժանել «ակտիվների» եւ «պասիվների», ընդ որում՝ պասիվ արվամոլները հանդես են գալիս կնոջ դերում: Տեսականորեն դա լավ է հնչում, սակայն իրականում սեռական դերերն առավել խճճված եւ նուրբ են: Ըշմարիտ չէ նաև, որ իբրև թե բոլոր արվամոլներն արտիստիկ են, որ իբր բոլոր լեսբուհիները կամ պարում են տղամարդկանց, կամ էլ ցանկանում տղամարդ լինել, եւ որ տղամարդիկ, ովքեր կանանց պես են հագնվում, ինքնըստինքյան հոմոսեքսուալներ են:

զգարմացրեց: Եթե մի երկրի նախագահը իրեն անտառակի պես է պահում, ապա զարմանալի չէ որ, այդ երկրի ներկայացուցիչը պետք է սեռական փոքրամասնությանը պարկեմանի:

Թերևս, ամերիկացիները մեր երկրում այդ երևույթի համար ավելի պարկեշտ փորձին են գտել՝ ոչ ավանդական սեռական կողմնորոշման մարդիկ: Ես կուզեի հիշեցնել, որ նախագահ Քլինթոնը սեռական հարաբերությունների մեջ էր մտնել իր աշխատակցի հետ երկրի ամենահեղինակավոր սենյակում: Մի պետություն, որը 42 մլն ԱՄՆ դոլար ծախսեց այդ դափնավարության վրա, մարմնավորում է ոչ միայն օրենքի սկզբունքները, այլև բարոյականության ճգնաժամին:

Այն ժամանակ ԱՄՆ-ի կոնգրեսմեն XXX¹ իր սեռական համակրանքը արտահայտեց Էլվիսի նկարմամբ, և նույնիսկ վիրավորեց ու սպառնաց մեր երկրին: Մեր կառավարությունն ու ընդդիմությունը նրան անպարասխան թողեցին: 10 վկաների հարցաքննությունից երևում է, որ Հին Քաղաքի երիտասարդները արդեն երկու փարի ու երեք ամիս հոգեբարոյական ահաբեկումների առարկա են դարձել: Ավելի քան 1.000 երիտասարդներ, այդ թվում և աղջիկներ հարցաքննության են ենթարկվել այդ միասեռի պարճառով, որը իր գործողությունների արժանի պարասխանը ստացավ դանակի 36 հարվածներով:

Նրանք, ովքեր ամեն ինչ պարտասպար են գողաբերել իշխանություն ձեռք բերելու համար, ըսկրեսցին ԱՄՆ-ի ուրբերը լիզել՝ ասելով, թե չեն ուզում այս դրվագի պարճառով իրենց հարաբերությունները վարթարացնել: Երբ մենք հարցրեցինք, թե երբվանից են միջպետական հարաբերությունները որոշվում սեռական փոքրամասնությունով, որը գիշերային ակումբներից դուրս չէր գալիս:

Իրականությունն այն է, որ ԱՄՆ-ն այս հանցագործությունը քաղաքականացրեց և բարձրացրեց միջպետական հարաբերությունների մակարդակի: Մեր քաղաքական գործոնները միշտ էլ օտարի ցանկությունների իրագործող են եղել: Նեպո մենք հարցրել էինք հասարակությանը. «ինչու՞ Ադրբեջանի ընդդիմությունը ոչինչ չի ասում սե-

Այս նկարառումը փորձում է կապել նախագահ Քլինթոնի վարքը և ԱՄՆ-ի քաղաքացու արվամով լինելու փաստերը: Բայց ի՞նչ կապ ունի մեկը մյուսի հետ: Արդյո՞ք լրագրողը ի նկարի ունի, որ Ադրբեջանի ոչ մի քաղաքական գործիչ արտամասնական կապեր չի ունեցել: Այս սեռական անխոհեմությունները միայն ամերիկացիներն են անում, թե՛ նաև Արևմտյան ուրիշ երկրների քաղաքացիները: Սա հազիվ թե ընդունելի գաղափար է:

Այդ կոնգրեսմենը իր սեռական համակրանքը Էլվիսի նկարմամբ կոնկրետ ինչ ձևով որստորեց: Ինչպե՞ս էր նա Ադրբեջանին սպառնացել: Լավ կլիներ, եթե հեղինակը այստեղ մանրամասներ բերեր:

Ի՞նչ էր Էլվիսը կոնկրետ արել: Նա երեսներին այլա-սերն՝ էր: Թե՛ պարզապես միասեռ էր: Որտեղի՞ց հեղինակը գիտի, որ 1.000 երիտասարդներ հարցաքննվել են: Անհավանական է, որ այդքան շատ անձինք այդ փաստով հարցաքննվեին: Եթե դա այդպես է, ապա հեղինակը պետք է փոքրամասնության աղբյուրը նշեր:

Արդյո՞ք գիշերային ակումբներ այցելելը հանցանք է: Որտեղի՞ց հեղինակը գիտեր, որ Էլվիսը իր ամբողջ ժամանակը գիշերային ակումբներում էր անցկացնում:

Իսկ ի՞նչ օրինական կարգավիճակ ունեն հիմա սեռական փոքրամասնությունները: Նեղիսակը նշում է, թե օրենք չկա: Արդյո՞ք դա նշանակում է, որ այժմ միասեռությունը օրինական է. ի՞նչ է այդ նշանակում: Իսկ ինքը ի՞նչ օրենք է ցանկանում ունենալ: Արդյո՞ք նա ուզում է, որ միասեռները օրենքից դուրս հայտարարվեն:

1. Ծանոթություն: Լրագրողը այդ կոնգրեսմենի անունը նշել էր, բայց ԲՏԻ-ի հեղափոխության արդյունքում նման անունով ոչ մի ներկայացուցիչ չգտնվեց, և այս գրքում վերարտադրված հոդվածի փարբերակից անունը հանվել է:

¹ 3 ՎՅՅ Ի ճՕՕՅ ԿՇ ԲԳ Ի ճՃՅ Կ ՕՅԵԿՅ Ի

ռական փոքրամասնության վերաբերյալ»։ Մենք հասկացանք, որ դա՝ ԱՄՆ-ի ուշադրությունը գրավող յուրաքանչյուր դիրք էր։ Եվ սրանք այն մարդիկ են, ովքեր մարտնչում են մեր ապագան կառավարելու համար։ Նրանք արդեն մեր պետության մեծ մասը վաճառել են, և հիմա էլ մեր մշակույթն են ուզում վաճառել։ Այնուամենայնիվ, եթե մենք կարողացանք անել դա¹, եթե կարողացանք իրենց տեղը դնել, ապա կկարողանանք նույնն անել ապագայում։

Նկրո ոմն ամերիկացի զգուշացրեց, թե Ջ. Էլվիսի միասեռ լինելու փաստը չպետք է հիշատակվի, քանի որ այն կարող է «Նարավային Կովկասում ԱՄՆ-ի բարի անունը վնասել...»։ Մենք կարծում ենք, որ ԱՄՆ-ը չունի բարի համբավ, այլ միայն իշխանություն ունեն։ Այդ ամերիկացին՝ միջադեպի մասին տեղեկություններ տվող մեր պաշտոնյաներից մեկի մասին խոսելիս հայտարարել է, թե այդ պաշտոնյան «ԱՄՆ-ի և Ռուսաստանի մեջ ռազմավարական մրցակցության պայմաններում ԱՄՆ-ի պարտության օգտին է գործել»։ Մենք էլ որոշեցինք մրաձել, որ նրանք երեխաներ են, որոնք ռազմավարական խաղեր են սիրում խաղալ. թող խաղան։ Եվ այդ ժամանակից ի վեր նրանք դեռ խաղում են։

Բայց վերջերս այս տրագիկոմեդիայի կծիկի նոր ծայրն է բացվել։ Մեզ ասել են, թե ԱՄՆ-ը մեզ աջակցություն այլևս չի տրամադրի՝ մինչ Էլվիսի մարդասպանին չգրանենք։ Նրանք, ովքեր իշխանության են ձգվում, իրենց գրչակների օգնությամբ վերնագրերը գարդարեցին իրենց երջանկությամբ, որ միասեռի պատճառով մեր երկիրն այլևս աջակցություն չի ստանա։

Միգուցե դուք զարմանաք, թե ինչպես կարող են այս մարդիկ այդքան լոյալ լինել Ջ. Էլվիսի նկատմամբ։ Իսկ ԱՄՆ-ի դեսպանությունը սրանց հիասթափեցրեց՝ ժխտելով այդ հայտարարությունը։ Կառավարությունն էլ լուռ մնաց։ Ինչ վերաբերում է մեզ, մենք միշտ շեշտել ենք, որ օգնությունից, որը մենք իրականում պետք է մերժենք, կախված լինելը նշանակում է, որ ազգը իրավունք չունի սեփական դիրքորոշում ունենալ։

Ռ՛վ է ասել դա։ Արդյո՞ք դա ԱՄՆ-ի պաշտոնական հայտարարությունն է։

1 Այսպես նկատվի է առկում Էլվիսի սպանությունը

Պնտր է թթել այն օգնության վրա, որը «երկնագույն»¹ պայման ունի: Ինչպես միշտ, վերակացու բուսերը առաջ գցեցին իրենց խոսնակներին, իսկ իրենք լուռ մնացին: Իսկ ի՞նչ ասացին կամ արեցին խոսնակները: Նրանք նույնիսկ փրկելու թյունները չճշտեցին: Գոյաբեկու համար նրանք դեսպանաբաններից դուրս չեն գալիս: Երևի մենք պետք է ինչքան հնարավոր է շուրջ «սեռական փոքրամասնությունների վերաբերյալ» օրենք ընդունենք, որպեսզի մեր քաղաքացիները կարողանան ըստ օրենքի վարվել:

Նրանք կուշտ են անօրինությունից և օրենքների բացթողումներից: Ոչինչ չի խանգարում, որ ինչ-որ մեկը Ջոն Էլվիսի անվան միասեռների ակումբ բացի: Իսկ վերակացու բուսերը ոչ մի նոր դրույթ չեն փալիս իրենց խոսնակներին: Եվ նրանք կրկին խոսում են այն մասին, թե ինչպես է ԱՄՆ-ը իրենց քաղաքացիների իրավունքները պաշտպանում: Ապա այդ դեպքում ինչու՞ եք դուք այդքան անտարբեր Նին Քաղաքի 1.000-ից ավելի երիտասարդների հոգեբարոյական ահաբեկումների նկատմամբ: Գիտենք, որ ԱՄՆ-ի դիմաց միշտ գառ եք դառնում: Իսկ նրանք, ովքեր միշտ սկանդալներ են սրելով, այս մեկը «միջազգային սկանդալ» անվանեցին: Իսկ նրանցից մեկը, որը իր պաշտոնը կորցրել է, կամ ավելի ճիշտ ասած, վաճառել է ի օգուտ դրամաշնորհների և արտասահմանյան ուղևորությունների, ավելի ահավոր բաներ էր ասում: Դե, բավական է: Ես հիշում եմ այն փաստանքը, երբ նրանք Ջ. Էլվիսի դագաղին հրաժեշտ էին փալիս. շատ փխուր պահ էր:

Նայելով այս ամենին՝ ես եզրակացրեցի, որ եթե մենք ազգովի բոլոր այս մարդկանց հրաժեշտ չգրանք, ապա այս ամոթալի իրադրությունը այնքան երկար կտևի, որքան նրանք այսօր մնալու հնարավորություն ունեն:

«Օլայար», Բաբու, Ադրբեջան,
27 փետրվարի 2003 թ.

Իսկ ի՞նչ օրինական կարգավիճակ ունեն հիմա սեռական փոքրամասնությունները: Նեղիհակը նշում է, որ օրենք չկա: Արդյո՞ք դա նշանակում է, որ այժմ միասեռությունը օրինական է. ի՞նչ է այդ նշանակում: Իսկ ինքը ի՞նչ օրենք է ցանկանում ունենալ: Արդյո՞ք նա ուզում է, որ միասեռները օրենքից դուրս հայտարարվեն:

¹ Ադրբեջանում և նախկին Խորհրդային Միության երկրներում արվամոլներին նկարագրելու համար օգտագործվում է, երկնագույն բառը՝ երբեմն ստորացնող իմաստով

Այս հոդվածում սեռական փոքրամասնությունների նկատմամբ այն վերաբերմունքն է արքահայրված, թե նրանք մեր ժամանակակից կյանքի խնդրության կամ խելագարության արքացույցն են և ավանդույթները փլուզողները: Սա, իհարկե, միայն մեկ կարծիք է, բայց ոչ միակը: Երգչից հարցագրույց են վերցրել նրան՝ ավելի շար որպես գիծ ներկայացնելու համար, և ոչ թե իր բացահայտ արվամտության վերաբերյալ սեփական զգացմունքները և հավաքականները բնարկելու:

Բնչու է արքիս երգիչ Ջարս Բոջգուսան բժախնդիր

Բնչու է արքիս երգիչ Ջարս Բոջգուսան բժախնդիր

Եթե կոնկրետը միշտ բխում է ընդհանուրից, ապա սխալ չի լինի ասել. սկզբից աշխարհն ամբողջովին գծվեց, հետո մեր երկիրն էլ իրեն կորցրեց: Արգելքների բացակայությունը և քառսը փրկեցին ամենուրեք: Նասարակության մի մասը մոռացավ ավանդույթները: Մոռացավ այն ավանդույթները, որոնց Վրաստանը հետևել է դարեր շարունակ: Ինչքան էլ զարմանալի լինի՝ բնակչության մեծ մասը այսպես կոչված ոչ ավանդական սեռական կապերի մեջ է մտնում:

Ազգայն սեռական հարաբերությունները այնքան են շարացել, որ բոլորը դրանց հանդեպ անտարբեր են դարձել: Իսկ երբ նման անտարբերությունն իշխում է ամեն ինչում, փղամարդը հետաքրքրություն չի փնտրում կնոջ մեջ, իսկ կինը՝ փղամարդու: Սա պարարտ հող է սրբեղծում ոչ ավանդական սեռական հարաբերությունների մեջ հետաքրքրություն գրնելու համար: Արվամույթների, լեսբոսիների և երկսեռների փարածումը դրա վառ օրինակն է:

Ես ուզում եմ ձեզ պատմել Թուրքիայի մայրաքաղաք Անկարայում հայրնի երգիչ Ջարս Բոջգուսայի մասին:

- Ես ծնվել եմ Սենակիում: Նիմա ես աշխատում եմ Թուրքիայի մայրաքաղաք Անկարայում, որտեղ մեծ ժողովրդականություն եմ վայելում: Ես թողարկել եմ մի քանի ալբոմներ:

Ջարս, ձեր ֆիզիկական առանձնահատկությունները նկարագրեք...

Ես չափազանց սեքսուալ եմ (ինչպես իմ ընկերներից ոմանք են ասում՝ գժուր փղա): Բացի իմ սեռական օրգանից ամբողջ մարմնիս վրա բազմաթիվ կոսմետիկ վիրահատություններ եմ արել: Ես հետույքս էլ եմ փոքրացրել:

Այս վերնագիրը խոստանում է սկանդալային պատճառներ բացահայտել, թե ինչու է Ծիպուրիան գրավում Բոջգուսային, չնայած հետո պարզվում է, որ Բոջգուսան հրապարակում է իր գործընկերոջ սրբեղծագործությամբ, այլ ոչ թե սեռական միպոմներով:

Ի՞նչ զարմանալի բան կա, որ հասարակական կապանքների թուլացման հետ նրանք այլընտրանքային փորձեր անելու հնարավորություն ստացան: Ոչ ավանդական կողմնորոշումներն այստեղ շփոթվում են սանձարձակ սեռական հարաբերությունների հետ: Միայն այն պատճառով, որ ինչ-որ մեկը արվամու է, լեսբոսի, երկսեռ, կամ էլ ինչ-որ մի բան, չի նշանակում, որ նրանք ավելի շար սեռական կապեր են ունենում, քան ուրիշ որևէ մեկը:

Այստեղ կրկին սեռական փոքրամասնությունների ազատությունը կապվում է սեռական զսպվածության կորստի հետ՝ կարծես թե սեռական փոքրամասնությունները նախկինում գոյություն չեն ունեցել: Թվում է, թե հեղինակը չի հասկանում, որ նման վարքը միշտ էլ գոյություն է ունեցել: Տարբերությունն այն է, որ մարդիկ հիմա դրա մասին ավելի ազատ են խոսում:

«Զանի» փարեկան է Ջարս: Ի՞նչ փեսակի երգեր է նա երգում: Ծիշտ կլինեք նրա մասին որոշ փոփոխություններ բերել այստեղ, եթե, իհարկե, նա Վրաստանում շար հայրնի չէ: Արդյո՞ք նա փրանստեքսուալ է: Այս հոդվածից այդ կարելի է եզրակացնել, բայց դա շար հարակ չէ: Լրագրողը պետք է հասկանա փրանստեքսուալների, փրանսվեստիփրների և միասեռների փոքրությունները, իսկ այստեղ նա կարծես թե սրանց իրար հետ շփոթում է: Տրանսվեստիփրները սիրում են հակառակ սեռի նման հագնվել: Տրանստեքսուալները ուզում են սեռը փոխել: Շար փրանսվեստիփրներ և փրանստեքսուալներ իրենց փրաստե են համարում:

Ջարա, ձեր հայտարարությունների համաձայն, դուք պետք է ամուսնանայիք «Նեոն» ակումբում: Ի՞նչ պատահեց, որ դուք ձեր մտադրությունը փոխեցիք:

Ես չափազանց բծախնդիր մարդ եմ: Ինձ իմ հարսնացուն այդ օրը դուր չեկավ, և ես մի քիչ փոխեցի:

Ջարա Բոջգուան, կամ «զժուր փղան» մասնակցում էր «Սամեգրելոյի Երգը» եռօրյա Միջագային փառատոնին, որը Խորիի շրջանում էր անցկացվում: Բազմաթիվ հյուրեր էին հրավիրված, Ջարա Բոջգուան էլ Թուրքիայից էր եկել:

Ջարա, ի՞նչ կասեք այս միջոցառման մասին:

Ես իսկապես համակրանքով լցվեցի այս միջոցառման փնթեկին՝ Բորիս Ծիպուրիայի հանդեպ: Ամեն ինչ շատ գեղեցիկ և հեքիաթային էր կազմակերպված: Բենը հրաշալի զարդարված էր՝ իմ սեքսուալ հագուստին շատ համապատասխան: Իսկ Բարոնտ Բորիան բոլորի միջից ամենալավն է:

Բորիան ձեզ որպես փղամա՞րդ է դուր գալիս, թե՛ դուք նրա մասին բարձր կարծիք ունեք՝ որպես արվեստագետ:

Որպես փղամարդ Բորիան ինձանից փարիքով ավելի մեծերին է ձգում: Իսկ ես նրան գնահատում եմ որպես սրեղծագործող:

Իսկ ձեր ընտանիքը դե՞մ չէ՞ ձեր վարքին:

Ես մեծացել եմ ժամանակակից ընտանիքում, այնպես որ խնդիր չունեմ: Դուք զարմանո՞ւմ եք: Դա խոսում է այն մասին, թե ինչքան ցածր մակարդակ ունեք:

Դուք երբեւէ մտածե՞լ եք կրկին ամուսնանալու մասին:

Ես դեռ դրա մասին չեմ մտածել: Բայց եթե իմ կյանքում հայտնվի մեկը, ով ինձ գերի՝ հնարավոր է, որ՝ այո:

Իմիջիայոց, դուք շատ գայթակղիչ հեքիաթներ եք պատմում:

Ես գիտեմ: Ներույթս վիրահատելուց հետո ես այն ապահովագրել եմ:

Արդյո՞ք դուք պատրաստվում եք անհատական համերգ ունենալ Թբիլիսիում:

Ես մտադիր եմ մի շատ սկանդալային համերգ ունենալ Թբիլիսիում:

◀ Այս հարցը Ջարա Բոջգուային, որը փղամարդ է, այնպիսի ձևակերպումով էր ուղղվել, ինչպես կնոջն են դիմում (վրացերեն լեզուն սեռը հարկանշող լեզու է): Նորմալ պայմաններում սա վիրավորական կհամարվեր: Չնայած վրացերեն «հարսնացու» բառի օգտագործումը պարզ է դարձնում, որ նա փղամարդ է, բայց դա չի արդարացնում Ջարա Բոջգուային կնոջ պես դիմելը:

◀ Ի՞նչ վարքի մասին է խոսքը: Նա չի մաքրանշել ոչ մի յուրահատուկ վարքագիծ:

◀ Ո՞ւմ հետ է նա ամուսնացած եղել նախկինում: Ի՞նչ է պատահել: Նա փղամարդու՞, թե՛ կնոջ հետ է ամուսնացած եղել: Լավ կլինե՞ր նշել:

Աստվածաշնչյան սահմանումներով միասեռությունը դադարապարտող պարամությունները սովորական երևույթ են: Բայց հազիվ թե դրանցից որեւէ մեկում ուսումնասիրված լինեն ավանդական ընկալմանը հակառակվող ազատամիտ քրիստոնեական և հրեական աստվածաբանների փաստարկները, կամ էլ պարզապես այդ տեսակետները վերանայված: Մինչդեռ ոմանք կարող են այս փաստարկների հետ չհամաձայնել, կամ էլ ընդհանրապես սրանք անտեսել և Աստվածաշունչը հիշատակել՝ որպես բացարձակ վկայություն: Բայց դրանով իսկ իրենք միայն նրանց կիսմոզեն, ովքեր առանց այդ էլ այդ տեսակետը ունեն:

Â»ŕŒÇŞ³ µ³ Āí³ ½³ ŕŒ³ ȲŒŒ! ēŒŒ³ ĩ Çó

° պիսկոպոսաց ժողովը օգոստոսի 5-ին ընդունել է առավել քան զարմանալի որոշում՝ անթաքույց արվամով Զին Ռոբերտսոնին կարգելով Նյու Նեմփշիրի եպիսկոպոս:

Սակայն դա դեռ ամբողջը չէ. սույն, կներեք արտահայտության համար, հոգևորականը եպիսկոպոսաց ժողովին ներկայացել էր իր կողակից Մարկ Էնդրյուի հետ և անգամ հայտարարել. «Դա ոչ միայն երազանքիս իրականացումն է, այլև Աստվածը նշան»: Մնում է զարմանալ, թե ինչպես քրիստոնեական կոչվող որեւէ հասարակություն իրեն թույլ է տալիս նման դրսևորումներ, երբ քրիստոնեական թիվ 1 գրքում Աստվածաշնչում, արվամությունը որակվում է որպես մեծագույն և ամենադատապարտելի մեղքերից մեկը:

«Իրավունք», Երևան, Հայաստան,
8 օգոստոսի, 2004թ.

Սա ոչ մի ձևով չի պարզաբանում, թե ինչի՞ մասին է խոսքը: Եվ, անկասկած, բազմաթիվ հայեր գաղափար չունեն, թե որպե՞նդ է գրեվում Նյու Նեմփշիրը կամ դրա մասին որեւէ ուրիշ տեղեկություն: Նմանապիպ մանրամասնությունները շատ կարևոր են, քանի որ պարամությանը կոնտրեստ է իմաստ են տալիս:

Այս ծաղրական արտահայտությունը լրագրողի վերաբերմունքն է ցույց տալիս այդ որոշման նկատմամբ: Իհարկե, ծաղրելուց հեշտ բան չկա, միայն ավելի լավ կլինի մտածել այս դեպքի մասին, ուսումնասիրել փոփոխվող հավատալիքները և դրա հետ հաշտվելու ճանապարհներ գտնել:

Միասեռությունը մեղք է համարվում, բայց մեր կյանքում այնքան շատ հարցերի մենք այսօր ուշադրություն չենք դարձնում:

Շատ ժամանակակից աստվածաբաններ Աստվածաշնչում՝ միասեռության մասին հասարակումները այժմ ներկայացնում են այն պարամական **դարաշրջանի համարեքստում, երբ այդ գրքերը գրվել են, և ոչ թե որպես այս դարի թելադրական: Առավել ևս, եթե Աստվածաշնչում դադարապարտվում է միայն սեռական հարաբերությունները փոխարինելուց միջև, ապա սրա տրամաբանական եզրակացությունը կարող է լինել այն, որ լեսբուհիներին Աստված մեղավոր չի համարում:** Բայց այն մարդիկ, որոնք վկայակոչում են Աստվածաշունչը՝ արվամությունների և լեսբուհիների հանդեպ իրենց վերաբերմունքը արդարացնելու համար, չեն համաձայնում այս հասարակումների հետ: Այս հարցերից ոչ մեկը լրագրողները չեն ուսումնասիրում:

13 ½³ ĪáŒŒ³ ȲÇ Œŕ ĩi áŒŒŒ³ ȲŒŒ³ ēŒŒ³ ŕŒ

11. ø³ Ō³ ŭ İ³ Ý
ÁÝ¹ ¹ CùáõÃáđ »õ
³ Ũ³ È áÑÝ»ñ

Ըրկոմունիստական երկրներում մղվող պայքարի հիմնական նպատակներից մեկը քաղաքական տեսակետների բազմակարծություն ապահովելն է և փարամեթր դիրքորոշումների արտահայտումը՝ որպես քաղաքացիական հասարակության նորմալ և բնական բաղկացուցիչ ընդունելը: Որոշ հասարակություններ մյուսներից ավելի հաջողությամբ հաղթահարեցին այդ անցումը և եռանդուն քայլեր ձեռնարկեցին ընդդիմադիր կուսակցությունների և մեծամասնության կարծիքին չհարող այլ անձանց համար ասպարեզ հարթելու ուղղությամբ:

Շար երկրներում և փարամաշրջաններում, այնուամենայնիվ, այդ գործընթացը դեռևս անավարտ է: Նույնիսկ, երբ տեղական և պետական իշխանությունները պարտապահվածություն են դրսևորում հանդուրժելու այլ տեսակետներ, հաճախ միևնույն ժամանակ շարունակում են իրավական, քաղաքական և տնտեսական խոչընդոտներ ստեղծել՝ դժվարացնելով ընդդիմությունում գտնվող քաղաքացիների համար իրենց ձայնը լսելի դարձնելը: Երբեմն, իշխանության կողմից կողմնորոշումներին փարակարծիք մարդկանց վերաբերվում են իբրև անհավարարիմների և դավաճանների, որոնք կարող են անարդարացիորեն ենթարկվել քրեական հետապնդման:

Լրագրողները և լրատվության միջոցները, մի շարք հանգամանքներով պայմանավորված, երբեմն լուր համաձայնվում են ընդդիմադիր տեսակետների խարանձանը: Նրանք իրենք են գտնվում իշխանությունների և գործնական շահերի նշանակալի ճնշման ներքո: Երբեմն էլ լրագրողները կարող են իսկապես կարծել, թե իրենց հասարակությունում ընթացող բանավեճի մեկ կամ մյուս կողմն անիրավացի է և արժանի չէ իր փաստարկները ներկայացնելու իրավունք ունենալու: Նաճախ լրատվամիջոցները անցնում են կառավարության կողմը, իսկ ընդդիմադիր ուժերը ներկայացնող լրագրողներն էլ փորձում են արգելքներ ստեղծել դեպքերի մատուցման պաշտոնական տեսակետի հրապարակման համար:

Բոլոր կողմերին բանավեճում ներգրավելը ցանկացած հասարակությունում մասնույի կարևոր խնդիրներից մեկն է: Ահա մի քանի օրինակներ, թե ինչպես է դա տեղի ունենում:

★ Արխիվներն ուսումնասիրելով՝ բացահայտեք ձեր լրատվամիջոցների կողմից դեպքերի լուսարանման անցյալում տեղ գրած բացթողումները: Նիմնականում կենտրոնացել են բացառապես մեկ քաղաքական կուսակցության վրա, թե՛ հարցազրույց վերցրել միայն միևնույն տեսակետ ունեցող մարդկանցից: Արդյո՞ք ընդդիմության առաջնորդներին և իշխանություններին մարտահրավեր ներած այլ մարդկանց հնարավորություն է ընձեռնվել արձագանքել իրենց դեմ ուղղված մեղադրանքներին: Արդյո՞ք լիովին անտեսվել են այլակարծ մտտեցումները:

★ Կարևոր խնդիրներ լուսարանելիս աշխատեք չսահմանափակվել մեծամասնության կամ իշխանությունների դիրքորոշումներով: Եթե կառավարությունը հայտարարում կամ որոշակի քայլեր է նախաձեռնում, գրեք այնպիսի մարդկանց, ովքեր դեմ են առաջարկ-

վող կամ իրականացվող քաղաքականությանը: Նրանք կարող են լինել այլ քաղաքական գործիչներ, ինչպես նաև գիտնականներ, հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, գործարարներ կամ էլ պարզապես անցորդներ:

★ Տեղեկատվության աղբյուրներ փնտրեք ընդդիմադիր առաջնորդների շրջանում: Կապ հաստատեք նրանց հետ և ճանաչողական հանդիպում կազմակերպեք՝ նրանց հոգսերը, կարիքները, համոզմունքները և գաղափարները քննարկելու համար: Մի՛ խոստացեք անպայման ներառել նրանց դիրքորոշումները, բայց խնդրեք նրանց գանձահարել ձեզ որևէ նշանակալի իրադարձություն դեպքում, որի շուրջ նրանք կցանկանային ներկայացնել իրենց մեկնաբանությունը:

★ Ուշադրությամբ վերլուծեք կառավարության կողմից առաջարկված ցանկացած նոր օրենք կամ կանոնակարգ: Բացահայտեք, թե ում օգտին և ի վնաս ում է դա գործելու և ապա անպայաման պարզեք վերջիններիս կարծիքը դրա շուրջ: Միանշանակ մի ընդունեք իրենց քաղաքականությունն արդարացնող իշխանությունների փաստարկները:

★ Կառավարությանը հակադրվող մարդկանց մի բնութագրեք իբրև «դիսիդենտներ» կամ «այլախոհներ»: Նիշեք, որ բազմակարծ հասարակությունում տեսակետների և քաղաքական դիրքորոշումների բազմազանությունը բնականոն երևույթ է: Կառավարության քաղաքականությանը արմատապես հակադրվողները չպետք է առանձնացվեն իբրև հապուկ խումբ, միայն այն պատճառով, որ ընդամենը կիրարկում են մարդու հիմնարար իրավունքներից մեկը. նրանք ընդամենը մարդիկ են, որ համակարծիք չեն իշխանությունների հետ:

★ Մի չափազանցեք տարբեր անհատների կամ կուսակցությունների տեսակետների միջև առկա տարբերությունները: Մարդիկ, հատկապես քաղաքական գործիչները, հաճախ ավելի ընդգծված և չափազանցված են ներկայացնում իրենց ասելիքը՝ հասարակության աչքում միավորներ շահելու կամ համարձակ երևալու համար: Երբ գրում եք նուրբ թեմաների շուրջ, որտեղ առկա են տեսակետների տարբերություններ, անհրաժեշտ է ցանկացած մտերցում լուսաբանել անաչառորեն և խուսափել վիրավորական բառապաշարից:

★ Ընդդիմության առաջնորդները կամ կառավարության տեսակետները չկիսող մարդիկ ևս կարող են լինել նույնչափ դոգմափիկ և ինքնիշխան, որքան իշխանություն կրողները: Միայն այն, որ նրանք հակադրվում են ներկա իշխանություններին, դեռևս չի նշանակում, որ իշխանություն ունենալու դեպքում ամբողջովին այլ կերպ կդրսևորեն իրենց: Դրդեք նրանց դուրս գալ հակակառավարական կոչերի շրջանակներից և բացատրել իրենց ծրագրերը: Որպես լրագրող թերահավատ եղեք հասարակական որևէ խնդրի կամ բանավեճի շուրջ հնչած այս կամ այն պնդումների նկատմամբ:

Այս հողվածը հայտարարում է, թե ընդդիմության հանրահավաքները ճիշտ չեն, և Ալիեի հայտարարությունն է մեջ բերում՝ առանց որևէ ապացույցի, թե սովորական հասարակությունը դրանց դեմ է: Ինչի՞ հիման վրա է Ալիեը նման հայտարարություն արել: Արդյոք նա ունի՞ հարցումների փվյալներ, որոնք ապացուցում են իր խոսքերը: Սա պարզապես ինքն իր շահերը պաշտպանող հայտարարություն է, որը հողվածում կրկնել են:

İ 3 rüai 3 , añAY 1 ÇuāñāđÁ Ñ 3 Ýñ Ñ 3 í 3 ú»ñi 3 ¼ 3 İ »rā Ç
 ē 3 ŪÇY 2 Ğ»ō Ɔ 3 ē 3 ñ İ āñāđÁ 1 »U 3!

Ընդդիմության փորձերը՝ շփոթեցնել հասարակությանը, միանշանակ չեն ընդունվում: Խորհրդարանի պարզամավոր Սայդին Ալիեը նշել է, թե կարիք չկա, որ ընդդիմությունը հանրահավաքներ կազմակերպի, քանի որ քաղաքական կուսակցությունները կարող են իրենց կարծիքները հասարակությանը հայտնել լրավական միջոցներով:

Ամեն ինչ միայն ցույցերի ժամանակ անելը ճիշտ չէ: Ս.Ալիեը կարծում է, որ հասարակությունը բացասական է վերաբերվում այս ցույցերին: «Ավելի լավ կլիներ, որ ընդդիմությունը Լեռնային Ղարաբաղի խնդրում աշխուժություն ցուցաբերեր: Ավելի լավ կլիներ, որ նրանք այս ամենի փոխարեն միջազգային կազմակերպություններին կոնֆլիկտի լուծման փարբերակներ առաջարկեին»:

- ◀ Ի՞նչ կերպով են Կրեյի ունեցած հանրահավաքները հասարակությանը շփոթեցնում: Սա հասարակում է իբրև փաստ՝ առանց որևիցե փաստաթուղթ ներկայացնելու:
- ◀ Այս հողվածում սա հեղափոխի ու հեզնական հայտարարություն է, որին ընդդիմությունը հաջողությամբ կարող է հակադրվել: Եթե մամուլն այդքան հասանելի է քաղաքական ընդդիմախոսների համար, ապա ինչո՞ւ այդ հողվածում նրանց ձայնն էլ չի լսվում: Նրանց պեպք է հնարավորություն փրվեր այս հայտարարությունը մեկնարանել:
- ◀ Ալիեի այս հայտարարությունը ակնարկում է, որ հնարավոր չէ միաժամանակ ցույցերին մասնակցել և փարածքային հարցեր լուծել: Բայց մեկը մյուսին չի կարող խանգարել: Ալիեի մեղադրանքները հրապարակելու մեջ վաղ բան չկա, բայց ճիշտ չէ թույլ փալ նրան ընդդիմախոսներին քննադատել՝ նրանց պատասխանելու հնարավորություն չտալով:

«Օլայլար», Բաքու, Ադրբեջան,
 27 մայիսի, 2004 թ.

Արմավական ընդդիմությունը իր նպատակին հասնելու՝ երկրի օրինական իշխանությունը փրկելու համար փորձում ու փորձարկում է փորձեր ճանապարհներ՝ ապօրինի հանրահավաքներ ու հակասահմանադրական գործողություններ, հասարակական կարգի խախտում, հասարակության ու միջազգային հանրության ապավրեղեկացում:

Ընդ որում, վերջին մեթոդը կիրառվում է խիստ առարկայացված. ինչպես խոստովանում է «Ազգային միաբանության» նախագահ Արտաշես Գեղամյանը, իրենք փեսաներիցներ են մատակարարում Հայաստանում գրվող օտարերկրյա դիվանագիտական ներկայացուցչություններին:

Ըստ ամենայնի, դրանցից մի քանի օրինակ ընդդիմության ներկայացուցիչներն իրենց հետքերը էին նաև Սյրասբուրգ: Սակայն Եվրախորհրդում պարզել էին, որ դրանք այսպես ասած, «պիրատական արտադրանք են», համապարասխան լիցենզիա չունեն: Եվ պարոնայք Ա. Գեղամյանն ու Շ. Քոչարյանը այդ կերպ չէին կարողացել իրականացնել սեփական երկիրն ու ժողովրդին սևացնելու դավաճանական առաքելությունը՝, սրիպված ապավինելով այլ մեթոդների, որոնք, ինչպես ԵԽ ԽՎ բանաձևեր ցույց տվեց, ընդդիմության ուզած արդյունքին չեն հանգեցրել:

Բայց նրանց քայլը անջնջելի խարան է դարձել հենց իրենց համար. «Ազգային միաբանություն» կոչվող կուսակցության առաջնորդն իրավունք չունի փորձել անմիաբան դարձնել ազգը: Եվրոպայում դա հասկացան ու փակեցին այդ քայլի ճանապարհը: Մնում է Արտաշես Գեղամյանը, Շավարշ Քոչարյանը և ընդհանրապես արմավական ընդդիմության ղեկավարները ևս հասկանան, որ դավաճանների ծառայությունը որքան էլ հաճույքով են ընդունում, միևնույն է, նրանց երևից դուռը փակում ու ծիծաղում են: Սա՛ ամենաբիչը, սակայն դավաճաններին մշտապես չեն ներում ո՛չ նրանց ծառայությունից օգտվողները՝ անկախ նրանց ժողովրդավար լինելու աստիճանից, ոչ էլ, առավել ևս, սեփական ժողովուրդը: Նենց դա էր վկայում դիմավորման այն արարողությունը, որ մատուցվեց անցյալ շաբաթավերջին Սյրասբուրգից մեր պատվիրակության վերադարձին: Հայ երիտասարդները Շավարշ

Ինչու՞ են հանրահավաքներն անօրինական: Ի՞նչ հակասահմանադրական գործողություններ են նրանք ծավալում: Նողվածում դրանք պետք է նշվեն: Այսպես, մարդիկ չեն կարողանա պնդումների հավաստության մասին դատել: Եթե այդ գործողությունները անօրինական են և հակասահմանադրական, ընթերցողին ավելի շար փրկելություններ է պետք ներկայացնել, որպեսզի նրանք ինքնուրույն կարողանան որոշել, թե համաձայն են, որ այդ գործողությունները պետք է արգելվեն:

◀ Կրկին, ի՞նչ հասարակական կարգի խախտումների կամ ապավրեղեկացման մասին է խոսքը: Նողվածում դա պետք է նշվի՝ հստակ օրինակներ բերելով, այսպես դա միայն բանասանք է:

Կոնկրետ ի՞նչ փեսաներիցներ: Ինչի՞ մասին է խոսում լրագրողը: Եվ ինչ էլ որ դա լինի, ի՞նչ վար բան կա դրա մեջ: Նմանաբիպ մեղադրանքներ անել՝ առանց պարզաբանման, պարզապես անփույթ լրագրություն է:

Ի՞նչն էր կոնկրետ դավաճանական: Պարզապես այն, որ կառավարության մասին քննադատական նյութեր են ուղեցել ներկայացնել:

◀ Հասկանալի չէ, թե ի՞նչ այլ մեթոդների մասին է այսփրեղ խոսվում: Եվ լրագրողը պետք է բացատրի, թե ինչումն է դրա վճռականությունը: Միգուցե որոշ ընթերցողներ գիտեն այդ պատմությունը, բայց անկասկած շարեր, եթե ոչ մեծամասնությունը, չգիտեն:

Քոչարյանին ու Արփաշես Գեղամյանին դիմավորեցին «Ամոթ, դավաճաններ», «Արփաշես Գեղամյան... նախագահ Ադրբեջանի» և նման բովանդակության այլ կարգախոս-ցուցադրաստեղծներով...

Ն. Գ. Երեկ՝ մամուլի ազատության օրը, կազմակերպված այն ասուլիսում, որին խոսքի ազատության ջարդագույները «ՆՆ»-ին չէին հրավիրել (տեսնես պարոն Գեղամյանն այդ մասին արդեն տեղյակ պահե՛լ է դրսերում), Արփաշես Գեղամյանը մի անգամ ևս խոստովանեց, որ ինքն աշխատում է արտերկրի տեղեկատվի հաստիքով. «Արդեն երեք ամիս շարունակ մեր օպերատորները նկարում են այդ ամենը, և ԵԽ անդամ բոլոր երկրների դեսպաններին ուղարկում ենք այդ տեսահոլովակը»:

Ընդդիմության գործիչներն անընդհար պնդում են, թե խոսքի ազատությունը վրանգված է, և իրենք գրկված են եթերից: Այդ դեպքում ովքե՛ր են մեր օպերատորները, եթե մասնավորապես «Ազգային միաբանությունն» ինքը (ինչքան հայտնի է) գրանցված լրատվամիջոց չունի: Միանգամից պարզ է դառնում սադրանքի հիմքը. ընդդիմությունը տեսախցիկով զինում է ո՛չ լրագրողի, սադրանք կազմակերպում, հետո եվրոպաներում հայտարարում, թե լրագրողների իրավունքները Նախաստանում ոտնահարվում են: Սակայն մի՞թե կուսգրասենյակի օպերատորը լրագրող է:

Պրն Գեղամյանը երևելավ ասուլիսում խոստովանեց նաև այն, որ իրեն և ընդդիմությանը ֆինանսավորում են որոշակի ակնկալիք ունեցող գործարարներ, «ովքեր մեզ համար հանդիպումներ են կազմակերպում Մոսկվայում, Լոնդոնում, Վիեննայում»: Ամենափառաբան ևս եզրակացրեց վերջում. «Նրանք ազգությամբ հայ են, բայց մեծ հայրենասեր են»:

Այսինքն, ըստ Ա. Գեղամյանի, եթե մարդը հայ է, ուրեմն հայրենասեր չէ, բայց եթե իրեն ֆինանսավորում է, ուրեմն մեծ հայրենասեր է: Այսքանից հետո զարմանալի չէ, որ պրն Գեղամյանն ուրախացած հայտարարում է, թե Ադրբեջանի նավթի պաշարներն ավելանում են: Ի դեպ, նշենք, որ Ուկրաինայի նախագահ Լեոնիդ Կուչման հայտարարել է, թե Ադրբեջանը նավթ չի ունեցել ու չունի, ինչով էլ հարուցել է Ադրբեջանի քաղաքական գործիչների դժգոհությունը: Միգուցև նաև պարոնայք Գեղամյանի և Շ. Քոչարյանի՞...

«Նախաստանի Նախապետություն», Երևան, Նայաստան, 4 մայիսի, 2004 թ.

Այն փաստը, որ երկրի որոշ քաղաքացիներ ընդդիմությանը մեղադրում են դավաճանության մեջ, դեռևս դա ճշմարտություն չի դարձնում:

Կրկին, ի՛նչ տեսահոլովակների մասին է խոսքը: Եվ, ինչ էլ որ դրանք լինեն, եթե այդքան հասանելի են ընդդիմության ցանկացած անդամի համար, ուրեմն մեծ գաղտնիք չեն ներկայացնում: Այդպիսով՝ արքաստանյան պետություններին դրանք ուղարկելը դավաճանություն չի կարող լինել:

Նույն հարցը կարելի է փայ այս հոդվածի հեղինակի մասին: Մի՞ թե կարելի այսքան բացահայտորեն ներկա կառավորության օգտին խոսող մեկը լրագրող համարվի: Նամենայն դեպս, հեղինակը ենթադրություններ է անում, թե ինչպես են տեսանյութերը հավաքվում:

Լրագրողի տեսակերը ծայրահեղական է. եթե մեկը պաշտպանում է կառավարությանը, ուրեմն նա հայրենասեր է, եթե չի պաշտպանում՝ ուրեմն՝ ոչ:

Եվ կրկին, ընդդիմության անդամներին Ադրբեջանի հետ կապելու փորձը պարզապես ընթերցողներին նրանց դեմ նախապաշարելու մի ձև է:

12 Èáë³ Ýì³ ñáõÃáó
»õå³ ìĭ»ñ

★ Արդյո՞ք լուսանկարի մակագրությունը ճշգրտորեն արտացոլում կամ բնութագրում է լուսանկարը: Եթե դուք համոզված չեք, որ նկարն ինքնուրուիքյան հասկանալի է, անհրաժեշտ է ներառել որևէ մակագրություն՝ այն համապետքսպին համապատասխանեցնելու համար: Միավելելու հավանականությունը նվազագույնին հասցնելու համար, ամեն դեպքում պարզեք, թե արդյոք այդ հոդվածը հեղինակած լրագրողը ընթերցել է հավանություն է Կվել Կվյալ մակագրությանը:

★ Զգուշացեք նյութի մեջ ներառել այնպիսի լուսանկարներ, որոնք կծառայեն միայն սրբերեոպիպերի սրմանը: Նման նկարները վիրավորական են և նոր կամ լուսաբանող ԿրեղեկաԿրվության Կրեսանկյունից շաԿ քիչ Բան են ավելացնում: Բոլորն են Կրեսել Կրոդոցի անկյուններում իրենց ցուցադրող մարմնավաճառների հարյուրավոր նկարներ: ՇաԿ ավելի հեԿաքքիք կլինի ընԿրել այնպիսի նկար, որը կԿացահայԿի նրան մեկ այլ՝ անսպասելի իրավիճակում (օրինակ, համալսարան այցելելիս կամ երեխաների համար ճաշ պաԿրասԿելիս):

★ Լուսանկարներն ընդհանրաԿես մի վերաԿոխեք, Բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ցանկանում եք լավացնել նկարի որակը կամ աղոԿ դարձնելով մեկի դեմքը՝ Բացառել նրա ճանաչելու հնարավորությունը: Ժամանակակից Կրեխնոլոգիաների օգնությամբ չաԿազանց հեշտ է հմրորեն համակցել պաԿկերները, օրինակ՝ որոշ մարդկանց հեռացնել կամ երկու անձանց իրար մոԿիկ Կրեղաղրել: Սակայն նման կերպ վարվելով՝ հիմնովին խախտվում է ԿրեղեկաԿրվությունը ճշգրտորեն և անկեղծորեն Կրեխանցելու՝ լրագրության ամենակարևոր սկզբունքը:

★ Ուշաղիք վարվեք ճայրահեղ բռնություն պաԿկերող նկարների կամ այլ գրաֆիկական հնարքների հեԿ: Դրանք կարևոր են որոշ Կրեսակի՝ օրինակ, պաԿերազմական դաժանությունների կամ՝ խԿրականության կամ սոցիալական անարդարության մասին հոդվածներում: Սակայն հաԿակ սահմանազաԿում պեԿք է լինի արդյունավեԿ լրագրության և այն շահագործելու միջե: Եթե նկարը միայն վշԿացնում է մարդկանց և, միևնույն ժամանակ, չի սԿիԿում նրանց մԿաճել, սաԿա հավանաԿար լավ կլինի վերանայեք ձեր ընԿրությունը:

13. ì »ñ à³ ìñ ëi Ù³ Ý
Ùá¹ áóÝ»ñ

ազմակողմանի լրագրության վերաբերյալ վերապատրաստական դասընթացը կարող է փրկել մի քանի ժամ, մի քանի օր, նույնիսկ՝ մեկ շաբաթ: Դա կարող է անցկացվել որպես լրագրական դասընթացի մի մաս կամ որպես առանձին սեմինար: Քանի որ դասընթացի բովանդակությունը և կառուցվածքը կախված է մասնակցող լրագրողների կոնկրետ կարիքներից, անհնար է այն սկսելու խստորեն սահմանված կանոններ առաջարկել:

Այնուամենայնիվ, ստորև առաջարկվող մոդուլյար մոդելները վերապատրաստողներին թույլ կտան ընտրել փոքր լսարանի համար ամենահարմար փարբերակը: Յուրաքանչյուր մոդուլի հարցերը կարող են համառոտ կամ մանրամասնորեն քննարկվել, բայց մոտավորապես կես օր կպահանջվի դրանք լիովին ուսումնասիրելու համար:

Քննարկումները մշակելիս, փորձեք օգտվել օրինակների հնարավորինս լայն ընտրությունից՝ ներառելով մասնակիցների պատրաստած նյութերը, փրկական թերթերի վերջին համարներից վերցված հոդվածները և այս ձեռնարկում ներկայացված փորձի վերծանումները, եթե դրանք առկա են և փոքր թեմային: Նիշեք նաև, որ այս մոդուլները կառուցված են մեկը մյուսի հիման վրա, որոնցից յուրաքանչյուրն օգնում է ըմբռնել և հասկանալ այս բարդ լրագրողական խնդիրները:

Ահա մի քանի ուղեցույց, որ օգտակար կլինեն.

- 1) կեսօրյա սեմինարի ընթացքում կիրառեք առաջին մոդուլը,
- 2) մեկօրյա սեմինարի ընթացքում՝ առաջին և երկրորդ մոդուլները,
- 3) երկօրյա սեմինարի ընթացքում՝ առաջինից չորրորդ մոդուլները,
- 4) երկու օրից երկար փրկող սեմինարների ընթացքում փորձեք օգտագործել բոլոր մոդուլները:

Անկախ այն քանից, թե սեմինարը կես օր կտևի, թե մեկ շաբաթ, բոլոր մասնակիցներին հորդորեք մշակել անհատական աշխատանքային պլան, ինչը նրանց կօգնի հիմնավորել իրենց սեփական գործելակերպը:

Նախասնմինարային հանձնարարություններ մասնակիցներին

Սնմինարի ղեկավարը պետք է խնդրի, որ պեսզի յուրաքանչյուր մասնակից սնմինարից առնվազն չորս շաբաթ առաջ որոշ փողկապություն փորձադրի: Նյութերը պետք է ուղարկվեն սնմինարի ղեկավարին վերանայման և փաթեթների պատրաստման համար:

Յուրաքանչյուր մասնակից պետք է ուղարկի հետևյալը.

- * մասնակցի թերթի հինգ համար,
- * մասնակիցներից յուրաքանչյուրի թերթում (տպագիր մամուլի լրագրողները) փող գրած որևէ հողվածի կամ էլ ռադիո կամ հեռուստահաղորդման (հեռուստափոխարին կամ ռադիո լրագրողները) օրինակ, որը փոխյալ մասնակցի կարծիքով լավ մարտցված, լավ գրված և հավասարակշիռ նյութ է,

* մասնակցի թերթում փող գրած որևէ հողվածի կամ էլ ռադիո կամ հեռուստահաղորդման օրինակ, որտեղ մասնակցի կարծիքով, պակասում է հաղորդման, շարադրման և խմբագրման բազմազանությունը:

Յուրաքանչյուր մասնակից պետք է ապահովի հետևյալ փոխյալները.

- * փոխյալ փարածքում առկա փարբեր էթնիկ խմբերը և բնակչության մտափոխ թվաքանակը,
- * 25-ից ցածր, 25-40 տարեկան, 41-60 տարեկան և 60-ն անց մարդկանց փոխարին հարբերությունը,
- * փոխյալ փարածքում կանանց փոխար:

Նախքան սնմինարի բացումը, ղեկավարը պետք է ուշադրությամբ վերանայի մասնակիցների փորձադրած թերթերը և հաղորդումները, ինչպես նաև ժողովրդագրական փողկապությունը: Սնմինարի ղեկավարը պետք է գնահատի նյութերի առավելությունները և թերությունները: Նա պետք է փնտրի բնակչության որևէ հարվածի համար վիրավորական համարվող արտահայտությունների անհարկի գործածման, ինչպես նաև սփրեոտիպերի կոնկրետ օրինակներ: Ղեկավարը պետք է վերանայի յուրաքանչյուր մասնակցի փորձադրած նյութերը՝ որպես փոխյալ թերթի ընթերցող:

Ահա առավելությունների և թերությունների օրինակներ, որ սնմինարի ղեկավարը պետք է փնտրի:

1. Կոնկրետ էթնիկ և ռասայական խմբերի խնդիրները ներկայացված են որպես ներհամայնքային՝ հիմք ընդունելով նյութի լեզուն կամ ոճը:

Թերթն ապահովում է բանավեճեր՝ ներգրավելով ռասայական կամ էթնիկ փարբեր խմբերի, սակայն նույն էթնիկ խմբերին չի անդրադառնում իրենց համայնքների կամ ընդհանուր համայնքի ներսում դրական, կառուցողական և օգտակար գործընթացների շրջանակներում:

2. Շաբաթվա կրթվածքով ներկայացվող քրեական խրոնիկաները հիմնականում ներառում են մեկ էթնիկ կամ ռասայական խմբի հանցագործներին:

Վանցագործության բոլոր կասկածյալները մեկ ռասայական կամ էթնիկ խմբից են, և նրանց բնութագրերը շարք ընդհանուր են, այլ ոչ թե առանձնահատուկ, ինչպես, օրինակ, «թխահեր փղամարդ, 180 սմ հասակով և 80 կիլոգրամ քաշով», որտեղ չի նկարագրվում հագուստը, կոշիկները և այլն:

3. Անբարեխիղճ խմբագրում
Արդյո՞ք թերթում, ռադիոյով և հեռուստա-

13 1/2Յ ԻՅՅՅՅՅ ԻՅՅ ԻՅՅ ԻՅՅՅՅՅ ԻՅՅՅՅՅ ԻՅՅՅՅՅ ԻՅՅՅՅՅ

ընտանիքում մարտնչող նյութի լեզուն վիրավորական կամ սերերկրային է որոշակի էթնիկ խմբի, փարեց մարդկանց, հաշմանդամների կամ կանանց համար:

4. Նագվաղեպ լուսաբանում

Արդյո՞ք թերթերը, ռադիո և հեռուստահաղորդումները մշտապես ընդգրկում են տեղական իրադարձությունների մասին պարզորոշ նոր նյութեր, որոնք ներառում են փարբեր ռասայական կամ էթնիկ խմբեր, փարեց մարդկանց, հաշմանդամների կամ կանանց:

5. Էթնիկ համայնքների անհամաչափ լուսաբանում

Արդյո՞ք թերթերը, ռադիո և հեռուստահաղորդումները ներկայացնում են առանձին էթնիկ խմբերին և կրոնական փոքրամասնություններին: Եթե այո՝ արդյո՞ք այդ լուսաբանումը հագեցած է շարժուն դարձվածքներով, սերերկրային կամ այդ խմբերի վիրավորական բնութագրումներով:

6. Էթնիկ համայնքի անդամներ հրապարակումներում պարբերաբար չեն ընդգրկվում

Արդյո՞ք թերթերը, ռադիո և հեռուստահաղորդումները լուսաբանում են այն գործարար տղամարդկանց ու կանանց, բժիշկներին, իրավաբաններին և պրոֆեսորներին իբրև տեղեկատվության աղբյուրների, ովքեր փարբեր էթնիկ, կրոնական կամ ռասայական խմբերի անդամներ են: Արդյո՞ք նրանց հետ խորհրդակցում են այն հարցերի շուրջ, որոնք չեն առնչվում իրենց ռասայական, էթնիկ կամ կրոնական պարկանելիությանը: Արդյո՞ք կանանցից տեղեկատվություն ձեռք բերում են համայնքային կյանքի ամենափարբեր ոլորտներին առնչվող նյութերի համար:

Օրինակ: Տողվածում տեղական հիվանդանոցի բժիշկները քննարկում են հղի կանանց առողջական խնդիրները և նախաձեռնության խնամքի կարևորությունը: Արդյո՞ք վկայակոչված են նաև կին, կամ կրոնական, կամ էթնիկ փոքրամասնությունների անդամ բժիշկներ:

7. Ոչ բավարար քանակությամբ կանայք, փոքրամասնություններ և «մյուսներ» թերթում գեղեղված նկարներում

Արդյո՞ք թերթերը, ռադիո և հեռուստահաղորդումներն իրենց առօրյա լուսաբանումների մեջ ընդգրկում են փոքրամասնությունների անդամների, կանանց, փարեց մարդկանց կամ հաշմանդամների լուսանկարներ:

Օրինակ: Արդյո՞ք նյութի մեջ գեղեղված են ավելի լուրջ նախաձեռնության խնամք քարոզող բժիշկների նկարներ: Ո՞րն են ընտրել լուսանկարելու համար. փղամարդ, թե՛ կին բժշկի, էթնիկ խմբի անդամ բժշկի, թե՛ հաշմանդամի:

Սեմինարի ղեկավարը պետք է կանոնակարգի մասնակիցների նյութերից վերցված օրինակները և դրանք օգտագործի հաջորդ մոդուլների համար: Եթե հնարավոր չէ նախքան սեմինարն ավարտելը մասնակիցների ներկայացրած նմուշները գնահատել, ապա դրանք լրացուցիչ նյութ կարող են դառնալ հետագա մոդուլում իբրև օրինակ օգտագործելու համար:

Ղեկավարը պետք է մշակի սեմինարի ընթացքում օգտագործվող նյութերի հավաքման մեթոդներ և այդ օրինակներն անհրաժեշտության դեպքում օգտագործի հետագա սեմինարներում:

8. Ոչ մի պարմական ենթատեքստ՝ ռասայական, էթնիկ կամ կրոնական պարկանելիության փարբեր պարունակող նյութերում

Արդյո՞ք լրագրային, ռադիո կամ հեռուստատեսային լրատվական կազմակերպությունները ճիշտ պարմական ենթատեքստի վրա՞ են կառուցում այն նյութերը, որոնք աղերսներ ունեն էթնիկ, ռասայական կամ կրոնական պարկանելիության խնդիրների հետ: Եթե այո՝ ո՞ւմ պարմությունը: Ինչպե՞ս ենք մենք որոշում պարմական ենթատեքստի ճշգրտությունը և համապարասխանությունը:

Մասնակիցների փրամադրած նյութերը, ընթերցողների վերլուծությունների հետ մեկտեղ կարևոր հիմք կստեղծեն սեմինարի կամ դասընթացի ժամանակ ղեկավարի կողմից արվող միջամտությունների և խմբակային քննարկումների համար:

սացվածների ու առանձնացվածների մոտ այն կվերաձվի ներքին անհամաձայնության, և նրանք կպահանջեն ներառում, այդպիսով առաջ բերելով հակառակ ռեակցիա, ինչն էլ իր հերթին կծնի առավել անհանդուրժողականություն, նախապաշարմունք, հեղափոխական մեկուսացում կամ դաժան բախումներ:

ՉԼՄ-ները կարևոր դեր ունեն պատմական արմատներ ունեցող մեկուսացման լարվածությունը թուլացնելու հարցում: ՉԼՄ-ները մարդկանց մասնակցության հնարավորություն են ընձեռում՝ արեղևկարվության ազատ փոխանակման և անկաշկանդ բանավեճերի միջավայր ստեղծելով, և մինչ բանավեճը մոլեզնում է, նրանք հնարավորություն են ունենում ներգրավվել համայնքի առօրյա կյանքի համար առաջնահերթ նշանակություն ունեցող հարցերի լուսաբանմանը: Փաստորեն, առաջին քայլը բոլոր խմբերի ներգրավումն է այնպիսի հասարակական խնդիրների քննարկմանը, ինչպիսիք են՝ առողջապահությունը, սոցիալական ապահովությունը, համայնքային տնտեսությունը, կրթությունը և ընտանեկան կյանքը:

Առօրյա կյանքի նմանօրինակ լուսաբանումը եզակի հնարավորություն է փայլա ձևավորել բոլորի բարօրությանն ուղղված համայնքային գործընթացներ անգամ ամենաբազմազան հասարակության պայմաններում:

Լրագրողները պետք է լինեն կամ դառնան մեր հասարակությունների կյանքի արձանագրողները: Նամայնքով մեկ շրջագայելու հնարավորություն ունենալով՝ նրանք կարող են արեղևկարվություն ու փաստեր հավաքել և դրանք համադրել հասարակությունը ձևավորող մարդկանց առօրյա կյանքի մասին պատմող նյութերում: Նամախոհներ չլինելով հանդերձ՝ լրագրողները կարող են հասարակական քննարկման ասպարեզ ստեղծել, ինչը կհանգեցնի բազմաշերտ համայնքների ներսում ընդհանուր հող ստեղծելուն:

Օրինակ: Լրագրողը նյութերի շարք է պատրաստում մի մեծ քաղաքում առկա տնտեսական պայքարի մասին: Թղթակիցն ամեն գնով աշխատում է աղբյուրներ գտնել փարբեր էթնիկ,

ռասայական կամ կրոնական խմբերի, հին բնակիչների և տնտեսական պայքարի մասնակից կանանց շրջանում: Օգտագործվելիք աղբյուրների ուշադիր ընտրությամբ լրագրողը քայլ է կատարում մեկ ընդհանուր խումբ ձևավորելու ուղղությամբ, ինչպիսին ընթերցողներն են, ովքեր հնարավորություն ունեն համոզվելու, որ իրենք ընդհանրություններ ունեն այնպիսի մարդկանց հետ, որոնց համարում էին անհամատեղելիորեն փարբեր:

Մի՞ 3 ի՞3 éááŦ è»ՆՄՅ՝ Դ
Օ՞՝ 3 ի՞3 ԴՆՆՅ՝ ՆՅ ղ

* Նախքան սեմինարը մասնակիցների փրամադրած հոդվածներից կամ հաղորդումներից ևս ընտրել և ներկայացրել այնպիսի օրինակներ, որոնք հնարավորություն կստեղծեն դիփարկել նմանափայ լուսաբանումը:

* Նարցրեք մասնակիցներին, թե նյութերն ինչպես կարող են առավել ներառական բնույթ ունենալ: Ի՞նչ պետք է անի լրագրողն ընդլայնելու համար լուսաբանումը՝ աչքի փակ ունենալով բազմաշերտությունը:

* Առաջին քննարկումը պետք է ընդգրկի ամբողջ խումբը: Երբ մասնակիցներն արտահայտեն իրենց կարծիքը, սեմինարի ղեկավարը պետք է բարձրացնի մասնակիցների կողմից ուղղված հարցերը, որոնք վերաբերում են առանձին խմբերի հետ իրենց ունեցած փորձառությանը՝ որպես քննարկման սկիզբ հանդիսացած օրինակի ենթափայում:

Մասնակիցներին ուղղվելիք հարցերի մի քանի օրինակներ.

* Ունե՞ք արդյոք փարբեր էթնիկ, կրոնական և ռասայական պատկանելիություն ունեցող մարդկանց հետ նյութի վրա համատեղ աշխատելու փորձառություն: Ո՞րն էր այդ գործում ամենադժվար մասը: Ինչպիսի՞ն էր այն մարդկանց արձագանքը, ովքեր եղել են ձեր արեղևկարվության աղբյուրները:

★ Կարողացա՞ք արդյոք ձեր հավաքած տեղեկավորությունն օգտագործել ձեր նյութում: Նյութը հիմնականում միայն էթնիկ կամ ռասայական խմբի մասին էր: Արդյոք նյութն առավել արդյունավետ կլինե՞ր, եթե քննարկման առանցքն ընդգրկեր տնտեսական խնդիրներն էթնիկ կամ ռասայական տեսանկյունից:

Այնուհետև, դեկավարը պետք է բերի երկրորդ օրինակը, որը մասնակիցները կքննարկեն երեք կամ չորս հոգանոց խմբերում: Յուրաքանչյուր փոքր խումբ պետք է լուսարանման պլան մշակի նյութի ներառական բնույթը բարելավելու համար:

Սեմինարի դեկավարն այնուհետև պետք է խնդրի յուրաքանչյուր փոքր խմբին բազմաշերտության վերաբերյալ ամենաքիչը երեք եզրահանգում ձեռակերպել՝ այս մասի քննարկումներից ելնելով: «Քաղած դասերը» գրառվում են և փակցվում սեմինարի սենյակի պատերին:

Սեմինարի դեկավարը պետք է լրագրողների համար պարզաբանի. այս վարժությունը ցույց է տալիս, որ ներառման գործընթացը կօգնի լրագրողներին՝ իբրև պատմություն գրողների, միևնույն ժամանակ ՁԼՄ-ների սպառողների համար համայնքի հավասարակշռված, համապարփակ և ներառական մտքեցման հնարավորություն կստեղծի:

Նիմնվելով այս նկատառումների վրա, յուրաքանչյուր մասնակից պետք է կարողանա ձեռակերպել մեկ կոնկրետ քայլ, որ կարվի իրենց կողմից լուսարանվող նյութերի պատմական ենթադրեքստը լրացնելու համար: Յուրաքանչյուր մասնակից պետք է շար ինքնաբերալ լինի հաջորդ քայլն առաջարկելիս: Սեմինարի դեկավարը պետք է ժողովի բոլոր յուրօրինակ առաջարկները, ինչը մասնակիցները կարող են տանել տուն և օգտվել: Այս ձեռնարկի վերջում կարելի է գրանել գործողության քայլերի ձևը:

Օձ¹ áĎ2 AÉā ; ÉáĎÁ

Նպատակ

Սահմանել, թե ինչ է լուրը՝ մտքում ունենալով բազմազանությունը:

Սկզբունք

Փոքրամասնության անդամների ծայրը եւ բազմազանությունը հարստացնում եւ կյանք են ներշնչում հասարակության՝ որպես ամբողջի, լուսաբանմանը:

Յուրաքանչյուր ոք ինչ-որ ասելիք ունի, սակայն ամեն մի ասելիք չէ, որ նորություն է:

Որպեսզի սահմանենք, թե ինչ է նորությունը, պետք է սկսենք վերահիշյալ հարցադրումից:

Մեմինարի ղեկավարը հարցնում է. «Ո՞րն է նորության ձեռ սահմանումը»:

Մի³ ի³ éáĎ é»ՆՄԿ³ ռՇՕ՝Ո՝³ ի³ ռՇ
ՆՅ ՆՅ ñ

* Յուրաքանչյուր մասնակցի պետք է առաջադրվի վարժության համար նախապեսված թղթի վրա սահմանել, թե ինչ է նորությունը: Երբ բոլորը կգրեն իրենց սահմանումները, յուրաքանչյուր մասնակից պետք է հիմնավորի իրենը, իսկ սեմինարի ղեկավարը պետք է գրառի դրանք:

* Սահմանումները կարելի է գրանցել մեծ թղթերի վրա, փակցնել ամբողջ սենյակով մեկ, այնպես որ դրանք տեսանելի լինեն, քանի դեռ մասնակիցները կատարում են ԿՎԿՎ վարժությունը: Անհրաժեշտություն չկա մասնակիցների անունները եւս կցել սահմանումներին:

Այս վարժության բազմաթիվ կիրառումները ցույց են տվել, որ շարերն են դժվարանում սահմանել լուր եզրույթը: Ինչու՞: Որովհետեւ սահմանումն ունի մի քանի շերտեր: Մեզանից յուրաքանչյուրն իր անհատական մոտեցումն է ներկայացնում, երբ փորձում է սահմանել, թե արդյո՞ք այս կամ այն իրադարձությունը պարունակում է նորություններ, որոնք պետք է փոխանցվեն ընթերցողներին կամ հեռուստադիտողներին:

Լրագրության կուրսակաձ հիմնական պաշարը. ամենափարածված սահմանումները.

* Հասարակությանը տեղեկացնել այն ընթացիկ իրադարձությունների մասին, որոնք լրագ-

րողների եւ խմբագիրների կարծիքով կարևոր են ընթերցողների համար:

* Տարբեր աղբյուրներից հասարակությանը փրամադրել պաշտոնական տեղեկատվություն:

* Լուսաբանել, թե ինչն են լրագրողները եւ խմբագիրները համարում այնպիսի տեղեկատվություն , որը հեղափոխի է իրենց ընթերցողների համար:

Մի³ ի³ éáĎ é»ՆՄԿ³ ռՇՕ՝Ո՝³ ի³ ռՇ
ՆՅ ՆՅ ñ

* Մասնակիցներին հարցրեք. «որո՞նք են այն մի քանի նոր բաղադրիչները, որ պետք է ներառվեն նորությունները սահմանելիս, այժմ երբ ճշտում ենք լուսաբանման ընթացքում բազմազանության եւ ներառման կարևորությունը»:
Մեզանից յուրաքանչյուրը նորությունը սահմանում է՝ ելնելով իր անձնական փորձից: Հաշմանդամ երեխա մեծացնող լրագրողը հաշմանդամության վերաբերյալ նյութերը ավելի շատ կդիտարկի որպես նորություն, քան նրանք, ովքեր հաշմանդամների հետ ապրելու կենսափորձ չունեն: Նա, ով խնամում է փարեց մարդու, նորություններ պարունակելու տեսանկյունից առավել մեծ ուշադրություն կդարձնի վերջիններիս առնչվող նյութերին, քան նա, ով փարեց մարդ չի խնամում:

Մեմինարի ղեկավարը հարցնում է. Ինչպե՞ս է մեր անձնական կենսափորձը ազդում նորությունների սահմանումների վրա: Ի՞նչ նոր բաղադրիչներ պետք է ավելացվեն նորությունների սահմանմանը՝ ելնելով ինչպես անձնական կենսափորձից, այնպես էլ էթնիկ, փարիքային, ռասայական, կրոնական եւ սեռային պարկանելիությունից: Քննարկումը կարող է տեղի ունենալ

մեծ խմբով, կամ կարող եք այն բաժանել ավելի փոքր խմբերի: Յուրաքանչյուր խումբ ընկերում է որևէ մեկին՝ գրառումներ կատարելու և վերջում իրենց քննարկումների մասին ամբողջ խմբին գեկուցելու համար:

Ներևայալ դրույթները կարող են օգտագործվել քննարկումներ սկսելու նպատակով, որպես կձեռակերպվի բազմազան հասարակության պայմաններում նորության գործառույթը:

Նորություն պատրաստելիս լրագրողը պետք է գիտակցի որոշակի օրինաչափություններ.

* Չի կարելի լուսաբանել միայն այն մարդկանց, ովքեր լրագրության ավանդական «արարիչներ» են կամ շատ ճանաչված գործարարներ: Որպես լրագրական նյութի հնարավոր օրինակ, այսպես կլինեն փոքր գործարարներ և այն կանայք, ովքեր օգնում են աշխատանքով ապահովել բնակիչներին, զարգացնել տնտեսությունը, նորարարություն բերել աշխատավայր:

* Կարելի է և պետք է պատրաստել անհարների մասին լրագրային փոքրիկ հոդվածներ, այնպես որ մարդիկ կարողանան առնչվել նորություններին:

* Նորությունը պետք է լինի մեր հասարակությունը և նրա անդամների իրավունքները, պարականությունները և կարողությունները ըմբռնելու միջոց:

* Նորությունը համապատասխան պիտի լինի:

Սեմինարի ղեկավարը պետք է հարցնի. Ի՞նչ է մտածում խումբը նախորդ օրն իրենց ընթանիքներում տեղի ունեցած քննարկումների առնչությամբ. ինչի՞ մասին էին նրանք խոսում սուրճի կամ ճաշի սեղանի շուրջ նախորդ օրը: Ի՞նչն է, որ էական փոփոխություն է թողել նրանց վրա՝ որպես հասարակության սովորական անդամ և ոչ որպես լրագրողի պարականություններ կրող անձնավորություն:

Նարցրեք մասնակիցներին, թե ինչ է նրանց կարծիքով վերջին դրույթը նշանակում (նորությունը հարաբերական երևույթ է) և ինչքանով է այն տեղավորվում լրագրողի դերի մասին ունե-

ցած իրենց պատկերացումների մեջ՝ բազմազան և հարափոփոխ աշխարհի, տարածաշրջանի, ժողովրդի և համայնքի պայմաններում, որպես իրենք աշխատում են: Նորությունների այս վերջին սահմանման մեջ ո՞ր արժեքներն են հատկապես անկապտելի:

Մ՝ 3 ի՞3 éáđ ẽ»úçŷ³ րՇ օ՞՛՛ 3 ի՞ 3 րՇ ՆՅ Մ ը

Խրախուսեք բերվող փաստարկները, հարցադրումները և հիմնավորումները: Ղեկավարը պետք է սկսի բանավոր խմբագրել և սրել քննարկումների վրա հիմնված պնդումները: Ներևայալ պնդումները կարող են օգտագործվել օգնելու մասնակիցներին հրավիրել քննարկման՝ բազմաշերտ հասարակությունում նորության սահմանման վերաբերյալ, որպես այդ բազմաշերտությունը դառնում է հասարակությանը տեղեկատվությամբ ապահովելու բաղադրիչ:

* Քաղաքացիական արքանությունները պետք է վայելեն բոլորը, այլ ոչ թե համայնքի միայն մի մասը:

Սեմինարի ղեկավարը պետք է հարցնի. Ինչպե՞ս են այս արժեքները ձեր համայնքում ներկայացված: Արդյո՞ք այս արժեքները բոլորի համար են: Արդյոք որոշ խմբեր դուրս են մնում, և արդյոք դա տեղի է ունենում այդ տարածքի լուրերը կարդալիս, լսելիս կամ դիտելիս:

Մ՝ 3 ի՞3 éáđ օ՞՛՛ 3 ի՞ 3 րՇ ՆՅ Մ ը

Սեմինարի ղեկավարը պետք է հարցնի. Սեմինարի ղեկավարը պետք է մասնակիցներին ներգրավի քննարկման համապատասխանության շուրջ: Ու՞մ համապատասխան: Նամապատասխանության խնդիրը տարբեր է, եթե ընթերցողը 65-ն անց կին է, կամ էլ որոշակի էթնիկ ծագում ունի: Խթանեք կենդանի քննարկում՝ համապատասխանության սահմանման հնարավորության վերաբերյալ, քանզի դրանով բազմաշերտության նոր շերտեր են ավելացվում ընթերցողի սահմանմանը, ում ուղղված է համապատասխանությունը:

Սեմինարի ղեկավարը քննարկումն ավար-

13 1/3 1 á00 3 ԿՇ ԲԻ 11 áĀ 3 Կ օéŷ³ ր

տելիս պետք է *նորություն* բնույթի վերաբերյալ կատարի հերեոյալ հերեոյությունները:

★ Սահմանումներում նորությունը պետք է ուղեկցվի մարդկանց կյանքի հեր համապատասխանությամբ:

★ Դժվար է սահմանել *համապատասխանությունը*, քանի որ ինչքան քարքեր մարդիկ կան, նույնքան էլ՝ ինքնարիպ սահմանումներ (ինչպես նրանք քարքեր կերպ են ընկալում լրավամիջոցների կողմից իրենց փոխանցված տեղեկատվությունը):

Մասնակիցներին ուղղվելիք հարցեր. Արդյո՞ք նորության սահմանման հարցում այն ընթերցողների ամենալայն շրջանակներին համապատասխանեցնելու ուղղված աշխատանքներն են ավելի նպատակահարմար, թե՞ լիդերների եւ «սրատուս քվոն» ներկայացնողների վրա հիմնված սահմանումը: Ինչո՞ւ է կայանում թերթին կամ լրագրողին սպառնացող վրանգը, եթե, իհարկե, այն ընդհանրապես առկա է՝ ավելի շար *համապատասխանությունը*, քան տեղեկատվության փոխանցման մեր հին կարգին կամ սրատուս քվոն գերապատվություն քալու դեպքում:

Մասնակիցներին ուղղվելիք հարցեր. Եթե *համապատասխանությունն* առանցքային է, ապա ինչպե՞ս ենք մենք վերաբերում այն փաստին, որ այն, ինչ համապատասխանում է քեզ, կարող է ինձ համապատասխան չլինել: Ինչպե՞ս կարելի է *համապատասխանության* վերաբերյալ այս երկու մտերցումները համաբերել մեր նյութերում:

Նորության այլ սահմանումներ՝ հաշվի առնելու համար

★ Այն մեծ եւ փոքր իրադարձությունները, որոնք պարմում են թե ինչպես ենք, որպեղ ենք ապրում, մեկնարանում են մեր ժամանակները եւ օգնում շարունակել մարդկային պարմությունը բանականությամբ, հանդուրժողականությամբ եւ բաց քննարկմամբ:

★ Տեղեկատվություն, որը կարեւոր է համարվում անհատի, խմբի կամ համայնքի կողմից:

★ Այն ամենը, ինչը մարդու վրա կարող է ազդեցություն թողնել: Չէ՞ որ այն, ինչը ձեզ վրա ազդում է, նորություն է: Դա այն է, ինչ դուք ուզում եք իմանալ, անկախ նրանից, դա հուզական, տրտեսական, թե ֆիզիկական ազդեցություն կունենա ձեզ վրա: Մի՞թե այս նորություններն են, որ պարմություններ են դառնում թերթերում:

★ Նորությունը սահմանելիս, դուք ինքնաբերաբար պարկերացնում եք օրաթերթ, որի մասին յուրաքանչյուրն ունի որոշակի նախապաշարմունքներ: Եթե դուք այդ ուղին ընտրեք, դա կհանգեցնի նորության նկատմամբ շար ավելի խմբակային մտերցման: Ամեն ոք կունենա նորության իր յուրօրինակ սահմանումը եւ կարգը:

★ Տարկավոր են նորությունը սահմանող ավելի լայն եւ ընդգրկում տեսակետներ

Տարց մասնակիցներին. Առավել լայն եւ ավելի ներառական տեսանկյունից ինչպե՞ս կսահմանել նորությունը ձեր աշխատավայրում եւ ձեր թերթում, ռադիոյում կամ հեռուտարընկերությունում:

Քննարկումը հարաճյուն դարձնելու կամ այն առաջ մղելու համար հարցեր.

★ «Ի՞նչ կարծիք ունեք բազմաշերտ աշխատակազմի (քարիք, սեռ, էթնիկ խումբ, կրոնական պարկանելիություն, սեռական հակվածություն) ազդեցության մասին»: Քանի որ թվում է, թե նորությունը սահմանվում է այն մարդկանց կողմից, ովքեր աշխատում են թերթերում, ըստ այդ սահմանման նորությունն ավելի բազմաշերտ կլինի, եթե աշխատակազմը բազմաշերտ լինի:

★ Ինչի՞ մասին են խոսում մարդիկ: Քանզի պարզվում է, որ նորությունն այն է, ինչի մասին մարդիկ խոսում են, մենք պետք է կարողանանք մեր թերթի ներսում աշխատակազմին փոխանցել այն, ինչի մասին մարդիկ խոսում են: Մենք պետք է նորություններ քաղենք մեր հարեւաններից, սրճարաններից, ճաշարաններից:

րից եւ օգնենք որոշել, թե արդյոք հասարակությունն ավելի շատ հարցերի մասին է խոսում, որոնք քեզ չեն գտնում մեր նորությունների էջում:

Ղեկավարի անփոփոխը. Ինչպես հետևում է նորության սահմանման վերաբերյալ քննարկումներից, յուրաքանչյուր լրագրող այդ խնդրին մոտենում է իր փասանկյունից: Յուրաքանչյուր մասնակից յուրաքանչյուր սահմանում փվեց նորությանը, եւ մեզանից յուրաքանչյուրը փարբեր կերպ արձագանքեց այս վարժության ընթացքում բարձրացված հարցերին ու խնդիրներին:

Մեզանից յուրաքանչյուրը պետք է խորհի, թե արդյոք նորության մեր սահմանումը համաընկնում է մեր լրագրային, ռադիո կամ հեռուստափնային ընկերության կողմից ընդունված նորության սահմանմանը: Եթե այն նույնը չէ, ինչ ենք անում՝ այդ բացը լրացնելու համար: Փոխզիջման ենք գնում: Ի՞նչ կարող ենք անել, որ բազմաշերտության խնդիրն առկա լինի յուրաքանչյուր նյութի պարագայում: Ինչպե՞ս ենք մենք որպես անհատներ վերաբերվում ներածան ու բազմաշերտության խնդրին եւ սկսում փոխել նորությունների մատուցման կուլտուրան մեր կազմակերպության կամ հասարակության ներսում:

Նպատակ

Սահմանել ավելի բազմակողմանի լուսաբանման հնարավորությունները:

Սկզբունք

Չնայած մեր էթնիկ, քաղաքական, փարիքային, սեռային, կրոնական կամ փնտրական փարբերություններին, բոլորս այն համայնքների անդամներն ենք, որտեղ ապրում եւ աշխատում ենք. մենք բոլորս ցանկանում ենք ավելի լայն համայնքի անդամներ համարվել:

Բազմաշերտ լուսաբանումը նախատեսված է մեր կյանքի հասարակական թելերին անդրադառնալու համար, ինչը ծնում է ըմբռնողականություն, հանդուրժողականություն եւ փոխկապակցված հասարակական կառուցվածք՝ փնտրողներով բանավեճերի, անհամաձայնությունների եւ նույնիսկ փարածայնությունների համար՝ կապված անհատների, խմբերի եւ համայնքների միջև փարբերությունների նկատմամբ հարգանքի հետ:

Եթե մարդիկ լրարվամիջոցներով չեն փնտրում իրենց, ապա իրենք իրենց չեն համարի նաև իբրև այն համայնքի մի մասնիկ, որտեղ ապրում են: Եթե լրագրողները պետք է լուսաբանեն համայնքն ամբողջությամբ, ապա պետք է ուղիներ գտնեն, որպեսզի փոխադրվեն համայնքի բոլոր անդամները ներկայացվեն լուսաբանման մեջ:

Օրինակ, ոչ վաղ անցյալը ցույց է տալիս, որ կառավարության քաղաքականության լուսաբանումը՝ առանց այդ քաղաքականության վերաբերյալ բազմազան ձայները լսելի դարձնելու, շարժողությունների մոտ սնել է ռասիզմ, աղանդավորություն եւ էթնիկ արեւելություն:

Ղեկավարը հարցնում է. «որո՞նք են բազմաշերտության այն վճռական կողմերը, որ ձեր կարծիքով չեն լուսաբանվում ՋԼՄ-ների կողմից»:

Սեմինարի ղեկավարը պետք է բոլոր պատասխանները գրի մեծ թղթերի վրա, այնպես, որ բոլոր մասնակիցները կարողանան փնտրել:

Մի՞ ի՞նչ *«աճՅ»*՞ն *Օ՞՛Ի՞՝ ի՞նչ ՌՇՆՅ ՍՅ ճ*

Կարելի է ակնկալել, որ պատասխանները կընդգրկեն այնպիսի թեմաներ, ինչպիսիք են՝ էթնիկ պայքարի պատմությունը փարածաշրջանում, էթնիկ պայքարի կամ ռասայական փարբերությունների քաղաքականությունը, ինչպես նաև էթնիկ, ռասայական եւ կրոնական անհանդուրժողականության քաղաքականությունը:

Սեմինարի ղեկավարը կարող է խնդրել խմբին օրինակներ բերել ոչ վաղ անցյալից, թե ինչպես են լրարվամիջոցներն իրենց լուսաբանումների միջոցով օգնել համայնքների ուժեղացմանը կամ թուլացմանը: Օրինակները կարող է լինեն փնտրական կամ, ասենք, Ռուսաղայից, Մերձավոր Արևելքից, Կասաղայից, Արևմտյան Եվրոպայից եւ այլն: Ի լրումն, սեմինարի ղեկավարը պետք է մանրամասն քննի այն լուսաբանման առանձնահատկությունները, որն ի վերջո օժանդակել է պայքարին եւ պատերազմին: Նա նաև պետք է նշի, որ կոնֆլիկտների հետ պատմական կապը անկում է առաջացնում, որը դժվար է հաղթահարել, եթե լրարվամիջոցների միակ ապավենը հողվածներն են պայքարի, դրա պատմության, կոնֆլիկտի քաղաքականության եւ հաշվեցմանն ուղղված ջանքերի մասին:

Նախ, մենք պետք է եր քայլերն ընդհարումներից եւ կոնֆլիկտներից եւ հայացք ձգենք առօրյա կյանքի վրա: Սեմինարի ղեկավարը պետք է անդրադառնա նախորդ մոդուլին եւ հիշեցնի մասնակիցներին, որ բազմակողմանի լուսաբանումը սկսվում է առօրյա կյանքից: Մենք ուղիներ ենք փնտրում՝ բոլոր մարդկանց ամեն

նօրյա կանոնավոր լուրերի մեջ ընդգրկելու համար: Օրինակ, եթե մարդիկ սկսեն ընթերցել էթնիկ փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների, կանանց, փարբեր ռասայական կամ կրոնական խմբերի պարկանող մարդկանց անուններ, ապա վերջիններս կսկսեն զգալ, որ իրենք ևս ազգային երկխոսության և բանավեճի մի մաս են կազմում:

Լրագրողները պետք է ընդլայնեն փարբեր խմբերից փեղեկավարության աղբյուրների օգտագործումը: ՋԼՄ-ների դերը ավելի կաճի, երբ ընթերցողները և հեռուստադիտողները նկատեն, որ հեղափոխություն կա ընդգրկել հասարակության բոլոր շերտերի փորձն ու փեսակները:

Եվրոպայի, Աֆրիկայի, Ասիայի կամ Ամերիկայի շարժերը և հեռարձակող կազմակերպություններ փաստաբաններ շարունակ ծառայել են գլխավորապես հայտնելու համար, թե ինչ է որոշել կառավարությունը և ինչպես են այդ որոշումներն իրականացվելու: Ներառական, բազմաշերտ լրագրության պարագայում, կառավարության որոշումը հեղինակյալ է մղվում՝ պատմելու համար, թե կառավարության քաղաքականությունը և գործունեությունն ինչ ազդեցություն են ունեցել հասարակության փարբեր անդամների վրա: Լրագրողն աշխատում է արտահայտվելու հնարավորություն վրայ հասարակության անդամներին, որպեսզի նրանք պարմեն կառավարության գործունեության կամ պասիվության մասին:

Եթե հասարակության ձայնը լսելի է դառնում, այդպիսով մեծանում է բանավեճում ավելի շարժման ընդգրկելու հնարավորությունը. լրագրամիջոցները դառնում են բանավեճի հավաքավայր, որոնք ժամանակի ընթացքում թույլ կրան հասարակությանը իր պորթլեմները լուծել ի շահ իր բոլոր անդամների:

Մի՞ չի՞ $\epsilon\acute{a}\delta\acute{\Upsilon}\gg\acute{n}\tilde{O}\gg\acute{I}$ չի՞ $\acute{r}\tilde{C}\tilde{N}^{\tilde{B}}$ ՄՅ $\acute{n}$

Պետք է հստակ լինի, որ փոփոխություն կատարելը չի նշանակում ղեկավարել փոփոխությունը: Լրագրությունը արշավանք չէ: Լրագրամիջոցները միջավայր են ստեղծում հասարակության փարբեր շերտերի ձայնը լսելի դարձնելու

համար: Իբրև սկիզբ սեմինարի ղեկավարը պետք է խնդրի մասնակիցներին ներկայացնել առօրյա կյանքն արագացող թեմաների ցանկ: Օրինակներ, որ կօգնեն սկսել քննարկումը.

- ★ առողջապահություն
- ★ կրթություն
- ★ անձնական ֆինանսներ
- ★ երեխաները և նրանց զարգացումը
- ★ կրոն կամ հավատք:

Սեմինարի ղեկավարը պետք է այս կարեգործիաներից լրարվական հոդվածների օրինակներ փրամատրի մասնակիցներին: Որպես վերլուծության հիմք օգտագործելով այդ հոդվածները՝ քննարկեք, թե ինչպես կարելի է ընդլայնել փոխալ նյութը հասարակության ավելի շարժեր (փարիք, էթնիկ խումբ, հաշմանդամություն, սեռ) ներգրավելու համար:

Օրինակ: Հողված նախաձեռնության խնամքի վերաբերյալ: Կա՞ն արդյոք բժիշկներ փոքրամասնություններից կամ էթնիկ խմբերից: Կա՞ն արդյոք կին բժիշկներ կամ հիվանդներ: Կա՞ն արդյոք այնպիսի կրոնական խնդիրներ, որոնք պետք է հաշվի առնվեն նախաձեռնության խնամքը քննարկելիս: Ու՞մ կարելի էր ընդգրկել փոխալ թեմայով հոդվածում ներառման գաղափար դրսևորելու համար: Ինչպե՞ս կփեղաբաշխե՞ք հասարակության փարբեր շերտերից ընդգրկված այդ աղբյուրները:

Մի՞ չի՞ $\epsilon\acute{a}\delta\acute{\Upsilon}\gg\acute{n}\tilde{O}\gg\acute{I}$ չի՞ $\acute{r}\tilde{C}\tilde{N}^{\tilde{B}}$ ՄՅ $\acute{n}$

Նախքան սեմինարը մասնակիցների հետ քննարկում սկսեք նրանց փրամատրամ կամ ձեր հավաքած ժողովրդագրական փեղեկավարության շուրջ, որը կօգտագործեք առանձին համայնքի ներսում բազմաշերտության վերաբերյալ ձեր քննարկումների հիմքում:

¹³ ՄՅ՝ $\acute{I}\acute{a}\tilde{O}\tilde{U}^{\tilde{B}}$ ԿՇ ԲԲ՝ $\acute{I}\acute{I}\acute{a}\tilde{A}\tilde{U}\tilde{B}$ ԿՕ $\epsilon\tilde{Y}^{\tilde{B}}$ $\acute{n}$

Ենթադրական հարցեր, որ պետք է հաշվի առնվեն ըննարկումն աշխուժացնելու համար.

Նարց 1.

* Եթե ձեր համայնքում բնակչության 30%-ը կազմում են 25-40 տարեկան կանայք, ի՞նչ հնարավոր ազդեցություն կարող է ունենալ այդ փաստը լուսաբանման վրա:

Մի քանի գաղափարներ, որ կօգնեն բորբոքել ըննարկումը.

Դրանք երևիա ծնելու փարիքի կանայք են: Նրանք հեղափոխված կլինեն առողջական և կրթական հարցերով, երեխաների մասին խնամքի սպրաբեցիաների վերաբերյալ տեղեկատվությամբ, ինչպես նաև՝ առողջապահության, կրթության ու բարեկեցության հետ կապված կառավարության քաղաքականության գարգամամբ և կցանկանան իմանալ, թե այդ քաղաքականությունն ինչպես կանդրադառնա իրենց առօրյա կյանքի վրա:

Ղեկավարը հարցնում է. Կա՞ն արդյոք այլ թեմաներ, որոնք ես կարող եմ հերաբրբրել նրանց: Նկատի ունեցե՞ք, որ բնակչության այս հատվածի հեղափոխությունները կփոխվեն, երբ նրանք այլևս երևիա ունենալու փարիքում չեն լինի: Ինչո՞վ կհեղափոխվեն նրանք, երբ այդ փարիքից դուրս կգան: Սեմինարի ղեկավարը պետք է մասնակիցներին առաջարկի որպես ըննարկման չափանիշ օգտագործել իրենց կյանքը:

Արդյո՞ք հետևյալ թեմաները լուսաբանվում են ձեր թերթում, ռադիոյով կամ հեռուստատեսությամբ: Ի՞նչ հաճախականությամբ և ձեր գնահատմամբ ի՞նչ որակով են դրանք լուսաբանվում: Ի՞նչ բովանդակություն կավելացնե՞ք ձեր լրատվական նյութին այդ կոնկրետ խմբի տեղեկատվական պահանջները բավարարելու համար: Տվյալ խմբի տեղեկատվական պահանջները հաշվի առնելով՝ արդյո՞ք ներկայացնում եք նաև տղամարդկանց հեղափոխող տեղեկատվություն:

Չի՞շեք, որ կոնկրետ խմբերի հեղափոխության շրջանակները որոշելը ամենալին չի նշանակում բացառել մյուս խմբերին:

Նարցրեք սեմինարի մասնակիցների տեսա-

կերը վերջին դրույթի կապակցությամբ: Ինչպե՞ս կարող է կոնկրետ խմբի լուսաբանումը հեղափոխել նաև այդ խմբից դուրս մյուս մարդկանց: Արդյոք մասնակիցներից որևէ մեկը կարող է ներկայացնել մի հոդված կամ գաղափար, որը կհասարարի վերոհիշյալ պնդումը: Մասնակիցներին խնդրե՞ք կոնկրետ օրինակներ բերել հիմնավորելու համար:

Ենթադրական հարցեր, որ պետք է հաշվի առնվեն ըննարկումն աշխուժացնելու համար:

Նարց 2.

* Եթե ձեր համայնքի բնակչության 20%-ը 65-ն անց մարդիկ են, ի՞նչ հնարավոր ազդեցություն կարող է ունենալ այդ փաստը լուսաբանման վրա:

Մի քանի գաղափարներ, որ կօգնեն բորբոքել այս հարցի վերաբերյալ ըննարկումը.

Ճանապարհորդություն և ժամանց, անձնական ֆինանսներ (ժայրը ժայրին հասցնել, երբ մարդն այլևս չի աշխատում), թոշակի անցնելու պլաններ, առողջական հոգսեր: Այս խմբի մասին ի՞նչ այլ տեղեկատվություն է հարկավոր, որը կօգնի ձեզ այդ խմբի մարդկանց հեղափոխող լուսաբանում ապահովել: Արդյո՞ք նրանք ճանապարհորդում են: Արդյո՞ք ճանապարհորդությունը հիմնականում սահմանափակվում է ձեր երկրի կոնկրետ վայրերով կամ հարևան երկրներով: Արդյո՞ք ճանապարհորդությունը կախված է տվյալ կարեգորհայի մարդկանց էթնիկ պատկանելիությունից: Արդյո՞ք այն կախված է տվյալ կարեգորհայի մարդկանց տնտեսական կարգավիճակից:

Ինչպե՞ս արդեն նշվել է, հարցրեք սեմինարի մասնակիցների տեսակետը վերջին պնդման կապակցությամբ: Ինչպե՞ս կարող է կոնկրետ խմբի լուսաբանումը հեղափոխել նաև այդ խմբից դուրս մյուս մարդկանց: Արդյո՞ք մասնակիցները կարող են ներկայացնել որևէ հոդված կամ գաղափար, որը կհասարարի վերոհիշյալ պնդումը: Աշխարեք մասնակիցների հետ, որպեսզի կոնկրետ օրինակներ բերվեն

հիմնավորելու համար: *Ենթադրական հարցեր, որ պետք է հաշվի առնվեն քննարկումն աշխուժացնելու համար.*

Նարց 3.

* Եթե ժողովրդագրությունը ցույց է տալիս, որ փարաձառքանում մարդկանց 30%-ը փարիքով 25-ից ցածր է, ի՞նչ հնարավոր ազդեցություն կարող է ունենալ նման վիճակագրությունը լուսաբանման վրա:

Մի քանի գաղափարներ, որ կօգնեն բորբոքել քննարկումը.

Արվեստները (հարկապես երաժշտություններ), անձնական ֆինանսները, առողջությունն և բարեկեցությունը: Այս խմբի հետաքրքրությունների մասին ի՞նչ այլ տեղեկատվություն է հարկավոր որոշելու համար, թե արդյո՞ք կան լուսաբանման ենթակա բնագավառներ, որոնց մասին թերթը պետք է իրագեկ լինի: Գուցե սպորտը և ժամանց: Փոխհարաբերություններ: Արդյո՞ք ձեր թերթը լուսաբանում է այս թեմաները:

Ինչպես վերը նշվել է, ուսումնասիրեք նույն խնդիրները բոլոր խմբերի հետաքրքրությունների տեսանկյունից՝ ընդլայնելով լուսաբանման շրջանակները:

Ղեկավարը պետք է օգտագործի մասնակիցների կողմից փրամադրված թերթերի և հաղորդումների օրինակները՝ այս մոդուլի բուն նյութի շուրջ ծավալվելու համար: Նարցերը կարող են շատ առանձնահատուկ լինել՝ կապված էթնիկ պատկանելիության, փարիքային և սեռային խնդիրների հետ այն երկրում կամ փարաձառքանում, որտեղ անցկացվում է սեմինարը:

Սեմինարի վարժություն.

Մասնակիցները բաժանվում են չորս հոգուց բաղկացած խմբերի: Յուրաքանչյուր մասնակից վերցնում է մյուսի թերթը, ռադիո կամ հեռուստա-հաղորդումը և վերանայում է մատուցված նորությունները հիմնական բաղադրիչների ներկայացման վերաբերյալ հարցեր ուղղելու համար՝ հիմնվելով մասնակիցների ունեցած ժողովրդագրական տեղեկատվության վրա: Երբ մասնակիցները միմյանց հարցեր են ուղղում մատուցված նորության և իրենց յարանի բազմաշերտության մասին, նրանց ասածների հիման վրա սրենձվում է ոչ պաշտոնական ժողովրդագրական պրոֆիլ: Յուրաքանչյուր մասնակից պետք է նշումներ կատարի քննարկման ընթացքում՝ ամբողջ խմբին ներկայացնելու համար:

ԹՅ ԵՄՅ Ի ՇՕՄ»Թ ÷ Կի ԹԹԾ ՊՅԿ.

* Անելրոպային ժողովրդագրական պարամություն:

* Ի՞նչ տեղեկատվություն է պակասում, որը կօգնե որոշել, թե արդյոք թերթը լուսաբանո՞ւմ է հասարակության բոլոր շերտերը:

Վերանայման արդյունքները և փոքր խմբային քննարկումները ներկայացվում են ողջ խմբին: Նշումներ պետք է արվեն այն բնագավառների վերաբերյալ, որոնք բարելավման կարիք ունեն բազմաշերտության լուսաբանումը մեծացնելու համար, ինչը կքննարկվի հետագա մոդուլների ընթացքում:

Օձ¹ ԳԵ 4. Թ³ Ի ԳԹ ԿՅԿ³ Ո՛ ԳԹ Ե 1/4 Շ Ի » Ռ³ Ս» Ռ³ Ե

Նպատակ.

Զարգացնել լեզվի գործածման գիտակցությունը խուսափելու համար ռասայական և էթնիկ ստերեոտիպերից:

Սկզբունք.

Մեր բառերը կարող են խրախուսել մեր հասարակություններին կարողալ մեր թերթերը, լսել և դիտել մեր հեռարձակումները և հավաքալ մեզ: Այդ նույն բառերը կարող են հասարակության փարբեր խմբերի մասին բացասական վերաբերմունք սերմանել, ինչը լրատվական ՋԼՄ-ներին գերծ չի պահի նախապաշարմունքներից և անարդարացիությունից: Կարևոր է հաշվի առնել, թե ինչու որոշակի բառեր պարզապես չեն օգտագործվում:

Մի³ Ի³ ԵԳԹ»ՌՕ՛Ի³ Ի³ ՌՇՆՅ ԸՅ Ո՛

Սեմինարի ղեկավարը պետք է քննարկում նախաձեռնի՝ օգտագործելով մասնակիցների փրամադրած հողվածներից կամ ռադիո և հեռուստահաղորդումներից վերցված օրինակները: Տպագրված օրինակների դեպքում, պարճննահաներ անհրաժեշտ հողվածները, որպեսզի յուրաքանչյուր մասնակից կարողանա կարողալ և հերելել քննարկմանը: Նախաձեռնված նյութերը պետք է ցուցադրվեն խմբին:

ՋԼՄ-ները հիմնականում միպումնավոր չեն ստերեոտիպեր և փարանչարում ստերեոմ: Այնուամենայնիվ, լրագրողներին հաճախ չի հաջողվում արդյունավետ գործածել լեզուն և բացառել խմբային ստերեոտիպերի գործածությունը կամ անհանդուրժողականությունը: Ընդունելով, որ այսօրվա լրատվական ՋԼՄ-ները շահագրգռված են խուսափել լեզվի ոչ պարշաճ գործածությանը պարճառած վնասից՝ լրագրողների գլխավոր կանոնը հերելելայն է. *գրելիս հերելելը ճշգրտության կանոնների, ինչը թույլ կտա լեզուն գործածել իր ամենամարտը ձևով:*

Մեր կողմից ընտրված բառերը վճռական դեր են խաղում լրատվության բովանդակության մեջ բազմազանության հասնելու հարցում: Առաջին պայմանը փարբեր էթնիկ և ռասայական խմբերի անդամներին անաչառ ու պարշաճ ներկայացնելն է՝ գզուշությանը ընտրելով բառերը և խուսափելով ստերեոտիպերից ու շարլուն դարձվածքներից, որոնք կարող են դիտվել որպես

անարգանք:

Որոշ լրատվական կազմակերպություններ ստերեոմ և հարուկ կոմիտեններ լեզվի սխալ գործածության և թյուրընկալման «խնդիրը» լուծելու համար: Մյուսները լեզվի խնդիրը դարձրել են ոճը կարգավորող իրենց կանոնների մշակման անբաժանելի մասը:

Այնուամենայնիվ, շար լրագրողներ հազվադեպ են հնարավորություն ունենում նստելու և մտածելու, թե ինչու են ընտրում այս կամ այն բառերը: Ժամանակի սղությունը, ծավալի սահմանփակումը և նյութի առավելագույն սահունությունը հաճախ պայմանավորում են մեր ընտրությունը: Նազվաղեպ է ժամանակ լինում վիճարկել ամենահարմար բառի ընտրությունը:

Այժմ, երբ լրատվական ՋԼՄ-ները գիտակցում են հասարակության բազմաշերտության խորությունը, և երբ մենք ուսումնասիրում ենք բազմաշերտության ազդեցությունը մեր աշխարանքի վրա, ստիպված ենք ևս մեկ անգամ հայացք ներել մեր գործածած բառերին:

Փաստորեն, ուսումնասիրելով, թե մարդկանց ինչպես ենք անվանում և ինչպես ենք նկարագրում այս կամ այն վայրը, փորձ է արվում պարշաճ կերպով լուսարանել մեր հասարակության բոլոր շերտերը՝ գործածելով համապարասխան բառերը: Եթե ուշադրությամբ հերելենք մեր լեզվի ճիշտ և սխալ գործածությունը, կնկարենք, որ հաճախ ճիշտ չենք մարտցում տրեկությունները: Ավելի շուր մենք հմտորեն կարարում ենք մեր աշխարանքը՝ օգտվելով

Բառերի ճիշտ և սխալ գործածությունն ուսումնասիրելու առաջին քայլը շափ պարզ է՝ օգտվել բառարանից: Այն կարող ենք օգտագործել մեր առօրյա աշխատանքում, երբ փորձում ենք անաչառ և պարզաճ ներկայացնել մեր հասարակության նրբությունները:

Բառարանը մի գործիք է, որը լրագրողը կարող է օգտագործել իր բառապաշարը հարստացնելու համար՝ վերացնելով այն ընկալումը, որը մենք սրեղծել ենք մեր ազգի, մեր համայնքների և մեզ համար:

Ժամանակների փոխվելու հետ փոխվում են նաև բառերի նշանակությունները: Բառարանը կարող է մեզ հիշեցնել այդ մասին, մեր գործածած բառերի ծագման մասին և օգնել ճիշտ բառեր ընտրելու մեր հողվածի համար:

Բառերի իմաստի փոփոխման օրինակ.

Գևորգ. 1960-ականներին, բառարանային սահմանումները գերպոն բնութագրում էին որպես մի վայր, որտեղ մի խումբ մարդիկ օրենքի հարկադրանքով ապրում են քաղաքի մի սահմանափակ տարածքում: Դա հատկապես վերաբերում էր կոտորածներին Եվրոպայում: Այսօր, ավելացել է երկրորդ իմաստը, որը թույլ է տալիս այդ բառն օգտագործել՝ բնութագրելու համար քաղաքի այն թաղամասը կամ հատվածը, որտեղ ապրում են փոքրամասնության անդամները՝ սոցիալական, տնտեսական կամ իրավական ճնշման պատճառով: Այս երկրորդ իմաստը փոխում է բառի նախկին նշանակությունը, ըստ որի գերպոն սրեղծելու համար պահանջվում էր կառավարության համապատասխան գործողություն:

Ի՞նչ պետք է իմանան թղթակիցներն ու խմբագիրներն նախքան այս բառը գործածելը:

- 1) Միայն մի փոքրամասնություն է ապրում քաղաքի տարածքում, և
- 2) նրանք այնտեղ են ապրում սոցիալական, տնտեսական կամ իրավական ճնշման պատճառով:

Անշուշտ, աշխարհի քաղաքներում կան այնպիսի վայրեր, որոնց կարելի է գերպտո անվանել, սակայն լրագրողները պետք է շար ուշադիր լինեն, որպեսզի իմաստը համապատասխանելու համար անհրաժեշտ բոլոր փաստերն առկա լինեն: Կրկին նշենք, որ բառը չի կարող որպես շար փարածված արտահայտություն գործածվել քաղաքի ցանկացած փարածքի համար, որը չի համապատասխանում միջին կարգի բնակավայրի չափանիշներին: Ավելին, շար դեպքերում լրագրողները պետք է օգտվեն յուրօրինակ գտնվելու հնարավորությունից և անվանեն այն փարածքը կամ մերձակայքը, որտեղ կարարվում են հողվածում նկարագրված գործողությունները:

Բարրիոն. Այս բառը նույնապիսի փաստի վրա հիմնված հարուկ իմաստ ունի: Ըստ բառարանի, բարրիոն - քաղաքի իսպանախոս մասն է կամ հարևանությունը: Բառարանում ասվում է, որ բարրիոն չենք կարող օգտագործել որպես գերպտոի հոմանիշ: Առավել ևս, այտեղ չի նշվում, որ սոցիալական, փնտրեսական կամ իրավական ճնշման պարճատով է սրեղծվել այդ թաղամասը կամ փարածքը: Բառը վերաբերվում է միայն հարուկ իսպանախոս թաղամասին: Բարրիոն գերպտո չէ: Այն քաղաքի խուլ անկյուն չէ: Սա պարճատես քաղաքի այն մասն է, որտեղ իսպանախոս մարդիկ են ապրում:

Մի՞ 3 ի՞3 éáóŸ»ñŌ»İ 3 ի՞3 ո՞՞ՆՅ ՄՅ ñ

Մասնակիցներին խնդրեք իրենց լեզվից բառեր ընտրել քննարկելու համար: Մեմինարի դեկավարն էլ պետք է մի քանի պարբաափի բառեր ունենա: Եթե հնարավոր է, մասնակիցները կարող են օգտվել բառարանից՝ քննարկվող բառերի ճշգրիտ նշանակությունը վերանայելու համար: Երբեմն այս վարճությունը կարող է բացահայտող լինել: Երբ բառերի հայտնի նշանակությունները հարակ չեն, և դուք պարճում եք, որ դրանք սխալ են գորճածվում, հարցրեք մասնակիցներին, թե նրանց կարճիքով, ինչպիսի՞ ազդեցություն է ունեցել կամ ունի նման սխալ գորճածությունը: Ո՞վ է ամենից շար ազդվել դրանից:

ԵՅ իáŌ ՄՅ Կր ՄՅ éŸáŌñáŌŸ»ñ
 ÁŸİ 1»Սá Q 3 İ Կ»ո՞

Բարրիոն և գերպտոն պարճատես երկու օրինակ են այն բառերի, որոնք մենք հաճախ սխալ ենք օգտագորճում: Բարելավված լրագրությունը պետք է մանրամասն նկարագրի տեղը, պայմանները և փնտրեսական վիճակը, որոնք հայտնվում են հողվածում, այլ ոչ թե վերաճի սրանք պիտակների, որոնք լեզվի սխալ օգտագորճման պարճատով հաճախակի շփոթեցնում կամ սրերետրիպեր են սրեղծում:

Լրագրողները չպետք է մոռանան, որ այն մարդկանց մեճ մասը, ումից մենք հարցազրույցներ ենք վերցնում, ընդգրկված չեն բառարաններում կամ ճշգրիտ բացատրական բառարաններում: Նրանք կարող են տրեղյակ չլինել, որ էթնիկական պարկանելիությունը չի բնորոշում նվաճումները կամ եկամտորը: Կամ այն, որ հարուկ էթնիկական խմբերը հոմանիշ չեն աղքատ, հանցավոր, անկիրթ կամ չկրթված, չընդունված կամ իրավազուրկ բառերին:

İ ո՞»ÉÁŸÁ»ոáŌŸ»ո՞Ÿ »Ō
 İ»Ō»İ 3 İİ áŌŸ Կ 3 ŌñáŌŸ»ո՞

Քանի լրագրողներ են գրել իրենցից ավազ քաղաքացիների մասին և նրանց անվանել «փարեցներ»՝ առանց հարցնելու գրուցակիցների փարիքը:

Ի՞նչ կարելի է ասել լրարվական ճառայության մի հողվածի մասին, որում մարդուն անվանել են «հաշմանդամ»՝ առանց նկարագրելու թե հարկատես ինչպիսի վիճակում է նա եղել: Կրկին նայեք բառի նշանակությունը: Մահմանումը շար որոշակի է և վերաբերում է մարդկանց փոքր մասին, ովքեր համարվում են հաշմանդամ:

Առանճնահարկություններ առանց փարբերությունների՞: Ոչ, դրանք առանճնահարկություններ են, որ փարանջարում են լրագրողներին մարդկանցից, ում նրանք ճառայում են: Դրանք առանճնահարկություններ են, որ շարունակում են բեւեռացնել մեր հասարակությունը:

21-րդ դարում մեզ վրա մեճ պարասխաւնարվություն է դրված, որպեսզի համոզված լի-

^{1 3} ՄՅ իáŌŸ Կրi»Ō»İ 3 İİ áŌŸ Կ ԿրiŌáŌ

Օձ¹ ԳՃԵ. Թ³ թո»ն; ԱՅՄԻ Գ³ ի՛ 3 Կ»ԷՇճՁԱՅ Կ ի »Պ³ ի՛ 3 Է

Այս պահին սեմինարի ղեկավարը պետք է խմբից որևէ մեկին խնդրել կարդալ «աղանդ» բառի սահմանումը, իսկ այնուհետև պետք է քննարկել, թե այդ բառն ինչու է բացասական ազդեցություն ունենում այն կրոնական խմբերի անդամների վրա, որոնք դասվել են այդ կատեգորիային:

- ★ Խուսափեք բնութագրել այն մարդկանց, ովքեր հակված են հասարակել կամ հերքել սրբերտրիալը:
- ★ Գործածեք այնպիսի բառեր, որոնք ճշգրտորեն բնութագրում են փարեց մարդկանց՝ առանց պաշտպանելու կամ սպորտացնելու:
- ★ Խուսափեք փարեցների նկարմամբ սրբերտրիալային բառերից:

Օրինակ՝ փկար, գառամյալ, անաշխարունակ:

- ★ Խուսափեք բնութագրել կանանց՝ հիմնվելով նրանց ամուսինների վրա: Կանանց պետք է հնարավորություն փայ ներկայանալ: Մի՛ պարմեք նրանց մասին որպես փղամարդկանց կողակիցների, այլ ներկայացրեք որպես անհատականություններ:
- ★ Խուսափեք աշխարհագրական կամ պարմական անճշտություններից:
- ★ Ներկայացրեք որոշակի մանրամասներ եւ խուսափեք պիտակներից:

Օրինակ: Հանցագործության մասին պարմող նյութի մեջ կասկածյալը նկարագրված է որպես 20-30 փարեկան թխամորթ փղամարդ: Փորձեք ավելի շար մանրամասներ իմանալ ոստիկանությունից, ի՞նչ կար հագին, որքե՞ղ են փեսել նրան փախուստի դիմելիս, ինչպիսի՞ն էր նրա սանրվածքը:

Պաշտոնյաները երբեք մանրամասներ չեն փրամադրի, եթե լրագրողները հարցեր չողդեն: Իսկ մեր որոշակի հարցերը կօգնեն հասարակությանը ներկայացնել կասկածյալի համապարասխան նկարագիրը, այլ ոչ թե մի ընդամուր նկարագրություն, որը կարելի է օգտագործել կոնկրետ էթնիկ կամ ռասայական խմբի բնակչության 50%-ին նկարագրելու համար: Իսկ ի՞նչ

անել, եթե չկան ոչ մի մանրամասն: Քննարկեք, թե արդյո՞ք նկարագրությունը ծառայում է որևէ նպատակի, եթե չի օգնում ոստիկաններին ձերբակալել հանցագործին:

Ներկայալ հարցերը եւ պարասխանները ներկայացվում են, որպեսզի օգտագործեք խմբի հետ քննարկման ընթացքում: Քննարկումը կենտրոնացրեք մասնակիցների սեփական փորձից բերված յուրաքանչյուր օրինակների վրա: Սպորեւ ներկայացված պարասխանները պետք է ծառայեն որպես սկիզբ, եւ ոչ թե վերջ: Մասնակիցներին բավականաչափ ժամանակ փվեք բանավիճելու, թե արդյո՞ք փվյալ օրինակում էթնիկ կամ ռասայական փարբերակումը փեղին էր: Մասնակիցները հարցադրումներ կանեն, որոնք ղեկավարը պետք է պարաստ փնի սկիզբներեն ընդգրկել, հարցնել կամ բարձրացնել, որպեսզի օգնի ողջ խմբին իմաստալից քննարկում ունենալ: Քննարկման ավարտին, սեմինարի ղեկավարը պետք է համառոր ամփոփի խմբի եգրահանգումները:

Այս դասընթացի նշումները պետք է պահվեն՝ էթնիկ պարկանելիության խնդրի շուրջ հարցերն ու պարասխաններն ընդլայնելու համար:

Մ՛ 3 ի՛ 3 ԷճՁԱՅ»ՎՁ՛ 3 ի՛ 3 ՊՃՆՅ ԼՅ ը

Հանցագործությունների մասին պարմությունները հաճախ լավ հիմք են ծառայում էթնիկ պարկանելիության վերաբերյալ քննարկման համար: Դրանք ամենահեշտ օրինակներն են, որ կարելի է գրնել մասնակիցների թերթերում:

Տարց. Ե՛րբ է փեղին նշել ռասան կամ էթնիկ պարկանելիությունը:

Պարասխան. Ընդհանրապես, ռասան կամ էթնիկ պարկանելիությունը փեղին չէ նշել հողվածում, եթե միայն էթնիկ պարկանելիությունն այն գործոնը չէ, որ կազմում է հողվածի կորիզը: Զաղաքականության, սոցիալական գործունեության կամ սոցիալական պայմանների մասին հողվածներում էթնիկ պարկանելիության հիշարակումը հաճախ փեղին չէ: Նեղի-

Էթնիկ խնդիր:

Օրինակ: Ոստիկանությունը հրոսակային կռիվները պիտակավորում է որպես էթնիկ կռիվներ: Եթե թղթակիցը հարցնի՝ ինչու, ապա կպարզի, որ ոստիկանությունը եզրակացրել է, թե դա էթնիկ կռիվ է միայն այն պարճառով, որ հրոսակախմբերից մեկը մի էթնիկ խմբից է, իսկ մյուսը՝ մեկ այլ: Մակայն իրականում, կռիվն սկսվել է քաղաքի հանցավոր թաղամասի փողոցներում թմրանյութերի ապօրինի շահութաբեր առևտրի շուրջ: Կռիվը կապված էր փարածքային հարցերի հետ, որի հիմքում փոփոխությունն էր ընդդեմ էթնիկ պայքարի: Արդյո՞ք այս պատմության մեջ կարող է էթնիկ խնդիր լինել: Նավանաբար: Այնուամենայնիվ, պարզապես չէ, որ դա կոնֆլիկտի ամենակարևոր պատճառը լինի, եւ հետևաբար, թղթակիցը պետք է գոյություն ցուցաբերի այն հարցում, թե ինչ կարևորություն է վերագրում էթնիկ խնդրին այս պատմության մեջ:

Տարց. Ինչպե՞ս անվանել մարդկանց:

Պատասխան. Այս խնդիրը լուծելու փարբերակներից մեկն ուղղակի հենց փեղեկավորության աղբյուրին (այն անձը, որին մեջբերում եք կամ անդրադառնում) հարցնելն է, թե ինչպես է նա նախընտրում, որպեսզի իրեն բնութագրեն: Ինչեւէ, համընդհանուր կանոն է, որ աղբյուրի էթնիկ պարկանելիությունը պետք է նշվի միայն այն դեպքում, եթե այն առնչվում է պատմության թեմայի հետ:

Տիչեք, մեկ նկարն ավելի խոսուն է քան հազար բառը: Նաճախ աղբյուրների էթնիկ ինքնությունը կարող է թերթերում կամ հեռուստատեսությամբ ավելի արդյունավետ ձևով մատուցվել նկարների միջոցով: Այնպեղ, ուր հնարավոր է, ինչու՞ ցույց չտալ փեղեկավորության աղբյուրին, ինչպիսին որ նա կա իրականում՝ փոխանակ նրան անուղղակիորեն բնութագրելու:

Ա՛յ՜ 3 ի՜3 éáóŸ»ñŌ»՝ 3 ի՜3 րՇՆՅ ԱՅ ñ

Տեղեկավորության աղբյուրի նկարագրությունը պետք է լինի հնարավորինս որոշակի: Պարզապես նշելը, թե նա Ասիայից է, անհարի մասին ոչ մի անհրաժեշտ փեղեկավորություն չի ապահովում, մինչդեռ ռասայական ինքնությունը նշելը փեղին է: Եղեք ճշգրիտ: Ընդհանրացումները նպաստում են սփերետրիպային վերաբերմունքին: Լավ լրագրությունը սիրում է ճշգրտություն ամեն ինչի նկատմամբ՝ ներառյալ էթնիկ

պարկանելիությունը:

Տարց. Ի՞նչ կասեիք ներգաղթածների մասին:

Պատասխան. Նույնը վերաբերում է նաև ներգաղթածներին: Խուսափեք բոլոր ներգաղթածներին խմբավորել, ինչպես, օրինակ, աֆրիկացիներ, ասիացիներ: Ընթերցողը կամ դիտողն ավելի շատ փեղեկավորություն կստանա, եթե դուք որոշակի մանրամասներ ներկայացնեք, թե որպեղից է փվյալ անձը: Նա, ով Ամերիկայից է, կարող է լինել Կանադայից, Միացյալ Նահանգներից կամ Լատինական Ամերիկայից: Ընթերցողը ոչինչ չի իմանում, երբ ասում ենք, որ փվյալ անձն Ասիայից է. նյութի համար ավելի կարևոր է, թե որ երկրից է նա: Ընթերցողին հայտնեք նրա ազգությունը, եթե անհրաժեշտ է նաև՝ պետությունը եւ քաղաքը: Աֆրիկան մեծ մայրցամաք է. նշեք նաև ազգությունը: Որպես կանոն ընթերցողին կամ դիտողին ապահովեք կոնկրետ փեղեկավորյամբ:

Օձ¹ ձճԷ6 ի »Օ»Ի³ ի՛ ձճԱՅ Կ³ ՕմձժՅ»ն. իՂ»ԷԱ

Նպատակ.

Աջակցել ծրագրի մասնակիցներին՝ գտնել նոր և բազմապեսակ աղբյուրներ:

Սկզբունք.

Լրարվական նյութերում աղբյուրների բազմազանությունն իր բնույթով կրերի ավելի բազմազան լրարվություն:

Աղբյուրներ գտնելու և դրանք լրարվության մեջ օգտագործելու մեթոդը փոխելը թղթակցից շար գիտակից գործողություններ է պահանջում: Ցանկացած լրագրող, ով շահագրգռված է իր նյութերում ավելի շար փնտրելիքներ ընդգրկել, պետք է սկսի համարել իր աղբյուրները համայնքի ներսում ունեցած շփումների միջոցով: Մարդկանց հետ պարահական հանդիպումները կարող են հնարավորություն ընձեռնել կապ հաստատել այն բժշկի կամ իրավաբանի հետ, որը կարող է բոլորովին այլ մտքեցում դրսևորել սովորական պարմության նկարմամբ: Պարահական հանդիպումները կարող են հնարավորություն սրեղծել ավելացնել այլ էթնիկ պարկանելիություն ունեցող ու հարգանք վայելող գիտնականների անունները և թիվը: Ներաբրբիր անձնավորության հետ յուրաքանչյուր շփում լավ հնարավորություն է ձեր աղբյուրների ցանկը՝ փասնամյակներ շարունակ լրարվության թղթակիցների հիմնական հենարան հանդիսացող կառավարության աղբյուրներից այն կողմ ընդլայնելու համար: Ամենալավ լրագրողները ունեն բազմապեսակ աղբյուրների ամենարնդարձակ ցանցը:

¹ 3 յՂՅ ԻձՕՍՅ ԿՑ ԲԻ իձճԱՅ ԿՕճԷԿճ ձ

ՄԻՅ ԻՅ ԵՁԾՄ»ՈՏ՝ԻՅ ԻՅ ԴՇՆՅ ՍՅ ճ

Մասնակիցների օրինակներից ընտրեք չորս պատմություն, որոնք կարող են օգտագործվել քննարկելու համար լրատվության աղբյուրների բազայի ընդլայնումը: Մասնակիցներին խնդրեք կարդալ յուրաքանչյուր պատմությունը եւ բաժանեք փոքր խմբերի: Խնդրեք նրանց գնահատել պատմությունները՝ աղբյուրների բազմազանության փաստակցունից: Արդյո՞ք վկայակոչված անձինք միայն փղամարդիկ են կամ կառավարության անդամներ կամ էլ մեծամասնության ներկայացուցիչներ, թեպետ այլ ռասայական կամ էթնիկ խմբերում փվյալ խնդրի վերաբերյալ կարող են այլ փաստակերպեր լինել:

ԹՅ ԲԻ ՇՅ ԵՄ»Ե

★ Զգուշացեք անհավասարակշիռ պատմություններից: Փոքրամասնության խնդիրները մեծամասնության մեկնաբանությունների կարիքը չունեն. ոչ հրեաների խնդիրն ունի հակասեմիտների մեկնաբանությունների կարիքը, եւ ոչ էլ արվամուկների եւ լեսբոսների խնդիրը՝ մարդկանցից վախենալու դեպքերի մեկնաբանությունները: Աղբյուրների մեխանիկական «հավասարակշռումն» իրականում կարող է ճանապարհ բացել նախապաշարմունքային լրատվության համար՝ մեծացնելով նախապաշարված փաստակերպեր, սրերեոտիպեր եւ շարժում դարձվածքներ գործածելու հնարավորությունը:

★ Ուշադիր եղեք չափահասների միջև համալրել կյանքը նկարագրելիս:

Շարք երկրներում պարզաճ չէ, երբ փղամարդը եւ կինը չունեն ամուսնական վկայական, կամ էլ երբ երկու փղամարդ կամ երկու կին գուզընկերներ են եւ միասին են ապրում: Եթե այդ մասին պետք է նշվի, մի բարոյախոսեք կամ սրամտորեն պիտակավորեք: Շարք լրագողներ օգտագործում են «ուղեկից» կամ «մոտ ընկեր» բառերը՝ նման երկարաժամկետ հարաբերությունները կամ համալրել կյանքը նկարագրելու համար: Կարևոր է ոչ թե ենթադրել, այլ հարցնել հենց նյութի հերոսին, թե նա ինչպես կրնաթագ-

րեր այդ հարաբերությունը:

ՄԻՅ ԻՅ ԵՁԾՄ»ՈՏ՝ԻՅ ԻՅ ԴՇՆՅ ՍՅ ճ

Կրկին վերանայեք պատմությունները: Յուրաքանչյուր մասնակցին խնդրեք կազմել մարդկանց այլ խմբերի ցանկը, որոնց հետ եւս կարելի է կապ հաստատել եւ նրանց փաստակերպերն ավելացնել պատմությանը: Նույն վարժությունը կարարեք մնացած երեք պատմությունների հետ: Մասնակիցներին խնդրեք քննարկել, թե ինչպես աղբյուրներ կգտնեն իրենց հողվածներում փաստակերպերն ընդլայնելու համար:

լուսանկարներ կամ փեսահովիտներ: Արդյոք այդ նկարները եւ փեսանյութերը որեւէ անուղակի փեսակներ են ներկայացնում անհնազանդության կամ պատերազմի մասին: Արդյո՞ք փեսանյութերը հատկապէս օգտագործվում են ինչ-որ փեսակետ առաջ քաշելու՞ համար: Արդյոք սա՞ է կամ սա՞ պետք է լինի լրագրողի նպատակը: Ինչպե՞ս կարելի է խուսափել ընդգծված քաղաքական կամ պատմական ենթատեքստ ունեցող հոդվածներում որեւէ փեսակետ ներկայացնելուց, երբ այդ ենթատեքստն ավանդաբար բացառել է բոլոր փեսակետները բացի կառավարության փեսակետից:

Թե լուսանկարները, եւ թե փեսանկարները պետք է արտացոլեն նորությունները: Սակայն ոչ մի կանոն չկա, թե ում ընդգրկել նորություններն արտացոլող նկարներում: Բացառությամբ հրատապ նորությունների, գովազդային ընդմիջումների՝ հաճախ կարելի է ընտրություն կատարել:

Մի՞ չի՞ *éađŷ»ñŌ»*՝ ի՞ չի՞ *րՇՆՅ ՄՅ ñ*

Վերանայեք մասնակիցների փրամադրած թերթերն ու փեսանյութերը եւ մանրագնին ուսումնասիրեք առկա նկարները: Քննարկեք այս կամ այն իրադարձության վերաբերյալ ավելի բազմազան նկար ընտրելու հնարավորությունները, քան այն, որը փեղ էր գրել թերթում կամ հեռուստատեսությունում: Քննարկեք փրամադրված փեսանյութերից ընտրված պատմությունները: Կայի՞ն արդյոք պատմությունն ավելի բազմակողմանի լուսարանելու այլ հնարավորություններ:

Երբ կարևոր իրադարձություն է փեղի ունենում, լուսանկարիչները պետք է պատեն առիթ փնտրեն ամբոխի բազմազանությունը որսալու, այլ ոչ թե ոսպնապակին կենտրոնացնեն մեծամասնության միապետակությունը ներկայացնողների վրա:

Օրինակ: Վերջերս ընտրությունների մասին պատմող նյութի համար լուսանկարիչը նկարել էր մի ընտրապարածք, որտեղ մի կին դիպրոդական առաքելություն էր իրականացնում, իսկ մեկ այլ կին՝ թվարկում էր: Լուսանկարիչը գիտեր, որ անցյալում նման փեսարան չէր արձանագրվի այնպիսի հասարակությունում, որտեղ գերիշ-

խում են փրամադրիկ: Նրա նկարը նոր օր է ազդարարում: Լուսանկարիչը հավանաբար կարող էր գնալ մեկ այլ ընտրապարածք կամ կարող էր նմանափայ փեսարանում նկարել փրամադրկանց եւ հեռանալ: Այս դեպքում լուսանկարիչը որսացել է փոփոխությունը, եւ ընթերցողները կամ հեռուստատեսողներն ինչ-որ չափով կազդվեն նկարում ներկայացված փոփոխությամբ: Գիտակցաբար թե անգիտակցորեն, ընթերցողը կամ դիպրոդը կսկսի փոփոխություն գգալ հասարակությունում եւ այդ հասարակության ներսում կնոջ դերի մեջ:

Մի՞ չի՞ *éađŷ»ñŌ»*՝ ի՞ չի՞ *րՇՆՅ ՄՅ ñ*

Կրկին, փնտրեք նկարների օրինակներ, որոնք հասարակության ներսում աննշան փոփոխության գաղափար են սերմանում: Կա՞ն արդյոք նման օրինակներ նախքան սեմինարը փրամադրված թերթերում կամ հեռուստատեսային նյութերում: Կա՞ն արդյոք նկարներ, որոնք սեմինարի մասնակիցների կարծիքով մյուսների հետ վերցրած կարող էին բազմազանություն սրելով՝ առանց փոխելու որպես նորություն ներկայացվող իրադարձությունը:

Բազմազանություն սրելով նկարներն ուսումնասիրելու նպատակներից մեկն է հնարավորություն փայ մեր ընթերցողներին եւ հեռուստատեսողներին ասելու. «Շնորհակալություն, որ ես ինձ փեսա ձեր թերթում կամ հեռուստատեսողումս ընթացրում: Շնորհակալություն, որ դուք՝ ՋԼՄ-ներդ, որ ամեն օր նորությունների միջոցով ներկայացնում եք հասարակությունը, ինձ հնարավորություն փակցիք դառնալ այդ հասարակության մի մասը»:

Մի՞ չի՞ *éađŷ»ñŌ»*՝ ի՞ չի՞ *րՇՆՅ ՄՅ ñ*

Այսպեղ սեմինարի դեկավարը պետք է ընդգծի, որ օգտագործված նկարները ՋԼՄ-ների անձնակազմի ընտրության արդյունք են, ովքեր էլ որոշում են, թե որ նկարները պետք է փայլել կամ էլ պատրաստել հեռարձակման:

Ինչպե՞ս պետք է փոխվի որոշումների կայացման գործընթացը, եթե թերթերում կամ հեռուստատեսային լրատվական թողարկումների

ընթացքում պետք է ավելի շարժառիթով ակնարկներ ընդգրկել: Կրկին դիտարկեք այս մոդուլի ընթացքում արդեն ուսումնասիրված լրագրային լուսանկարները և նկարահանված նյութերը: Որտե՞ր են այլ ընկերության հնարավորությունները: Երբ և ո՞վ պետք է կատարի այդ ընկերությունը: Ղեկավարը պետք է խմբին ներգրավի քննարկման. որտե՞ս պատմության փոփոխությունները կարող են օգտակար լինել ձեր ընկերության համար: Երբ և ո՞վ պետք է կատարեն այն պահին, երբ լուսանկարիչը/թղթակիցը կամ օպերատորը պլանավորում և լուսանկարում է:

ՋԼՄ-ների կողմից օգտագործված նկարների բազմազանությունը ներառում է նաև որոշումների կայացումը, երբ նյութի համար մի նկարի փոխարեն օգտագործվում է մյուսը: Լուսանկարելու կամ նկար ընկերելու համար պատասխանատու յուրաքանչյուր անձ պետք է սկսի այն հարցից, թե ո՞րն է ավելի լավ պատմությունը լուսաբանելու ամենալավ փորձերակր, որպեսզի այն հնարավորինս շարժառիթով ընթացողներ գրավի:

Մի 3 13 éáǾŸ»ǾŌı 3 ı 3 ǾŸŅ Ǿ Ǿ

Տեղական կամ հանրապետական թերթերից ընկերք առանց նկարների երկու կամ երեք պատմություն, որոնք օգտագործեք դասընթացի ժամանակ նկարներով առավելագույնս լավ լուսաբանելու համար՝ չմոռանալով բազմազանության սկզբունքների մասին: Յուրաքանչյուր պատմության համար արված առաջարկությունները գրառեք մեծ թղթերի վրա, որպեսզի դրանք փոփոխելի լինեն բոլոր մասնակիցների համար: Երբ այս գործընթացն ավարտվի, մասնակիցներին առաջարկեք օգտագործել այս գործելաոճը իրենց գրած պատմությունները նկարներով լուսաբանելու համար: Ինչպե՞ս կարող է մասնակիցը նման գործընթացը դարձնել լրավորության կազմակերպման մի մասը:

Ê Ǿ³ . Ǿ ı 3 Ǿ Ǿı Ǿ³ Ǿ³ ǾáǾǾǾ. ı 3 ǾǾ Ǿı 3 ǾǾ»Ǿ

Խմբագրական ծաղրանկարները յուրահատուկ դեր են խաղում: Դրանք պետք է լինեն անհարգալից և երբեմն ներկայացնեն քաղաքական փոփոխությունների կամ հասարակական անհամա-

ձայնության ծաղրահեղությունները: Այդ ծաղրանկարները հաճախ օգտվում են փոքրամասնությունների սփերեռտիպերից:

Մակայն խմբագրական ծաղրանկարները, չնայած մեկ այլ լիզայում, անընկալունակ չեն գնահատականների նկատմամբ, հարկապես երբ դրանք հակված են ամրապնդել սփերեռտիպերը, որոնք պատակարար են հասարակությունը կամ սրում պրեկայությունն ու անվստահությունը: Միակ միջոցն այսպեղ մշտական բանավեճն է և լրագրողների ու լրավորական կազմակերպությունների աշխրջությունը:

Մի 3 ı 3 éáǾŸ»ǾŌı 3 ı 3 ǾŸŅ Ǿ Ǿ

* Գրեք խմբագրական ծաղրանկարների նմուշներ և պատճենահանեք մասնակիցների համար: Նարցրեք, թե արդյոք ծաղրանկարներից որտե՞ս մեկում որեիցե վիրավորական բան կա՞ մասնակիցների նկատմամբ, կամ էլ այլ ռասայական, էթնիկ կամ կրոնական պարկանելիություն ունեցող որտե՞ս մեկի նկատմամբ: Վերջին հարցը, արդյո՞ք մասնակիցները կարծիքով վիրավորական լինելը, նույնիսկ վիրավորանքի սպառնալիքն արդարացվում է ծաղրանկարի փոխանցած գաղափարով:

13 143 1 á003 ǾŸ Ǿı ı áǾǾ Ǿ Ǿ»éǾ3 Ǿ

★ Քննարկում սկսեք խմբագրական ծաղրանկարի և Կրպագրված կամ հեռուստաբեկային լրագրության մեջ օգտագործվող լուսանկարների միջև Կրպրերությունների վերաբերյալ: Որո՞նք են այն Կրպրեր չափորոշիչները, որ երկուսին էլ վերաբերում են: Արդյոք հասարակությունը հասկանո՞ւմ է հիշյալ Կրպրերությունները: Մասնակիցների կարծիքով ի՞նչ պեպք է արվի, եթե վիրավորական ծաղրանկար է Կրպագրվել: Իսկ եթե հասարակության կողմից բողոքեն՞ր լինեն: Իսկ եթե բոլորը գիտեն, որ դա վիրավորական է, սակայն բողոքներ չկան: Արդյո՞ք բողոքների բացակայության փաստը նշանակում է, որ հասարակության և լրագրամիջոցների միջև առկա է մի պրոբլեմ, որը վերջիններս պեպք է փորձեն հաղթահարել:

2 ԿՆՅ ԻՅ ԻՅ ԿՅ ԵՆՅ ԻՅ ԿՅ ԿՅ ԿՅ ԿՅ ԿՅ

Անհատական աշխատանքային պլանը կօգնի լրագրողներին իրենց հետքը տեսնել այն ամենը, ինչ քննարկել, վերլուծել և յուրացրել են այս ծրագրի ընթացքում: Դա մասնակիցներին քաջալերելու միջոց է՝ իրենց վրա պարտավորություն վերցնել ակտիվորեն փոխել իրենց ամենօրյա գործելակերպը որպես արհեստավարժներ: Ավելին, քանի որ լրագրողները կարող են իրենց վրա վերցնել ոչ միայն անհատական գործունեությունը, այլ նաև իրենց գործընկերների, լրատվական կազմակերպությունների և պրոֆեսիոնալ ասոցիացիաների ու միությունների հետ աշխատանքը, անհատական աշխատանքային պլանը (ԱԱՊ) կարող է նաև այլ անհատների, ինչպես նաև ինստիտուտների վրա ազդելու մեխանիզմ լինել:

Ղեկավարը պետք է վերամշակի ստորև բերված ԱԱՊ-ի ձևը՝ ավելացնելով կամ փոխելով հարցերը և սեմինարի սկզբում դրանք բաժանի մասնակիցներին, որպեսզի յուրաքանչյուր մասնակից ողջ ծրագրի ընթացքում իր մտքում ունենա այդ պլանը: Նախքան լրացնելը խումբը պետք է քննարկի ԱԱՊ-ը, և ղեկավարը պետք է խրախուսի յուրաքանչյուր մասնակցին լինել հնարավորինս յուրօրինակ իր նպատակները, աշխատանք գտնելու միջոցները և ժամանակացույցը սահմանելու հարցում: ԱԱՊ-ի համար վեցամսյա ժամկետ է առաջարկվում, սակայն դա թողնվում է խմբի և ղեկավարի հայեցողությանը, որը պետք է վերանայի ԱԱՊ-ի ձևը, մինչև խմբի անդամները կկարողանան հանգիստ կատարել այն, ինչ պահանջվում է: Վերջին դասընթացի ժամանակ ԱԱՊ-ների լրացումից հետո, ղեկավարը պետք է առաջարկի, որ յուրաքանչյուր մասնակից խմբին ներկայացնի իր աշխատանքային պլանը:

Ղեկավարը պետք է նշումներ անի յուրաքանչյուրի վերաբերյալ՝ հաջորդող քննարկման համար, ինչը լավ կլինի անցկացնել համաձայնեցված ԱԱՊ ժամկետում: Քանի որ բազմազանության խնդիրների նկատմամբ զգայունակ լրագրության գործածումը հաճախակի անձնապես կամ սկզբնականորեն դժվար է, հաջորդող ժամանակացույցը հնարավորություն է տալիս վերանայել բուն քննարկումների ընթացքում շոշափված նյութերը, խրախուսել հետագա քննարկումները և հստակացնել բազմազանության բուն նպատակները: Լավագույն հանգամանքներում դա կիրականացվի շարունակվող սեմինարների, հրատարակումների, ինչպես նաև աշխատավայրում կազմակերպվող դասընթացների և օժանդակության միջոցով:

ԵԸՅ՝ՆՅ՝ ԵՅ՝ ԵՅ՝ ԵՅ՝ ԵՅ՝ ԵՅ՝

Որպես հասարակության փոխըմբռնման և հանդուրժողականության արտահայտման և փարածման միջոց՝ ընդլայնեք թերթի, ռադիոյի և հեռուստատեսության նորությունների շրջանակները:

Տիշեք հիմնական նպատակները.

- ★ լրավության բոլոր ասպարեզներում ավելացրեք տեսակետների և նկարների բազմազանությունը,
- ★ ամրապնդեք կապը առկա և հնարավոր ընթերցողների, ունկնդիրների և հեռուստադիտողների հետ,
- ★ ընդլայնեք ձեր ընթերցողների կամ ունկնդիրների և հեռուստադիտողների շրջանակները՝ ներգրավելով հասարակության ավելի մեծ հատվածին,
- ★ խթանեք թիմային աշխատանքը և հաղորդակցությունը ձեր լրավական կազմակերպության ներսում:

Անհատական աշխատանքային պլանն ամենակարևոր քայլերից մեկն է՝ ծրագրի ընթացքում ձեր յուրացրածը կիրառելու համար: Յուրաքանչյուր մասնակից պետք է փուն վերադառնա՝ ունենալով գործողությունների կոնկրետ պլան, որը կօգտագործի որպես լրագրող իր առօրյա պարտականություններին անցնելուն պես:

Խնդրում եմ մի պահ մտածեք, թե կոնկրետ ինչպես պետք է սկսեք գործել ձեր աշխատանքում՝ տեսակետների և նկարների բազմազանությունը մեծացնելու, ստերեոտիպերը վերացնելու, լեզուն զգուշորեն գործածելու և, ընդհանրապես, այս ծրագրի ընթացքում քննարկված բազմազանության խնդիրների նկատմամբ զգայունակ լինելու համար:

Այնուհետև, համառոտ նկարագրեք այն գործողությունները, որ կձեռնարկեք այս ծրագրի սկզբում սահմանված նպատակների որոշ մասն իրականացնելու համար: Նկատի ունեցեք, որ ձեր պլանը վեցամսյա պլան է. յուրաքանչյուր վեց ամիսը մեկ դիտարկեք ձեր առաջընթացը, ավելացրեք ևս մեկ նպատակ: Աշխատանքային պլանը պետք է համարվի ձեր անհատական պլանը՝ վերը նշված նպատակներին հասնելու ուղղությամբ գործելու համար: Կարևոր է այնպիսի նպատակներ դնել, որոնք իրատեսական են և որոնց վստահաբար կկարողանաք հասնել վեցամսյա կամ ձեր կողմից սահմանված որոշակի այլ ժամկետում:

Սպորեն բերված են մի քանի օրինակներ. լրացուցիչ փեղն օգտագործեք բերված օրինակները ընդլայնելու կամ փոխելու, կամ էլ ձեզ նպատակահարմար գործողությունը ներկայացնելու համար:

1. Իմ աշխատավայրում մեկ այլ լրագրողի հետ կրննարկեմ բազմազանության սկզբունքները եւ կկիսեմ դասընթացի ժամանակ արծարծված նյութերը: Ես դա կանեմ

---

2. Ես բժախնդիր կլինեմ լեզվի գործածության հարցում եւ կփորձեմ վերացնել անհստակ խոսքերը, շարլոն դարձվածքները եւ այն երկակի իմաստով փերմինները, որոնք կարող են վիրավորական լինել այս կամ այն խմբի համար: Ես դա կանեմ

---

14. 13 é3 ñ Ý

---

3. Լեզվի գործածության նկատմամբ բժախնդրություն դրսևորելուն ուղղված իմ հաջողված մոտեցումները եւ կկիսեմ մյուս լրագրողների հետ: Ես դա կանեմ

---

4. Ես դասընթաց կկազմակերպեմ աշխատակազմի մյուս անդամների համար՝ քննարկելու բազմազանության սկզբունքները:

---

5. Ես կհերկեմ մեր թերթում կամ հեռուստատեսային թողարկումներում

3 Յոթերորդ գրած
 նկարներին և առաջարկություններ կանեմ կամ կալանավորեմ նորու-
 թյունների
 հայթայթումը, որպեսզի հնարավորություն ստեղծեմ բազմազան
 նկարների համար՝
 որպեսզի պատկերված կլինեն կանայք, տարեցներ, տարրեր ռասայա-
 կան, էթնիկ կամ
 կրոնական պատկանելիություն ունեցող մարդիկ: Ես դա կսկսեմ

Նշում: Առաջարկությունները պարզապես հնարավոր աշխատանքային պլանի
 օրինակներ են: Գրեք ձեր սեփական դրույթները՝ որպես մոդել օգտագործելով վերո-
 հիշյալ առաջարկությունները: Եղևք կոնկրետ, յուրօրինակ և իրատես: Նիշեք, որ եթե
 մեզանից յուրաքանչյուրը մեկ քայլ անի լրավորության մեջ տեսակետների բազ-
 մազանությունը մեծացնելու ուղղությամբ, դրանով մենք ավելի կմոտենանք հասարա-
 կական հանդուրժողականության համար արտահայտման և տարածման միջոց
 ստեղծելուն:

արեցների նկատմամբ կողմնակա վերաբերմունք: Նախապաշարմունք կամ խտրականություն՝ հիմնված որևէ մեկի փարիքի կամ փարեց մարդկանց մասին սրերեոտփայերի վրա:

Տակասնհիքիզմ: Նախապաշարմունք կամ խտրականություն հրեաների նկատմամբ՝ հիմնված նրանց կրոնական դրսեոտրումների եւ հավաքալիքների կամ էթնիկ սրերեոտփայերի մասին բացասական պարկերացումների վրա:

Մոլեոտանդոթյուն: Տամաո եւ չպարճաոարանված նվիրվածոթյուն սեփական կարծիքներին, կենսակերպ եւ հավաքի համակարգ՝ հակադիր դիրքոթոշումների եւ դրանք պաշարանողների դեմ սահմանավակ անհանդոթոդականոթյամբ կամ նախապաշարմունքով:

Կլասիզմ: Նախապաշարմունք կամ խտրականություն՝ հիմնված սոցիալ-փնփեսական դասի վրա:

Տաշմանդանոթյուն: Փիզիկական կամ մփավոր արափ, որը խանգարում կամ խոչընդոփում է որոշակի գործոդոթյուններ կափարել կամ բացասափար է ազոդում մփավոր գործունեոթյան վրա:

Խտրականոթյուն: Անաշաոթյան եւ արդարացի վերաբերմունքի մերծում այլ մշակոթի, էթնիկ համայնքների եւ սոցիալական խմբերի անդամների նկատմամբ մի շարք ասպարեզներում՝ ներաոթյալ աշխափանք, բնակարան, քաղաքական իրավունքներ եւ բնակոթյան վայր:

Բազմազանոթյուն: Թե անհափների եւ թե խմբերի մեջ իրարից փարբերվող որակների եւ հափկանիչների աոկայոթյուն՝ աոաջնային բնոթի, որոնք ընդհանրապես հնարավոր չէ ընփրել, ինչպես փարիք, էթնիկ պարկանելիոթյուն, սեռ, սեռական հակվածոթյուն, հաշմանդամոթյուն եւ այլն, կամ երկրորդական բնոթի, ինչպես կրթոթյուն, աշխարհագրական փեդադրոթյուն, ամոսնական կարգավիճակ, կրոն եւ այլն:

Տավասարոթյուն: Միևնոթյն կոչումը, ասփիճանը կամ արփոնոթյուններն ունենալո դրոթյուն:

Էթնոցենտրիզմ: Գիփակցափար կամ անգիփակցորեն այլ էթնիկ խմբերին սեփական արծեքներով, չափորոշիչներով եւ չափանիչներով դափելը եւ այլընփրանքային դիրքոթոշումները կամ մոփեցումներն անփեսելը:

Տոնոփոթիս: Երկյոդ կամ արհամարհանք այն մարդկանց նկատմամբ, ովքեր արվամոլներ են, լեարուհիներ կամ երկսեռներ կամ էլ ենթադրվում են այդպիսին:

Բազմամշակոթյունոթյուն: Մշակոթյների, կրոնների, էթնիկ համայնքների եւ հասարակաոթյան ներաոմ գոյակցոդ այլ խմբերի լայն շրջանակը ճանաչելը եւ հարզելը:

Նախապաշարմունք: Անփրամարանական կասկած եւ արելոթյուն մարդկանց մի ամբողջ դասի նկատմամբ. ուրիչների մասին թշնամական կարծիք կամ դափապարփում՝ հիմնված բացաոապես կամ զզալի չափով նրանց կարգավիճակի վրա որպես որոշակի էթնիկ, կրոնական կամ սոցիալական խմբի անդամներ:

ԹՅ Բարիք: Երկամսյա շրջանում կամ խորականություն՝ հիմնված այն համոզմունքի վրա, որ որոշ էթնիկ խմբեր բնածին առավելություն ունեն մտաների նկատմամբ՝ մտավոր կարողություններով, բարոյական արժեքներով, ուսման խմբի համագործակցության կենտրոններով և այլ որակներով:

Զավորյալան նոխագ: Մարդկանց մի ամբողջ դասին կամ այդ խմբի անդամներ համարվող անհատներին սոցիալական, տնտեսական կամ այլ խնդիրների համար մեղադրելը, որոնք իրականում ծագում են բարդ և բազմաթիվ պատճառներից:

Սեռական հակվածություն: Անհատի սեռական հերաբրբություն ուղղվածությունը դեպի միեւնոյն, հակառակ կամ երկու սեռերի անդամներին:

Մտերևություն: Մարդկանց մի ամբողջ խմբի մասին լայն ընդհանրացում՝ անբնական կամ չնկատելով անհատական տարբերությունների կամ զանազանությունների հնարավորությունը:

Նանդործողականություն: Այլ մշակույթների, էթնիկ համայնքների կամ սոցիալական խմբերի հավատքի, մտածելակերպի և ունակությունների անկեղծ ընդունում:

Քսենոֆոբիա: Խոր հակակրանք, երկյուղ, արհամարհանք՝ օտարերկրացիների կամ այլ մշակույթային կամ էթնիկ պատկանելիություն ունեցող մարդկանց նկատմամբ:

Է Ադրբեջանի Հեղափոխական քաղաքացիական ասամբլեա
Տնօրեն՝ Արզու Աբդուլաեա

Բաքվի մամուլի ակումբ
Նախագահ՝ Արիֆ Ալիեւ
Կայք՝ www.pressclub.az

Սեւոնվյան մամուլի միություն
Տնօրեն՝ Ալյոնա Իմեդաշվիլի

Ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբ
Նախագահ՝ Լեւոն Բարսեղյան
Կայք՝ www.asparez.am

Ազատության ինստիտուտ
Տնօրեն՝ Լեւան Ռամիշվիլի
Կայք՝ www.liberty.ge

Ստեփանակերտի մամուլի ակումբ
Նախագահ՝ Գեղամ Բաղդասարյան
Կայք՝ demo.ktsurf.net

Երեւանի մամուլի ակումբ
Նախագահ՝ Բորիս Նավասարդյան
Կայք՝ www.ypc.am

Բազմակողմանի լրատվության ցանցի որևէ անդամի մասին լրացուցիչ մանրամաս-
ների համար խնդրում ենք դիմել Բազմակողմանի տեղեկատվության ինստիտուտ:

2. բազմաշերտության գործնական դասընթացներ եւ մասնագիտական զարգացման ծրագրեր լրագրողների միջին սերնդի համար,
3. բազմակողմանի լրատվության նախաձեռնություններ՝ ներառյալ թիմային լրատվությունը եւ լրատվական գործակալությունների նախագծերը,
4. բազմաշերտության ուսումնական պլանի մշակում՝ համագործակցելով լրագրության ֆակուլտետների հետ,
5. լրատվամիջոցների եւ հանրության հարաբերությունների դասընթացներ փոքրամասնությունների համար,
6. նախագծեր՝ լրատվամիջոցների մեջ հանդուրժողականությանը նպաստելու համար,
7. բազմաշերտության տեղեկագրերի, աղբյուրների ձեռնարկների եւ դասընթացների ձեռնարկների հրատարակում,
8. հակամարտություններից հետո լրագրողների համար մասնագիտական զարգացման միջոցառումների իրականացում՝ հատուկ շեշտ դնելով Հետտրավմատիկ սթրեսային խանգարումների հաղթահարման վրա,
9. ՁԼՄ-ներուն տարակարծությանն առնչվող թեմաների լուսաբանման մոնիտորինգ:

Տպագրվել է «Անտարես» հրատարակչարանը
ՆՆ, Երևան 375009, Մաշտոցի 50ա/1
Նեռ.՝ (374 1) 58 10 59, 58 15 26
Նեռ./Փարս՝ (374 1) 58 76 69
Էլ. փոստ՝ antares@antares.am
www. antares.am